

Kapitola 11

Jakými způsoby může náš duch čerpat velmi mnoho z ducha a života světa; jaké planety plodí a obnovují ducha a jaké věci se poji ke každé planetě

To vše vede k tomu, že náš duch, náležitě připravený a očištěný přírodními léky, přijímá ze samotného ducha světového života velmi mnoho skrze paprsky hvězd zachycené ve vhodný čas. Život světa, který je vložen do všeho, se zjevně šíří v rostlinách a stromech, jako by šlo o vlasy a chlupy jeho těla. Kromě toho kypí i v kamenech a kovech, jako v jeho zubech a kostech.³⁹⁰ Bují i v živých škeblích Inoucích k zemi či kamenům. Ty však nežijí tolik vlastním životem, jako spíš oním společným životem celku. Tento společný život pak bezpochyby ještě více vzkvétá v jemnějších tělech nad zemí, neboť ta jsou blíže duši. Skrze tuto vnitřní sílu voda, vzduch a oheň mají své vlastní živé tvory, jimž dávají pohyb.³⁹¹ Tento život zahřívá a pohání věčným pohybem více vzduch a oheň než zemi a vodu. A konečně v nejvyšší možné míře oživuje nebeská těla coby hlavu, srdce a oči světa. Odtud skrze hvězdy jako skrze oči všude šíří nejen viditelné, ale také zrakové paprsky.³⁹² Tímto způsobem stejně jako pštrosi (jak jsme uvedli jinde)³⁹³ shlíží na věci dolní a zahřívá je svým pohledem,³⁹⁴ a dokonce je svým dotykem plodí, mnohotvárně formuje a hýbe jimi. Podle pohybu třpytící se vody, jasného vzduchu nebo přiměřeně vzdáleného

³⁹⁰ Srv. M. Ficino, *Theol. Plat.* IV,1, in: *Opera omnia*, str. 122 (Marcel I,144; Allen I,248); srv. např. týž, *In Timaeum commentarium*, 38, in: *Opera omnia*, str. 1462; srv. též Plótinus, *Enn.* IV,4,27; Proklos, *In Plat. Tim.* IV,4.

³⁹¹ Ficino se zde, jak se zdá, distancuje od aristotelské koncepce přirozených míst, jež mj. vysvětlovala přirozené směřování některých věcí dolů, jiných vzhůru. Takový je obecně jeho postoj, i když relikty aristotelské koncepce lze najít (srv. *App. comm. in Tim.* 56, in: *Opera omnia*, str. 1476, kde se mluví o přirozeném místě Země).

³⁹² Srv. M. Ficino, *O životě podle nebes*, 16; týž, *Comm. in Tim.* 38, in: *Opera omnia*, str. 1462, aj.

³⁹³ Viz M. Ficino, *O světle*, 8, in: týž, *O Slunci. O světle*, str. 171 a pozn. 15; viz též *Theol. Plat.* XIII,4, in: *Opera omnia*, str. 300 (Allen II,234 n.); tamt., IV,2 (Marcel I,227); *Apologia*, 116, in: *Opera omnia*, str. 574 (C. V. Kaske – J. R. Clark, in: M. Ficino, *Three Books on Life*, str. 400).

³⁹⁴ *Vivendo* čteme jako *videndo*.

mundanae vitae suscipies, si ipse^a quoque leniter et ferme similiter movearis, quosdam pro viribus gyros agens, vertigine devitata, coelestia lustrans oculis, mente versans.

Item frequenti quodam usu plantarum^b similiterque viventium potes e mundi spiritu plurimum haurire, praesertim si adhuc viventibus recentibusque et matri terrae quasi adhuc haerentibus nutriaris atque fovearis. Inter plantas^c suaviter redolentes vel saltem non male olentes verseris quam frequentissime. Omnes enim herbae, flores, arbores^d, poma redolent^e, quamvis saepe minus animadvertas. Quo quidem odore quasi flatu spirituque vitae mundanae te undique recreant atque vegetant. Spiritum inquam tuum odoribus eiusmodi natura simillimum, perque spiritum medium inter corpus et animam facile corpus quoque reficiunt et animae mirifice prosunt. Inter haec diutissime diurno tempore sub divo versaberis, quatenus tuto vel commode fieri potest, in regionibus altis et serenis atque temperatis. Sic enim Solis stellarumque radii expeditius puriusque undique te contingunt, spiritumque tuum complent mundi spiritu per radios uberius emicante. Praeterea naturalis ipse motus aeris qui perpetuus est in orbem, quamvis ob lenitatem suam consuetudinemque diurnam^f vix percipiatur ab ullo, te die sub divo deambulantem habitantemque in patentibus^g editisque locis libere lambit penetratque pure; ac motum vigoremque spiritui tuo mundanum mirifice praestat. Dixi^h equidem die, compertum enim habemus nocturnum aerem esse spiritibus inimicum. Conferetⁱ autem diurni usus, praesertim si plurimum in aperto deambulans devites primo quidem nimiam aeris intemperiem. Deinde frequentius movearis in eo, quando praeter temperiem et serenitatem eius stellarum positio magis est hominibus salutaris. Item si loca eligas prae ceteris odorifera, per quae situm quotidie mutes et ipse quasi continue et leniter movearis. Mutare locum quamvis sem-

a ipse] 1498: ipsae

b plantarum] 1576: planetarum

c plantas] *P*, 1576: planetas

d arbores] 1576: arbor

e redolent] 1576: redolet

f 1497, 1576: diurnam] 1489: diurnam; 1498: diuturam

ohně a oblohy zachytíš pohyb života [celého] světa, pokud se sám budeš mírně a jaksi obdobně pohybovat a ze všech sil se otáčet, aniž bys dostal závrať, a zároveň budeš pohlížet na věci nebeské a obracet se k nim i v myslí.

Také častým užíváním rostlin a podobně živoucích věcí můžeš velmi mnoho načerpat z ducha světa, zvláště když se vyživuješ a zahříváš dosud živými a čerstvými věcmi, které jako by dosud dlely v matce zemi. Rovněž také když co nejčastěji pobýváš mezi příjemně vonícími, nebo aspoň nepáchnoucími rostlinami. Všechny rostliny, květiny, stromy i ovoce totiž šíří vůni, byť tomu často věnuješ jen malou pozornost. Touto vůní tě ze všech stran občerstvují a posilují jako dechem a duchem světového života. Tvůj duch je totiž svou povahou velmi podobný takovýmto vůním, jež skrze ducha prostředkujícího mezi tělem a duší snadno občerstvují tělo a zázračně prospívají duši. Proto mezi takovými věcmi pobývej za dne pod širým nebem tak dlouho, nakolik to bude bezpečné nebo vhodné, na vyvýšených místech v jasných a mírných oblastech. Takto se k tobě snáze, volněji a ze všech stran dostanou paprsky Slunce a hvězd a naplní tvého ducha duchem světa hojně vyzařujícím skrze tyto paprsky. Kromě toho i samotný neustálý přirozený pohyb vzduchu na zemi – byť jej pro jeho mírnost a díky dlouhodobému návyku téměř nevnímáme, tě při procházce či pobytu pod širou oblohou, na otevřených a vyvýšených místech volně ošlehává a svobodně tebou proniká; a zázračně naplňuje tvého ducha pohybem a silou světa. Řekl jsem za dne, neboť jsme zjistili, že noční vzduch je duchům nepřátelský. Denní vzduch jim však prospívá, zvláště když se při častých procházkách na otevřených místech v první řadě vyhneš [vystavení] nemírnému větru. Dále častěji chod' na podobná místa v době, kdy kromě mírnosti jasu je člověku příznivé také postavení hvězd. Podobně prospívá, když si vybereš místa co nejvonnější a každý den na nich měníš místa pobytu a sám se na nich pohybuješ v jakémsi neustálém a klidném pohybu.

g patentibus] 1576: parentibus

h Dixi] 1576: Dixit

i Conferet] 1576: Confert

per cum delectu praecepi, quoniam bona coelestium et universae naturae apud nos sunt rebus locisque aliis passim atque aliis distributa, quibus denique omnibus est fruendum. Mitto quod varietas taedium prohibet spiritibus inimicum propriumque Saturno. Voluptatem vero affert, per quam (ut ita dixerim) Venus ipsa voluptatis amica venit in spiritum atque, quod eius officium est, hunc statim ingressa propagat. Summatim vero si quis consideret paradisum et pomi vitae usum apud Mosem, item similem victum a Platone positum in *Phaedone* et quae Plinius de populis ait odore viventibus, intelliget esse vera quae dicimus.

Sed ad naturam spiritus descendamus. Spiritus quidem^a qualitas est proculdubio Iovia, cuius tempore nobis infunditur. Est et Solaris, Iuppiter enim hunc infundit, quatenus ingentem Solis in se temperat potestatem. Item alia quoque ratione Iovia est, quoniam calida est et humida, et calore abundat potius quam humore, nasciturque sanguine, et vapor quidam^b sanguineus appellatur. Rursus quoniam fervet et subtilis est admodum atque lucens oriturque^c corde, Solaris proculdubio iudicatur. Habet et^d quodammodo Veneream in se virtutem, nam motu Venereo prorsus exundat, profluit, [545] transfertur prolemque propagat, ad voluptatem cuiuslibet sensus se dilatat refugitque dolorem. Summatim vero spiritus, quatenus corpori ad vitam et motum propagationemque conducit, Iovius, Venereus, Solaris existimatur. Quatenus animo ad sensum imaginationemque ministrat, Solaris Mercurialisque censetur, et ubique Mercurialis existit, quando quidem adeo mobilis est et tam facile convertibilis atque formabilis. Saturni, Martis, Lunae sanus communiter spiritus non multum habet, alioquin ex illo saepe stupidus, ex hoc furiosus, ex hac obtusus quodammodo foret. Quamobrem Lunaria quidem velut crassiora simulque humidiora a subtili et volatili natura spiritus sunt admodum aliena. Quae vero Saturnalia multum atque nimium Martialia^e

a 1576: *quidem* om.

b quidam] 1576: *quidem*

c 1576: *oriturque* a

d 1576: *et* om.

e Martialia] *P*: *mortalia*

Doporučil jsem měnit místo – třebaže vždy podle [vlastní] volby –, protože dobra nebes a celé přírody jsou mezi námi rozprostřena porůznu a na rozmanitých věcech a místech, a my máme užívat všech. A to ani nezmiňuji, že rozmanitost brání omrzelosti, jež je nepřítelem duchů a přináležejí Saturnovi. Naopak přináší rozkoš, skrze niž (abych tak řekl) vstupuje do ducha samotná Venuše, milovnice rozkoše, a – jak je jejím úkolem – ihned ji zmnožuje. Zkrátka, když si vzpomeneme na ráj a požití plodu života popsané Mojžíšem, či obdobný způsob života popisovaný v Platónově *Faidónovi* nebo na to, co říká Plinius o lidech žijících z vůní, uvědomíme si, že má slova jsou pravdivá.³⁹⁵

Avšak přejděme k přirozenosti ducha. Tehdy, když je do nás vlit, je jeho kvalita bezpochyby jupiterská. Má též kvalitu sluneční, Jupiter ji totiž do nás vlévá v té míře, v níž v sobě mírní nesmírnou moc Slunce. Je jupiterská ještě z jiného důvodu: je totiž teplá a vlhká a zároveň teplem oplývá víc než vlhkostí; a rodí se z krve a nazývá se přímo krevním výparem. Na druhou stranu je mimo vši pochybnost považován za sluneční, neboť je horký, nadměru jemný, zářící a pochází ze srdce. Jistým způsobem v sobě obsahuje i sílu Venuše, neboť pramení a proudí z jejího pohybu, předává se, udržuje potomka, šíří se k rozkoším všech smyslů a stahuje se před bolestí. Zkrátka, nakolik tento duch prospívá životu, pohybu a zachování těla, je považován za jupiterský, venušský a sluneční; nakolik duši přináší smysly a představitost, je považován za sluneční a merkurický; a merkurický je všude, neboť je velmi pohyblivý, snadno se proměňuje a tvaruje. Zdravý duch nemá mnoho společného se Saturnem, Martem a Lunou, jinak by byl následkem Saturna pošetilý, následkem Marta vznětlivý a následkem Luny slabý. Důvodem je to, že lunární věci jakožto hutnější a vlhčí jsou na hony vzdáleny jemné a prchavé přirozenosti ducha. Věci, které jsou hodně saturnské a nadměru martické, jsou jako jedy a jsou duchu svou přirozeností nepřátelské: u prvních je to pro značnou studenost a suchost Saturna, u druhých zase kvůli suchosti a stravující horkosti Marta.

³⁹⁵ Viz *Gn* 2,4 a 3,22; Platón, *Phd.* 111a–c, 114c; Plinius, *Natur. hist.* VII,2,25 (*Kapitoly o přírodě*, str. 68). Srv. M. Ficino, *O dlouhém životě*, 8 a 18.

sunt quasi venena sunt spiritui^a naturaliter inimica: illa quidem ob extremam frigiditatem atque siccitatem, haec autem ob siccitatem caloremque edacem. Iovia igitur et Solaris imprimis, deinde Mercurialis et quodammodo Venerea spiritus natura censetur. Distinctione vero praecipua spiritus quidem naturalis Iovi proprie dedicatur, vitalis autem Soli, animalis vero Mercurio. Quando igitur res postulat aliquem e tribus spiritum adiuvere, patrono tunc suo infortunato vel debili, non facile clientulo succurrere poteris. Difficillime vero spiritui animali, dum Mercurius infeliciter est affectus, qui tantam in animali spiritu auctoritatem habet ut caduceo quodam suo animos tum consopire tum suscitare dicatur, id est, suo quodam aspectu sic aut aliter se habente obtundere ingenium vel acuere, debilitare sive corroborare, vexare vel sedare mirifice possit. Tu igitur quotiens spiritum
294 aliquem studes excolere, non modo patronum suum observabis fortunatum atque potentem, sed etiam Lunam eliges ad hunc opportune directam^b. Non creatur autem neque recreatur aliquando proprie per influxum Saturni solum substantia spiritus, sed semper ab externis^c ad intima et saepe ab imis revocatur ad summa. Unde ad secretiora et altiora contemplanda conducit. Potest tamen, etsi raro, vis Martis atque Saturni spiritui tanquam medicina prodesse vel calefaciendo, cum opus fuerit, et excitando atque dilatando, vel vicissim nimis volatilem coerendo.

Per ea vero potissimum quae quattuor illis planetis consentanea sunt, creatur natura spiritus atque recreatur. Verum si ad Solaria quaelibet valde et absque delectu declines, exacues illum et exsiccabis tandem atque dissolves. Si similiter ad Venerea, liquefacies paulatim vel obtundes. Si confidas tantum Mercurialibus, parum admodum inde proficies. Erit igitur operae pretium Iovialibus uti quam plurimum eisque reliqua mediocriter admiscere ac frequentius uti rebus quae vel bis omnibus aequae sint communes vel propriae Iovi. Nam hae quoque omnibus quodammodo sunt communes. Communiter

a spiritui] *L*: spiritu

b directam] *L*: direptam

c *P*: ab externis om.

Přirozenost ducha je tedy v první řadě považována za jupiterskou a sluneční, dále pak za merkurickou a venušskou. Je zde však toto důležité rozlišení: přirozený duch se zvláště přiřazuje Jupiterovi, životní Slunci, zatímco psychický Merkurovi. Když pak případ vyžaduje pomoci některému z těchto tří duchů, přičemž jeho ochránce je nešťastný nebo oslabený, nebude pro tebe snadné nebohému pacientu pomoci. Nejobtížnější však bude pomoci psychickému duchu, když je nešťastně oslaben Merkur, jenž má nad tímto duchem takovou moc, že prý svým kaduceem své duchy uvádí do spánku či probouzí; to znamená, že podle toho, jak je aspektován, může sílu naší mysli zázračným způsobem otupit nebo zostřit, oslabit či posílit, rozbouřit či utišit. Proto vždy, když se snažíš nějakého ducha zdokonalit, ujisti se, že jeho ochránce je šťastný a mocný, ale také vyber dobu, kdy je k němu Luna vhodně nasměrována. Substance ducha není nikdy vytvářena nebo obnovována výhradně Saturnem, ale vždy je [jím] povolávána zvnějšku dovnitř a často i z největších hlubin do výšin. Proto pomáhá při kontemplaci nad velmi tajnými a hlubokými věcmi. Síla Marta a Saturna však může – byť jen zřídka – prospívat duchu jako lék, buď díky zahřívání, povzbuzování a rozpínání, když je to třeba, nebo v případě Saturna zadržováním příliš prchavého ducha.

Nicméně přirozenost ducha je tvořena a obnovována nejvíce těmi věcmi, které jsou v souladu s oněmi čtyřmi planetami. Pokud však budeš velmi a bez rozmyslu tíhnout k čemukoli slunečnímu, zostříš ducha, a pak jej vysušíš a zeslabíš. Pokud budeš podobně tíhnout k věcem venušským, postupně se rozpustí a otupí. Když se spolehneš jen na ty merkurické, budeš z toho mít jen pramalý užitek. Bude tedy dobré co nejvíce užívat věcí jupiterských a k nim s mírou mísit ostatní a velmi často užívat těch, jež jsou stejnou měrou společné všem, anebo přináležejí Jupiterovi. Neboť ty jsou jistým způsobem společné i ostatním. Všem těmto planetám společně

autem ad hos^a omnes attinent^b quae substantiam habent nec igneam nimis nec prorsus terream nec simpliciter aqueam, nec acutissimam nec obtusissimam qualitatem, sed mediocrem et tactu lenem^c et quodammodo mollem, vel saltem non duram sive asperam, item gustu quodammodo dulcem, olfactu suavem, visu gratam, auditu blandam atque iucundam, cogitatu laetam.

Dulcedo igitur quaedam saporis et gratia his omnibus est communis. Si dulcedo quasi aquea est et simul pinguis, ad Venerem magis attinet. Si quasi insipida vel aliquantum austera, potius ad Mercurium. Atque haec spiritui non multum prosunt, necessaria tamen sunt interdum ad hebetandum nimium eius acumen. Si dulcedo manifesta sit atque subtilis et paulum habeat styptici acutique saporis, Iovialis proprie iudicatur. Cui congruit substantia dulcis amygdalae, pinei nuclei, avellanae, pistacii, amidi, glycyrrhizae, passularum, vitelli ovi, carniū gallinacei pulli, phasianarum^d, pavonum, perdicum similibusque, item radicum been atque inulae, rursus vini odoriferi, clari, aliquantum dulcis et styptici, sacchari candidissimi, tritici albissimi. Ad Iovem pertinet etiam manna, si modo myrobalani infusa virtute firmetur; alioquin non minus ad Venerem attinet quam ad Iovem. Haec est utique substantia dulcedoque Iovis propria, quae sane spiritui creando et recreando ante omnia confert. Iovia vero plurimum sunt omnia quae in libro *De longa vita* diximus et servare iuventem et senibus salubria fore. Sin autem dulcedo admodum pauca sit multumque acuti stypticique habeat vel etiam nonnihil amari, Solaris esse censetur.

Similis quaedam ratio est et distinctio de odoribus, hi^e enim saporum germani sunt. Similis etiam de coloribus. Colores sane aquei, albi, virides, aliquantum crocei, similes violarum, rosarum, liliorum coloribus, necnon odores eiusmodi Venerem referunt et Lunam atque Mercurium. [546] Colores vero sapphyrii qui etiam dicuntur aerii,

a L²: hos add.

b P, 1576: attinent] L, 1489, 1498, 1497: attinet

c lenem] 1576: levem

d phasianarum] 1576: fasianorum

e hi] P: hic

přináleží ty věci, jejichž substance není ani příliš ohnivá, pozemská nebo jen vodní, ani není příliš ostrá ani otupená, nýbrž prostřední, na dotek příjemná a jistým způsobem měkká, nebo alespoň nikoli tvrdá nebo hrubá, má sladkou chuť a příjemně voní, je libá na pohled, půvabná a příjemná na poslech a přináší radost o ní přemítat.

Všem těmto planetám je tedy společná sladkost chuti a libost. Pokud je sladkost jakoby vodnatá a zároveň tučná, pak přináleží spíše Venuši. Je-li sladkost spíš jaksi nevýrazná a poněkud drsná, tehdy náleží spíš Merkurovi. Takové věci pak duchu mnoho neprospívají, přece jsou však někdy prospěšné pro otupení jeho přílišné ostrosti. Pokud je sladkost zjevná, jemná a má trochu stahující a ostrou chuť, pak se považuje výhradně za jupiterskou. Tomu odpovídají substance sladkých mandlí, piniového oříšku, lískového oříšku, pistácií, škrobu,³⁹⁶ lékořice, hrozinek, žlutku, masa z mladé slepice, bažantů, pávů, koroptví a podobných zvířat, potom kořen behenu a omanu pravého, dále pak voňavého a jiskrného vína, trochu sladkého i svíravého, a konečně sněhobílého cukru a nejbělejší mouky. K Jupiterovi dále náleží mana, pokud je ovšem upevněna dodáním síly myrobalánu, jinak náleží Venuši stejně jako Jupiterovi. Je to zejména jupiterská substance a sladkost, co bezpochyby především pomáhá tvořit a obnovovat ducha. Jupiterské vskutku budou nejčastěji všechny ty věci, které jsme v knize *O dlouhém životě* popsali jako udržující mládí a prospěšné ve stáří. Pokud však sladkost bude téměř nezatelná a stahující, ostrá, nebo dokonce trochu hořká, pak půjde o substanci sluneční.

Podobné přiřazení a rozdělení platí i v případě vůní, neboť ty jsou rodnými sestrami chutí. A podobně je tomu i s barvami. Vodnaté, bílé a zelené barvy, barvy do šafránova a barvy fialek, růží a lilií, jakož i jejich vůně náležejí Venuši, Luně a Merkurovi. Avšak barvy safírové, jimž se také říká vzdušné, jakož i barvy syté

³⁹⁶ *Amidum* je středověká podoba lat. *amylum*, „škrob“.

item purpurei pleniores aureique^a argento mixti et perpetuo virides Iovem. Ardentes autem crocei, aurei puri, purpurei clariores Solem. Quilibet vero colores si vivi sint vel saltem sericii magis stellares existunt. In metallis quoque et lapidibus atque vitris propter coelestem similitudinem sunt potentes.

Sed ut redeamus ad Iovem, sapor et odor eius quasi est qualis in arreo pomo Persico similique pyro vel aranceo et vino malvatico leviori levique vernaceo; qualis in viridi zinzibere vel cinnamomo vel dulci marathro vel doronico, si haec plurimo saccharo condita gustentur. Nam quattuor haec et nux muscata recens sola si sunt, potius Solaria sunt. Solaris et gariophylus et muscus, sed odoratu non gustu, non^b aspectu. Ambra Solaris plurimum atque Iovia. Crocus in omnibus est Solaris, tametsi color eius et odor apud astrologos omnibus Gratiis dedicatur; sapor autem ad^c Solem proprie pertinet. Denique omnia odorifera et^d aromatica, quatenus odorem gratum ferunt, ita ad Iovem Veneremque et Mercurium pertinent ut ad Solem; quamvis inter haec acutiora magis ad Solem, obtusiora ad Venerem Mercuriumque potius, ad Iovem proprie temperata^e olfactu, gustu, auditu, visu, tactu. Soni quinetiam cantusque grati blandique ad Gratiis omnes spectant atque Mercurium; minaces autem admodum atque flebiles Martem praeferunt et Saturnum. Neque vero mireris nos multum coloribus, odoribus, vocibus attribuere. Nam sapor quidem ad spiritum praecipue pertinent^f naturalem, odores autem potius ad vitalem animalemque, colores, figurae, voces ad animalem. Motus quoque animi vel laetus vel maestus vel constans spiritum ad similitudinem suam agitat vehementer: animalem primo, per hunc vitalem, per hunc insuper naturalem. Spiritus tandem omnis quia ob naturam quodammodo igneam aeriamque omnino et lucidam atque mobilem similis est luminibus ideoque coloribus et vocibus aeriis et odoribus motibusque animi, ideo per haec subito in utramque partem

a aureique] 1576: aurei

b non] 1576: aut

c P: ad om.

d et] P: etiam

e temperata] P: temperati

f pertinent] L: pertinet

purpurové, zlaté s přimíšeným stříbrem a barvy zelené vždy odpovídají Jupiterovi. Ohnivě šafránové, čisté zlaté a světleji purpurové náležejí Slunci. Jakékoli barvy, pokud jsou svěží nebo alespoň hedvábné, jsou více hvězdné; pro svou podobnost s nebeskými věcmi silně působí v kovech, kamenech a ve skle.

Vraťme se však k Jupiterovi: jeho chuť i vůně je podobná těm, jež nacházíme ve zlaté broskvi, žluté hrušce a pomeranči, lehčím malvasijském víně, nebo vínech z odrůdy Vernaccia, dále se podobá chuti a vůni čerstvého zázvoru a skořice, nebo sladkého fenyklu či kamzičnicku, pokud je chutnáme se značným množstvím přidaného cukru. Pokud tyto čtyři věci a podobně také čerstvý muškátový ořech jíme samotné, pak jsou spíše sluneční povahy. Svou vůní je sluneční také hřebíček a pižmo, avšak nikoli chutí ani vzhledem. Jantar je velmi sluneční a jupiterský. Šafrán je sluneční ve všech aspektech, třebaže jeho vůni a barvu astrologové přiřazují ke třem Gráciím; jeho chuť však náleží výhradně Slunci. Konečně všechny vonné a aromatické věci, pokud vydávají příjemnou vůni, náležejí stejně tak Jupiterovi, Venuši a Merkurovi jako Slunci: ty ostřejší však spíše Slunci, mdlejší pak Venuši a Merkurovi, a Jupiterovi konečně ty, které voní, chutnají, znějí a vypadají náležitě vyváženě a takové jsou i na dotek. Dále pak zvuky a písňe libé a příjemné se vztahují ke všem Gráciím a k Merkurovi, výrazně hrozivé a dojemné pak poukazují na Marta a Saturna. Nediv se, že takový význam přepisujeme barvám, vůním a zvukům. Vždyť chuti zvláště náležejí přirozenému duchu, vůně pak spíše duchu životnímu a psychickému, zatímco barvy, tvary a zvuky duchu psychickému. Radostný, smutný či rozvázný pohyb myslí vede rázem k podobnému pohybu ducha: nejprve psychického, skrze něj životního, a skrze něj nadto i přirozeného. Konečně, každý duch se díky své jistým způsobem ohnivě, ale celkově vzdušné, světelné a pohyblivé povaze podobá světlům, a tudíž i barvám a zvukům, tvořeným vzduchem, vůním a pohybům myslí; proto je duch těmito

movetur atque formatur. Et qualis evadit ipse, talem vicissim efficit quodammodo affectum animi et omnino corporis qualitatem. Denique cum primum per illa quae Gratiarum propria sunt opportune Gratiis est expositus, utpote qui et naturaliter illis consentaneus erat, statim per illarum radios tum^a ubique vigentes, tum ipsi germanos mirifica reportat munera Gratiarum.

Caput XII

*Res naturales^b atque etiam artificiosae habent virtutes
a stellis occultas, per quas spiritum nostrum stellis
eisdem^c exponunt*

298 Cum vero dicimus spiritum exponi Gratiis per illa quae sunt Gratiarum, non solum per qualitates quae videntur, audiuntur, odorantur, gustantur, sed etiam per illas quae tanguntur accommodari putamus. Memento igitur calidum in primo gradu Iovis esse, in secundo Solis cum Iove, in tertio Martis cum Sole, in quarto Martis. Frigidum in primo Veneris, in secundo Lunae, in tertio Lunae cum Saturno, in quarto Saturni. Humidum in primo Mercurii cum Iove, in secundo Veneris cum Luna, in tertio Lunae cum Venere, in quarto Lunae quando Veneri Mercurioque coniungitur. Siccum in primo Iovis, in secundo Mercurii cum Sole, in tertio Solis cum Marte, in quarto Martis cum Saturno. Summatim ex qualitatibus planetarum quas Ptolemaeus describit^d in *Quadripartito*, colligimus harmoniam ex cunctis conflata ad calorem humoremque declinare. Calor enim Martis ingens atque Solis^e et temperatus Iovis ingentem superat Saturni frigiditatem et Veneris Lunaeque exigua, ita ut calor ibi frigus excedat. Item humiditas Lunae Venerisque plurima et propinqua nobis atque temperata Iovis siccitatem Saturni Martisque multam superat

a *P: radios tum om.*

b 1576, 1497: Quod res naturales

c *P: eisdem om.; 1576: eiusdem*

d describit] 1576: scribit

e *P: atque Solis om.*

věcmi také utvářen a náhle smýkán tím či oním směrem. A podle toho, jak sám povstává, jistým způsobem zase zpětně utváří stav mysli a veskrze pak i tělesnou kvalitu. Konečně, jakmile je duch ve vhodný čas vystaven věcem, jež jsou vlastní Gráciím, takže je s nimi v přirozené shodě, ihned obdrží zázračné dary Grácií skrze jejich paprsky, jež jednak působí všude a jednak jsou s duchem spřízněné.

Kapitola 12

*Přírodní, a dokonce i uměle vytvořené věci obsahují
skryté síly z hvězd, skrze něž našeho ducha těmto
hvězdám vystavují*

Když tvrdíme, že duch se vystavuje Gráciím prostřednictvím věcí, jež jim náleží, máme tím na mysli, že duch je jimi uzpůsobován nejenom co do kvalit, jež vidíme, slyšíme, cítíme a chutnáme, ale i co do těch hmatatelných. Pamatuj, že to, co je teplé na prvním stupni, patří Jupiterovi, [co je teplé] na druhém stupni, Slunci a Jupiterovi, na třetím Martovi se Sluncem a [co je teplé] na čtvrtém stupni Martovi. Studené na prvním stupni náleží Venuši, na druhém Luně, na třetím Luně se Saturnem a na čtvrtém Saturnovi. Vlhké na prvním stupni náleží Merkurovi a Jupiterovi, na druhém Venuši s Lunou, na třetím Luně s Venuší a na čtvrtém Luně, když se pojí s Venuší a Merkurem. Suché na prvním stupni náleží Jupiterovi, na druhém Merkurovi se Sluncem, na třetím Slunci s Martem a na čtvrtém Martovi se Saturnem. Souhrnem, z kvalit planet, jež popisuje Ptolemaios *Tetrabiblos*,³⁹⁷ dovozujeme, že harmonie složená ze všech planet tíhne k teplu a vlhkosti. Nesmírné teplo Marta a Slunce spolu s mírným teplem Jupitera totiž přemáhá silný chlad Saturnův a mírný chlad Venuše a Luny, takže teplo převyšuje chlad. Podobně značná a nám blízká vlhkost Luny a Venuše a mírná vlhkost Jupitera převyšuje značné sucho Saturna a Marta

³⁹⁷ Ptolemaios, *Tetrabiblos*, I,4–5.

et temperatam Solis. Calor^a igitur humorque frigori siccoque dominantur, atque similiter calor humori. Quemadmodum in sani corporis homine^b ad coelestem consonantiam temperato ex calore et siccitate cordis, item calore et humore iecoris, rursum frigore et humore cerebri coalescit complexio quaedam ad calorem humoremque vergens mediocriter calore regnante. Calor enim cordis et iecoris frigus cerebri superat; item humor iecoris atque cerebri siccitatem cordis excedit. Neque vero praetermissum a nobis velim talem existere ex stellis fixis harmoniam cunctis communem, qualem diximus ex planetis, hos enim illis similes astrologi putant. Quorsum haec? Ut memineris spiritum corpusque [547] nostrum per temperiem quandam ad calorem humoremque vergentem vel natura constantem vel arte^c quaesitam accommodari posse coelestibus, sibi^dque coelestia vindicare.

300 Neque tamen dicimus^d spiritum nostrum coelestibus duntaxat per qualitates rerum notas sensibus praeparari, sed etiam multoque magis per proprietates quasdam rebus coelitus insitas et sensibus nostris occultas, rationi vix denique notas. Nam cum proprietates eiusmodi earumque effectus elementaliter virtute constare non possint, consequens est a vita spirituque mundi per ipsos stellarum radios singulariter proficisci, ideoque per eas spiritum affici quam plurimum atque quam primum, coelestibusque influxibus vehementer exponi. Hac utique ratione^e smaragdus, hyacinthus, saphyrus, topazius, rubinus, unicorni cornu, praecipue vero lapis bezaar apud Arabes appellatus occultis Gratiarum proprietatibus praedita sunt. Et idcirco non solum intus assumpta, sed etiam si carnem tangerent ibique calefacta^f virtutem suam promant, vim inde coelestem spiritibus inserunt^g, qua se contra pestem tuerentur atque venena. Quod autem haec similiaque tale aliquid agant virtute coelesti, id argumento est quia etiam exiguo pondere sumpta non exiguum ha-

a Calor] 1576: Cum

b homine] *P*: hominem

c 1576: *arte om.*

d *P*: *vindicare. Neque tamen dicimus* (30–31) *om.*

e *marg. P: ratione add.; 1576: om.*

f calefacta] 1576: calefactus

g inserunt] 1576: inferunt

i mírné sucho Slunce. Tepló a vlhko tedy převládá nad chladem a suchem, a podobně tepló nad vlhkem. Stejným způsobem pak v člověku se zdravým tělem, jež je vyladěno do harmonie s nebesy, vyrůstá z tepla a sucha srdce, tepla a vlhka jater, jakož i z chladu a vlhka mozku určitá konstituce, jež má sklon k vlhku a teplu, přece v ní však mírně převládá tepló. Tepló srdce a jater totiž přemáhá chlad mozku; a stejně tak vlhko jater a mozku přemáhá sucho srdce. Nerad bych opomenul, že existuje jistá všemu společná harmonie vzniklá ze stálic, podobně jako jsme o tom hovořili v případě planet; astrologové je totiž považují za podobné.³⁹⁸ K čemu toto vše? K tomu, aby sis pamatoval, že našeho ducha i tělo, jež se díky určité vyváženosti kloní k teplu a vlhku – ať již je to dáno přirozeností, či dosaženo uměním – lze uzpůsobit nebeským věcem a tyto si osvojit.

Přece však netvrdíme, že náš duch se uzpůsobuje nebeským věcem pouze skrze kvality věcí vnímatelné smysly, nýbrž také mnohem více skrze určité vlastnosti vštípené věcem z nebes, jež jsou našim smyslům skryté a jen stěží známé rozumu. Jelikož podobné vlastnosti a jejich účinky nemohou pocházet ze síly živlů, vyplývá z toho, že vycházejí z života a ducha světa, a to obzvlášť skrze samotné paprsky hvězd, a proto je skrze ně duch v největší možné míře a nejrychleji ovlivňován a je mocně vystaven nebeským vlivům. Zejména z tohoto důvodu jsou skrytými silami Grácií obdařeny smaragd, hyacint,³⁹⁹ safír, topaz, rubín, roh jednorožce, a zvláště kámen Araby zvaný bezoár.⁴⁰⁰ Vkládají takto do duchů nebeskou sílu, již jsou pak chráněni proti moru a jedu, nejen při vnitřním požití, ale i když se jimi jen dotkneme těla a oni projeví svou zahřívací sílu. To, že tyto a podobné věci takto působí nebeskou silou, je důvodem, proč i nepatrné požití množství má tak velkou působnost.

³⁹⁸ Ptolemaios, *Tetrabiblos*, I,9.

³⁹⁹ Hyacint je zde odrůda zirkonu.

⁴⁰⁰ Srv. Avicenna, *De viribus cordis*, II,3.

bent in agendo momentum. Quod elementari qualitati vix unquam est concessum, igni videlicet valde coelesti. Materialis^a enim virtus ut agat multum, materiam desiderat multam; formalis autem etiam cum minima materia valet plurimum.

Simili virtute imprimis Phoebea paeonia carnem tangens contra caducum morbum spiritus armat^b, vapore ad eos intus infuso. Simili corallus et chalcidionius adversum atrae bilis illusiones Iovis praecipue Venerisque virtute; ceteraque similiter. Eiusmodi quadam proprietate myrobalani iuventutem servant acuuntque sensus^c et ingenio prosunt atque memoriae propter Iovem imprimis, Saturni temperatorem, atque Mercurium sensus amicum. Quam quidem arborem forte aliquis in paradiso ad vitam prorogandam extitisse putabit. Mercurio lapidem achatem consecrant, unde physici conveniunt ad facundiam visumque et contra venena valere. Serapio scribit eum qui hyacinthum vel ex eo sigillum gestat, esse a fulgore tutum, atque hanc virtutem eius esse latissime divulgatam. Quam si habet, ab Iove putamus habere. Lapis aetites^d vel aquilinus habet a Lucina, id est Venere atque Luna, ut admotus vulvae partum mox et facillime citet. Quod Rasis confirmante Serapione frequenter se dicit expertum. Forsan et a Phoebos, qui transfixit^e pythonem, Cretaea dictamus habet, ut et venenosis obsistat et ferrum e vulnere trahat. Solis virtute zinziber infusum epulis arcet^f syncopim. Gentiana^g canis rabiem sedat fugatque serpentes. Verbena^h vaticinium praestare fertur laetitiamque et expiationes et visum. Ruta et zedoaria contra venena theriacam agunt. Thus vitalem etⁱ animale spiritum adversus hebetudinem, oblivionem, timorem fulcit. Salvia vero mentaque

a Materialis] 1576: Martialis

b armat] 1576: armas

c sensus] 1576: senes

d aetites] *L, P*, 1489^{ac}: echites

e trasfixit] 1576: transfixis

f arcet] 1576: arcetque

g 1576: Gentiana] *L, P*, 1489, 1498, 1497: Sentiana

h *L*, 1576: Verbena] *L^{ac}, P*, 1489, 1498, 1497: Berbena

i *P*: et om.

To, co téměř nikdy není umožněno živlové kvalitě, je umožněno ohni, který je velmi nebeský. Neboť látková síla vyžaduje k silnému působení mnoho látky, zatímco síla formální zmůže i s minimem látky velmi mnoho.

Stejným způsobem i Foibova pivoňka dotykem ozbrojuje ducha proti epilepsii tím, že do něj vlévá své výpary.⁴⁰¹ Podobně korál a chalcedon působí silou Jupitera, a zvláště pak Venuše, proti melancholickému mámení a tak dále. Díky podobným vlastnostem, získaným především z Jupitera mírnícího Saturna a z Merkura nakloněného smyslům, působí myrobalány tak, že uchovávají mládí, ostří smysly a napomáhají důvtipu a paměti. Tento strom bude možná někdo považovat za strom prodlužující život, který roste v ráji.⁴⁰² Merkurovi zasvěcují kámen achát, proto se lékaři shodují, že prospívá výmluvnosti, zraku a proti jedům. Serapion píše, že ten, kdo nosí hyacint nebo z něj vyrobenou pečeť, je v bezpečí před bleskem a že tato jeho síla je všeobecně známa.⁴⁰³ Pokud je tomu tak, pak se domníváme, že tuto sílu má od Jupitera. Kámen *aetites* neboli orlí kámen má od Luciny,⁴⁰⁴ tj. od Venuše a Luny, sílu urychlit a usnadnit porod, pakliže se přiloží k pochvě. Rhazes tvrdí – a Serapion to potvrzuje –, že to mnohokrát sám zažil.⁴⁰⁵ Nejspíše od Apollóna, který probodl Pythóna,⁴⁰⁶ pochází síla krétské třemdavy,⁴⁰⁷ jež chrání před jedovatými věcmi a vytahuje i kopí z rány. Silou Slunce pak zázvor v jídle brání mdlobám. Hořec uklidňuje vzteklé psy a zahání hady. Verbena prý poskytuje věštby, radost, očistění a vidění. Routa a kurkuma působí jako protijed. Kadidlo podporuje životního a psychického ducha proti ochablosti, zapomětivosti a strachu. Jupiterskou silou šalvěj

401 Viz Galénos, *De simplicium medicamentorum*, VI,3,10 (Kühn 11,858 nn.).

402 *Gn* 2,9.

403 Johannes Serapion (= Jahjá ibn Sarafjun), *De simplicium medicamentorum historia libri septem*, VI,33 (Venetiis 1552, fol. 140r); *Liber aggregatus*, 398.

404 Lucina je římská bohyně porodnictví a patronka rodiček.

405 Johannes Serapion, *Liber aggregatus*, 402.

406 Na místě, kde se tak podle mytického podání stalo, totiž v Delfách, zbudoval posléze Apollón chrám a slavnou věštinu.

407 *Dictam[n]us*, česky též postaru diptam.

302 virtute Iovis: illa quidem paralysim fugat, haec vel^a odore roborat animum. Eadem virtute pentaphyllon resistit venenis, eiusque folium bis quotidie unum vino bibitum curat ephimeram, tria tertianam, quattuor vero quartanam. Hac herba sacerdotes antiqui propter puritatem suam in purificationibus utebantur. Agnus castus potestate Saturni Venereum sistit motum; iaspis vero sanguinem. Mirabiles autem provenire solent effectus, ubi occultae proprietati proprietas servit elementalis, velut in myrobalano ad spiritum corpusque firmandum non solum virtus illa coelestis agit, sed etiam styptica multum nec parum aromatica virtus, quae putrefactionem dissolutionemque mirifice prohibet spiritumque corroborat. Iam vero ut crocus petat cor, spiritum dilatet^b, provocet risum, non solum occulta Solis virtus mirabiliter efficit, sed ad idem quoque conducit ipsa natura croci subtilis, amplificabilis, aromatica, lucida.

Quod autem de simplicibus dico, de compositis similiter dictum intelligi volo. Dic age theriaca quomodo contra venenum nobis opituletur. Non educit illa venenum, astringit enim alvum. Non mutat omnino tam subito veneni naturam, non enim haec adeo debilis est atque mutabilis. Sed spiritum vitalem potius valde tenuem et mutabilem subito conformi quadam ad ipsum proportionem corroborat usque adeo, ut ipse iam validus tanquam agens una cum theriaca velut instrumento partim superet venenum, partim mutet, partim a praecordiis arceat. Sed quam proportionem sive^c virtute id efficit theriaca? Ioviali simul atque Phoebea, quam ex commixtione multarum rerum secundum certam proportionem invicem confusarum sibi vendicavisse^d videtur. Est autem in ea^e virtus triplex. Haec ipsa inquam coelestis, quam modo dicebam. Item [548] coelestis alia prius in herbis aromaticisque proprietas, quibus electis ipsa rite componitur, quae virtuti prius dictae subministrat ad idem. Est insuper alia virtus in plerisque partibus eius elementalis potius quam coelestis, verumtamen talis ut spiritui muniendo conducat. Stypticam dico et aromaticam qualitatem: illa quidem spiritum firmat, ista fovet.

a vel] 1576: vero

b dilatet] 1498: dilatatur

c sive] 1576: sine

d vendicavisse] 1576: vendicasse

e ea] 1576: eo

odvrací ochrnutí a máta svou vůní posiluje ducha. Stejnou silou chrání mochna před jedy; jeden její lístek vypitý s vínem dvakrát denně léčí z jednodenní horečky, tři z třídenní a čtyři z čtyřdenní. Pro svou čistotu byla tato rostlina používána dávnými kněžími při očištných obřadech. Mocí Saturna zastavuje drmek chřtáč, jaspis pak staví krev. Zázračné účinky však obvykle přicházejí tehdy, když živlové vlastnosti podporují vlastnosti skryté, jako když v myrobalánu k posílení těla i ducha působí nejenom nebeská síla, ale i značně stahující a aromatická síla, jež zázračně brání hnilobě a rozplývání a posiluje ducha. To, že šafrán působí na srdce, rozpíná ducha a vyvolává smích, nezpůsobuje pouze zázračná síla Slunce, ale k tomuž vede i samotná jemná, rozhojňující, aromatická a zářivá přirozenost šafránu.

Věz, že co říkám o jednoduchých lécích, platí podobně i o lécích složených. Nuže, pověz, jakým způsobem pomáhají protijedy? Ty totiž neodvádějí jedy ven, ale stahují žaludek. Vůbec tak nemění přirozenost jedu, vždyť ta není tak slabá a proměnlivá. Místo toho – jsouce k němu v jistém odpovídajícím poměru – rychle posilují životního ducha, jenž je tuze jemný a proměnlivý, a to do té míry, že životní duch – jenž sám již velmi mocně působí – spolu s protijedem jakožto nástrojem částečně jed přemůže, částečně jej promění, částečně zamezí jeho přístupu do oblasti srdce. Avšak na základě jakého poměru či jakou silou to protijed způsobuje? Silou jupiterskou a sluneční, již podle všeho získává ze směsi mnoha věcí v určitých proporcích. Je v něm trojí síla: jednak síla nebeská, o níž jsem právě hovořil, a rovněž další nebeská síla spočívající hlavně ve vlastnostech rostlin a koření, náležitě vybraných pro vlastní směs, jež přispívá k tomuž účinku jako síla výše uvedená. Kromě toho je v mnoha částech protijedu ještě jiná síla, spíše živlová než nebeská, nicméně i ona vede k posílení ducha: mám na mysli stahující a vonnou kvalitu. Zatímco ta první ducha posiluje, tato jej zahřívá.

Mirabilem ergo theriaca vim nacta est contra properantem senectutem atque venenum, tribus videlicet in ea virtutibus ad idem pariter conspirantibus. Quarum una quidem est coelestis per artificiosam acquisita commixtionem, alia coelestis iterum sed partibus eius naturaliter insita, alia prorsus elementalıs.

304 Sed illa quam prius dixi coelitus acquisita multo etiam foret admirabilior, si non solum proportione Iovia Solarique et ex rebus eiusmodi conflaretur, sed etiam opportunum ad hoc observatione coelestium tempus eligeretur. Nam quemadmodum corpus se habet ad locum atque tempus, ita motus et actio se habet ad tempus. Sicut ergo certa passim corpora eorumque formae certis et locis et temporibus coalescunt atque servantur, sic et proprie^a quaedam actiones ex propriis quibusdam temporibus efficaciam nanciscuntur; idque in *Alcibiade* significat Socrates et Proculus explicat. Quod sane Pythagoras animadvertens ipsum bonum perfectionemque^b rerum opportunitatem cognominavit. Primum namque principium sic apud Pythagoram et Platonem omnium est mensura, ut aliis corporibus actionibusque alia loca distribuerit atque tempora. Unde sicut res quaedam non alibi quam hic nec alias quam tunc proprie nascuntur feliciter et coalescunt atque servantur, sic et materialis actio, motus^c, eventus talis aut talis non alias efficaciam sortitur effectumque perfectum quam quando coelestium harmonia^d ad idem undique consonat^e. Quae sane harmonia tantam habere potestatem existimatur, ut non solum agrıcolarum laboribus atque medicorum artificiiis per herbas aromataque conflatis, sed etiam imaginibus quae apud astrologos ex metallis lapidibusque fiunt, virtutem saepe mirificam largiatur.

Sed imagines caput iam proprium exigunt. Quantum vero ad horas pro actionibus et operibus eligendas pertinet, plurimum confirmatur a Ptolemaeo ubi ait in *Centiloquio*: „Qui eligit quod melius est, nihilo differre videtur ab eo qui habet hoc ex natura.“ Quibus in verbis tum

a proprie] 1576: propriae

b perfectionemque] L: perfectionumque

c motus] 1576: metus

d harmonia] L: harmoniam

e consonat] 1498: consonant

Zázračná síla vlastní protijedům, jež oddaluje stáří a působí proti jedům, pochází ze tří sil společně působících za stejným cílem: první z nich je síla nebeská získaná dovedným smísením, druhá je také nebeská, ale přirozeně vlastní jednotlivým částem směsi, třetí pak je zcela živlová.

Avšak ona prvně uvedená síla získaná z nebes by byla ještě mnohem podivuhodnější, kdyby se neskládala pouze z jupiter-sko-slunečního poměru a z věcí tohoto druhu, ale kdybychom k tomu na základě pozorování nebes vybrali také vhodný čas. Neboť stejně jako se tělo vztahuje k místu a času, jsou i pohyb a působení určeny časem. Proto stejně jako těla a jejich formy rostou a uchovávají se na určitých místech a v určitých obdobích, tak i jistá působení dosahují náležitě účinnosti v určitých časech, což ukazuje Sókratés v *Alkibiadovi* a Proklos to vysvětluje.⁴⁰⁸ A vskutku Pythagoras, který si toho povšiml, nazval samo dobro a dokonalost věcí „příznivou dobou“.⁴⁰⁹ Podle Pythagora a Platóna je prvním principem všech věcí míra, jež různým tělům a působením rozdělí různá místa a časy. Proto stejně jako se jakákoli věc náležitě nerodí, neroste a nezachovává kdekoli a kdykoli, nýbrž jen na určitých místech a v určitých časech, tak také určité látkové působení, pohyb či událost nabývají účinnosti a jejich působení dokonalosti pouze tehdy, když s tímž cílem všude souzní nebeská harmonie. Tato harmonie má údajně tak velkou moc, že často dodává zázračnou sílu nejen pracím zemědělců a přípravkům lékařů, složeným z rostlin a koření, ale také obrazům, jež astrologové zhotovují z kovů a kamenů.

Avšak tyto obrazy si vyžadují vlastní kapitolu. Pokud jde o výběr času pro působení a práce, plně to potvrzuje Ptolemaios ve svém *Centiloquiu*: „Ten, kdo vybírá, co je lepší, neliší se patrně nijak od toho, komu je to dáno od přirozenosti.“⁴¹⁰ Zdá se, že těmito

408 Platón, *Alc.* I,104c–d; cit. in: Proklos, *In Alc.* I,121.

409 Iamblichos, *Vita Pythag.* 30,182; cit. in: Proklos, *In Alc.* I,121.

410 Pseudo-Ptolemaios, *Centiloquium*, aphor. 2.

coelestium tum arbitrii electionisque nostrae potestatem^a confirmare videtur. Albertus quoque Magnus inquit in *Speculo*: „Non enim libertas arbitrii ex electione horae laudabilis coercetur, sed potius in magnarum rerum inceptionibus electionem horae contemnere est arbitrii praecipitatio, non libertas.“

Caput XIII

De virtute imaginum secundum antiquos atque medicinarum coelitus acquisita

Ptolemaeus ait in *Centiloquio* rerum inferiorum effigies vultibus coelestibus esse subiectas, antiquosque sapientes solitos certas tunc imagines fabricare, quando planetae similes in coelo facies quasi exemplaria inferiorum ingrediebantur. Quod quidem Haly comprobat, ibi dicens utilem serpentis imaginem effici^b posse, quando Luna Serpentem coelestem subit aut feliciter aspicit. Similiter scorpionis effigiem efficacem, quando Scorpii signum Luna ingreditur ac signum hoc tenet angulum ex quattuor unum. Quod in Aegypto suis temporibus factum ait seque interfuisse, ubi ex sigillo scorpionis in lapide beazar ita facto imprimebatur thuri figura dabaturque in potum ei quem scorpius ipse pupugerat, ac subito curabatur. Quod quidem utiliter effici Hahamed^c physicus affirmat, confirmante Serapione. Praeterea
306 narrat Haly notum illic sibi virum sapientem industria simili fecisse imagines quae moverentur, qualem effectam nescio quomodo legimus ab Archita. Quales et Trismegistus ait Aegyptios ex certis mundi materiis facere consuevisse, et in eas opportune^d animas daemonum

a potestatem] 1576: potestatum

b effici] 1576: affici

c Hahamed] 1576: Hahameth

d 1497, 1498, 1576: opportune] 1489: oportunae

411 Albert Veliký, *Speculum astronomiae*, 15. Celkově srv. P. Zambelli, *The Speculum Astronomiae and Its Enigma*, Dordrecht 1992.

412 Pseudo-Ptolemaios, *Centiloquium*, aphor. 9. K rozlišení „podob“ (*vultus*) a „tváří“ (*facies*) viz *O životě podle nebes*, 17.

slovy potvrzuje moc jak nebeských věcí, tak naší svobodné volby a rozhodování. Také Albert Veliký praví ve svém *Zrcadle [astronomie]*: „Svobodu vůle neomezuje výběr nejhodnějšího času; když se pouštíme do důležitých věcí, je pohrdání volbou času spíše ukvapeným rozhodnutím než svobodou.“⁴¹¹

Kapitola 13

O moci obrazů a léků získané z nebes podle dávných autorů

Ptolemaios v *Centiloquiu* praví, že formy věcí zde dole jsou podřízeny nebeským podobám a že dávní mudrci vyráběli určité obrazy tehdy, když planety vcházely do obdobných nebeských tváří, jež byly jakoby vzory věcí dole.⁴¹² To potvrzuje i Haly⁴¹³ na místě, kde píše, že účinný obraz hada můžeme vytvořit tehdy, když Luna vchází do souhvězdí Hada nebo jej příznivě aspektuje. Podobně pak účinný obraz štíra můžeme vytvořit tehdy, když Luna vstupuje do znamení Štíra a toto znamení zaujímá jeden ze čtyř kardinálních vrcholů.⁴¹⁴ Praví, že v jeho době tak činili Egypťané a sám se toho účastnil: pečeť štíra vyrobená z bezoáru se otiskla do kadidla a dala se vypít člověku, jehož uštkl štír, a ten se ihned uzdravil. Účinnost toho úkonu potvrzuje lékař Hahamed a spolu s ním i Serapion.⁴¹⁵ Na stejném místě Haly poznamenává, že jistý mudrc si podobným způsobem vytvořil zpodobení, která se pohybovala, a můžeme se dočíst, že nějak toho dosáhl i Archytas.⁴¹⁶ Rovněž Trismegistos praví, že Egypťané měli ve zvyku z jistých látek světa vytvářet [sochy] a vkládat do nich ve

⁴¹³ Viz pseudo-Haly, *Comm. Centiloquium*, 9 (Venetiis 1484, fol. f8v).

⁴¹⁴ Tj. ascendent, descendent, *imum coeli* a *medium coeli*.

⁴¹⁵ Viz (včetně zmínky o arabském lékaři Hahamedovi) Johannes Serapion, *Liber aggregatus*, 396; srv. M. Ficino, *Consiglio contro la pestilenza*, 24, in: *Opera omnia*, str. 605.

⁴¹⁶ Pythagorejec Archytas z Tarentu (428–347 př. Kr.), matematik, astronom, filosof a politik, jehož příkladné spojení moudrosti a zájmu o obec zaujalo i Platóna, když koncipoval svou představu filosofa jako hlavy ideální obce. Viz Aulus Gellius, *Noctes Att.* X,12,9,10; srv. též M. Ficino, *Theol. Plat.* XIII,3, in: *Opera omnia*, str. 295.

inserere solitos, atque animam avi sui Mercurii, item Phoebi cuiusdam et Isidis Osyridisque sic in statuas descendisse profuturas hominibus vel etiam nocituras.

Huic illud simile: Prometheum^a figmento quodam luteo vitam rapuisse lucemque coelestem. Magi quinetiam, Zoroastris^b sectatores, ad evocandum ab Hecate spiritum utebantur aurea quadam pila characteribus insignita coelestium, cui et sapphyrus erat insertus, et scutica quadam facta tauri corio vertebatur, atque interim excantabant. [549] Sed cantiones equidem libenter omitto, nam et Psellus Platonicus eas improbat atque deridet. Hebraei quoque in Aegypto nutriti struere vitulum aureum didicerunt, ut eorundem astrologi putant, ad aucupandum Veneris Lunaeque favorem contra Scorpionis atque Martis influxum Iudaeis infestum. Porphyrius quoque in *epistola ad Anebonem* imagines efficaces esse testatur, additque certis quibusdam vaporibus^c qui a propriis suffumigationibus exhalabant, aërios daemones insinuari statim consuevisse. Iamblichus in materiis quae naturaliter superis consentaneae sint et opportune riteque collectae undique conflataeque fuerint, vires effectusque non solum coelestes, sed etiam daemonicos et divinos suscipi posse confirmat. Idem omnino Proculus atque Synesius.

Opera quidem ad salutem mira, quae a medicis in astrologia peritis per res ex multis compositas, id est pulveres, liquores, unguenta, electuaria fieri possunt, probabiliorem in se rationem et notiozem quam imagines habere videntur, tum quia pulveres, liquores, unguenta, electuaria^d

-
- a Prometheum] *P*: Prometheo
b Zoroastris] 1576: Zoroasti
c vaporibus] 1576: temporibus
d *P*: fieri possunt – electuaria (38–39) om.

417 *Asclepius*, 37; viz též M. Ficino, *O životě podle nebes*, 20 a 26.

418 Srv. podobně M. Ficino, *Comm. Plot.*, in: *Opera omnia*, str. 1738.

419 Viz M. Ficino, *O životě podle nebes*, 1 a pozn. 269.

420 Titánka, lunární bohyně.

421 To, co je zde popsáno, bývalo označováno za *inyx* (což výše Ficino překládá jako *illex*, „vábnička“ či „návnada“). Srv. výše, pozn. 270.

vhodný čas duše daimónů i duši jeho předka Herma; podobně sestupovali do soch i Foibos i Isis a Osiris, aby lidem pomáhali, anebo jim naopak škodili.⁴¹⁷

To se podobá mýtu, podle něhož Prométheus ukradl život a nebeské světlo pomocí hliněné figury.⁴¹⁸ Také mágové, stoupenci Zoroastra,⁴¹⁹ používali k vyvolání ducha od Hekaté⁴²⁰ jakýsi zlatý glóbus s vyznačenými nebeskými charaktery, do něž byl vložen safír, a prozpěvující svá zařikávání jej pak roztáčeli bičem z býčí kůže.⁴²¹ Tato zařikávání však rád nechám stranou, neboť i platonik Psellos je zavrhuje a vysmívá se jim.⁴²² Podle židovských astrologů se Židé vychovávaní v Egyptě naučili sestrojovat zlatého býčka,⁴²³ aby, jak se domnívali jejich astrologové, zachytili přízeň Venuše a Luny, jež by čelila vlivu Štíra a Marta, pro Židy nepříznivého. Účinnost těchto obrazů dosvědčuje i Porfyrios v *Dopise Anebonovi*⁴²⁴ a dodává, že pomocí jistých výparů stoupajících ze speciálních vykuřovadel do nich ihned vstupovali vzdušní daimóni.⁴²⁵ Iamblichos potvrzuje, že v jistých látkách, jež svou přirozeností odpovídají věcem nebeským – jsou-li odevšad ve vhodný čas a náležitě sesbírány a smíseny, můžeme získat nejen nebeské, nýbrž i daimónické či božské účinky. Naprosto totéž pak tvrdí Proklos a Synesios.⁴²⁶

Lékaři znalí astrologie⁴²⁷ dokáží dosáhnout zázračných účinků pomocí léků složených z mnoha věcí, jako jsou prášky, tekutiny, masti a lektvary, a zdá se, že vysvětlení jejich účinků je pravděpodobnější a obvyklejší: jednak proto, že vhodně připravené prášky, tekutiny, masti a lektvary snadněji a rychleji přijímají nebeské vlivy

⁴²² Michael Psellos (asi 1018 – asi 1078), byzantský filosof, jenž mj. prvně uspořádal tzv. *Chaldejské věštby*, jejichž autorství se připisovalo perskému mudrci Zoroastrovi. K *inygům* viz M. Psellos, *Expositio in Orac. Chald.*, in: *Patrologiae graecae cursus completus*, CXXII, str. 1133a (Des Places 170 n.); též, *De daemonibus*, 4–7, in: *Patrologiae graecae cursus completus*, CXXII, str. 879 n.; viz Ficinův překl. in: M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1941.

⁴²³ *Ex* 32,4.

⁴²⁴ Porfyrios, *De myst.* V,12–25.

⁴²⁵ *Tamt.*, III,23–29.

⁴²⁶ Proklos, *De sacrificio et magia*; a Synesios, *De insomniis*; viz Iamblichos, *De myst. Aegypt.* V,12 a 23; viz M. Ficino, *Opera omnia*, str. 189.

⁴²⁷ Viz podobně M. Ficino, *O životě podle nebes*, 10

opportune confecta coelestes influxus facilius citiusque suscipiunt quam materiae duriores ex quibus imagines fieri consueverunt; tum quia vel assumuntur intus affecta iam coelitus et in nos convertuntur, vel saltem admota foris^a inhaerent magis et denique penetrant; tum etiam quoniam ex uno quodam duntaxat aut perpaucis imagines construuntur, illa vero ex quam plurimis conflari^b pro arbitrio possunt. Ut si centum Solis Iovisque dotes per centum plantas et animalia similiaque sparsae fuerint, componere simul haec centum tibi comperta possis et in unum conficere formam, in qua Solem ferme Iovemque totum iam videaris habere. Scis profecto naturam inferiorem non posse uno quodam capere cunctas
308 superioris naturae vires, ideoque illas per plures apud nos naturas esse dispersas, commodiusque per opera medicorum atque similia quam per imagines colligi posse.

Proinde imagines ex ligno confectae vim forte parvam habent. Nam lignum et forsani durius est ad coelestem influxum facile capiendum et minus tenax, si acceperit, retinendum; et omnino postquam ex matris terrae visceribus est evulsum, paulo post ferme totum amittit mundanae vitae vigorem et facile in qualitatem aliam transmutatur. Lapilli vero atque metalla etsi^c ad accipiendum coeleste munus duriora videntur, diutius tamen retinent (quod confirmat Iamblichus), si acceperint^d. Sua nempe duritia vestigia quoque donaque vitae mundanae post evulsionem diutissime continent, quae quondam haerentia terrae possederant. Quamobrem ob hoc saltem aptae materiae ad capiendam tenendamque coelestia iudicantur^e. Est et probabile quod libro superiore dixi, res adeo speciosas non posse sub terra conflari, nisi maximo quodam conatu coeli, atque durare in eis impressam semel ex conatu virtutem. Nam in his coquendis cogendisque diutissime coelum elaboravit. Verum cum nequeas facile eiusmodi plura componere, cogere diligenter exquirere quod metallum inter cetera in ordine sit

a foris] 1576: fores

b conflari] 1576: constari

c P: etsi om.

d acceperint] 1576: acceperit

e iudicantur] P: iudicatur

než látky tvrdé, z nichž jsou obrazy obvykle vyrobeny, dále proto, že poté, co přijaly vlivy z nebes, pojmáme je vnitřně a proměňují se v nás samotné, nebo aspoň i když je užíváme zevně, více ulpívají a pronikají hlouběji; a konečně proto, že zatímco obrazy se vyrábějí z jedné nebo z několika málo látek, zmíněné léky mohou být vyrobeny z jakéhokoli jejich množství. Například kdyby se do rostlin, živočichů a dalších věcí rozšířilo sto darů Slunce či Jupitera, ty bys je všechny dohledal a byl bys schopen je smísit a vytvořit z nich jednu formu, viděl bys, že v ní máš jistě celé Slunce či celého Jupitera. Určitě víš, že nižší přirozenost nemůže v jedné věci zachytit najednou všechny síly přirozenosti vyšší, proto jsou ony vyšší přirozenosti na zemi rozptýleny ve více přirozenostech, a lze je lékařskými postupy a podobně shromáždit snadněji než pomocí obrazů.

Právě tak obrazy vytvořené ze dřeva mají pravděpodobně malou sílu. Neboť dřevo je nejspíše příliš tvrdé, než aby přijalo nebeský vliv, a pokud už jej přijme, není dostatečně stálé, aby jej udrželo; a jakmile jej vytrhneme z dělohy matky země, záhy ztrácí téměř veškerou sílu světového života a jeho kvalita se snadno mění v jinou. Avšak drahé kameny a kovy, třebaže se zdají být příliš tvrdé pro přijímání nebeského daru, pokud jej přijmou, podrží si jej déle (což dosvědčuje Iamblichos).⁴²⁸ Díky své tvrdosti si i po svém vytažení velmi dlouho udržují stopy a dary nebeského života, jež měly, dokud dlely v zemi. Proto jsou alespoň z tohoto důvodu považovány za vhodné látky k zachycení a podržení nebeských [vlivů]. A je pravděpodobné, jak jsem uvedl v předchozí knize, že takto krásné věci mohou být v podzemí spojeny pouze s největším přispěním nebes, a síla jednou jim tímto působením nebes vtíštěná v nich pak nadále zůstává. Nebesa totiž na jejich uvaření a spojení pracovala nesmírně dlouhý čas. Protože však nedokážeš snadno spojit více věcí tohoto druhu, musíš pečlivě vyhledat, jaký kov je mezi ostatními v řadě⁴²⁹ nějaké hvězdy nejmocnější nebo jaký

⁴²⁸ Viz M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1887; srv. *Picatrix*, IV,4.

⁴²⁹ Podrobněji viz *O životě podle nebes*, 14.

alicuius stellae potissimum, quive^a lapis in ordine summus, ut saltem in uno quodam totius generis ordinisque supremo reliqua pro viribus comprehendas, atque eiusmodi susceptaculo coelestia huic consentanea mutueris; ceu si exempli causa in ordine Solari sub homine Phoebeo summum inter animalia teneat astur aut gallus, inter plantas balsamum^b aut laurus, inter metalla aurum, inter lapides carbunculus vel pantaura, inter elementa fervidus aer (nam ignis ipse Martius esse censetur). Quod autem diximus influxum Solis vel Iovis aut Veneris augendum, intelligimus ratione communi, non tamen illi in cuius genesi aliquis horum interfector appareat.

Caput XIV

Ordines^c rerum a stellis pendentium, ut Solarium atque similium; et quomodo spiritus fiat Solaris

Dixi equidem alibi desuper ab unaquaque stella (ut Platonice loquar) seriem rerum illi propriam usque ad extrema pendere. Sub ipso Scorpionis Corde post eiusmodi daemonas atque homines scorpionumque animal collocare possumus etiam herbam asterion, id est stellarem, figura stellae similem, nocte fulgentem, quam medici tradunt qua-
310 litatem habere rosae vim que contra morbos genitalium mirabilem possidere. Sub Serpente vel Serpentario coelesti Saturnum ponunt et quodammodo Iovem, postea daemonas qui saepe serpentum formas induunt, similes insuper |550| homines, serpentes animantes, serpentariam herbam, lapidem draconitem capite draconis natum,

a quive] 1576: quisve

b balsamum] P: balsamus

c 1497, 1576: De ordinibus

⁴³⁰ Srv. *O životě podle nebes*, 15 a 16. Viz též Agrippa z Nettesheimu, *De occulta philosophia*, I,18.

⁴³¹ Viz *O životě podle nebes*, 5.

kámen je v této řadě nejvyšší, abys alespoň v jedné věci – nejvyšší rodem i řadou – mohl (nakolik je to možné) obsáhnout i ostatní a v této schráně si mohl vypůjčit i ty nebeské [vlivy], jež jí odpovídají. Tak například v řadě sluneční pod slunečním člověkem zaujímají nejvyšší místo mezi živočichy jestřáb nebo kohout, mezi rostlinami balzám nebo vavřín, mezi kovy zlato, mezi kameny rubín nebo *pantaura*,⁴³⁰ a mezi živly horký vzduch (neboť oheň sám se považuje za martický). Co jsme právě uvedli o posilování vlivu Slunce, Jupitera či Venuše,⁴³¹ platí obecně, ne však pro člověka, v jehož horoskopu se objevuje nějaká z těchto planet jako nositel smrti.

Kapitola 14

Řady věcí podle hvězd, jako jsou věci sluneční apod., a jakým způsobem můžeme svého ducha učinit slunečním

Někde výše jsem uvedl, že od každé hvězdy (platónsky řečeno) visí řetěz věcí až k té nejnižší.⁴³² Tak pod samotné srdce Štíra můžeme po daimónech a lidech tohoto druhu a po živočichu štíru umístit také „hvězdnou“ rostlinu zvanou *asterion*,⁴³³ která se tvarem podobá hvězdě zářící v noci. Lékaři o ní říkají, že má kvalitu růže a záračnou sílu zahánějící pohlavní choroby.⁴³⁴ Pod souhvězdí Hada nebo celého Hadonoše kladou Saturna a jistým způsobem i Jupitera, poté daimóny, kteří na sebe často berou hadí podobu, dále podobné lidi, hady (živočichy), rostlinu *serpentaria*,⁴³⁵ kámen drakonit pocházející

⁴³² Viz *O životě podle nebes*, I; srv. M. Ficino, *Theol. Plat.* X,2, in: *Opera omnia*, str. 222 n. (Allen III,114 nn.; Marcel II,54 nn.). Srv. celkově k tématu Proklos, *De sacrificio et magia*, in: M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1928 n.

⁴³³ V Dioskoridově *Herbáři* byla rostlina *asterion* identifikována jako *Silene latifolia*, knotovka bílá neboli silenka širokolistá. Viz Ch. Singer, *The Herbal in Antiquity and Its Transmission to Later Ages*, in: *The Journal of Hellenic Studies*, 47, 1927, str. 1–52.

⁴³⁴ Srv. Plinius, *Natur. hist.* XXVII,19,36.

⁴³⁵ Snad jde o rostlinu *Aristolochia serpentarii* (podražec užovník), jež se používala proti hadímu uštknutí.

item communi nomine serpentinum, et praeterea quae in sequentibus afferam.

Sub stella Solari, id est Sirio, Solem primo, deinde daemona quoque Phoebeos, quos aliquando sub leonum vel gallorum forma hominibus occurrisse testis est Proculus, homines subinde persimiles bestiasque Solares, Phoebeas inde plantas, metalla similiter et lapillos et vaporem aeremque ferventem. Simili ratione a qualibet firmamenti stella per aliquem planetam existimant contextum rerum gradatim sub illius proprietate descendere. Si igitur, ut dicebam, Solaria omnia per gradum eius ordinis quemlibet opportune comprehenderit: homines videlicet tales vel talis hominis aliquid, item bruta, plantas, metalla, lapillos et quae ad haec attinent, virtutem Solis usquequaque combibes et quodammodo naturalem Solarium daemonum facultatem. Similiterque de aliis dictum puta.

Solares quidem homines sunt quales antea dixi et qui ascendente Leone Soleque hunc vel tenente vel aspiciente nascuntur et qui sub Ariete similiter. Solaris est et sanguis e sinistro eorum bene valentium^a brachio missus. Phoebeus crocodillus, astur, leo, gallus et cygnus et corvus. Nec alia ratione leo veretur gallum, nisi quoniam in ordine Phoebeo gallus est leone superior. Eadem ratione inquit Proculus Apollineum daemonem, qui nonnunquam apparuit sub figura leonis, statim obiecto gallo disparuisse. Maxime vero in his^b animalibus cor est Solare. Arbitror etiam marinum vitulum coelestis Leonis Cordi subesse, et hac ipsa ratione corium eius^c, quem cingit nudum fibula eiusdem^d osse confecta, a renum dolore redimere. Nam contra dolorem eiusmodi solent astrologi sideris illius influxibus uti. Eadem forte ratione fertur haec pellis a fulgure nos tueri. Inter plantas palma Phoebea est et imprimis laurus, qua virtute venenosa repellit et fulgur. Fraxinus quoque simili facultate venenosa longius arcet. Loton esse Phoebeam rotunda tum folia^e, tum poma testantur

a bene valentium] 1576: benevolentium

b 1498: *his* om.

c *L, P*, 1489^{ac}: *corium eius* om.

d *P*: eiusdem esse

e 1576: *tum folia* om.

z dračí hlavy, kámen obvykle zvaný serpentin a další věci, o nichž se zmíním později.

Pod sluneční hvězdou, tedy Sirem, je v první řadě Slunce, poté sluneční daimóni, kteří se někdy zjevují lidem ve formě lva nebo kohouta, jak dosvědčuje Proklos,⁴³⁶ poté podobní lidé a sluneční zvířata, dále sluneční rostliny, podobné kovy, drahé kameny a poté výpary a horký vzduch. Podobným způsobem lékaři vyvozují řetězec věcí sestupující postupně z jakékoli hvězdy na nebi skrze planetu, jež jí podléhá. Pokud tedy, jak jsem uvedl, náležitě shrneš všechny sluneční věci z jakéhokoli stupně dané řady, tedy sluneční lidi, něco, co k nim patří, dále živočichy, rostliny, kovy a drahé kameny a cokoli, co k nim patří, vypiješ pak tedy [v této směsi] ve všem všudy sílu Slunce, a jistým způsobem i přirozenou sílu slunečních daimónů. Věď, že podobně to platí i o jiných řadách.

Vlastnosti slunečních lidí jsem již popsal výše.⁴³⁷ Dále jsou to ti, kteří se rodí se Lvem v ascendentu a v něm se nachází nebo jej aspektuje Slunce, anebo se rodí ve znamení Berana. Sluneční je také krev, která vytéká z levé paže zdravých lidí. Foibovský je taktéž krokodýl, jestřáb, lev, kohout, labuť a havran. To, že se lev bojí kohouta,⁴³⁸ nemá jiný důvod než ten, že ve sluneční řadě stojí kohout nad lvem. Ze stejného důvodu praví Proklos, že apollinský daimón, který se někdy zjevuje ve formě lva, ihned zmizel, jakmile se před něj postavil kohout.⁴³⁹ V těchto živočiších je tím nejslunečnějším srdce. Domnívám se, že srdci nebeského Lva je podřízen rovněž tuleň, a proto přepásání těla tulení kůží, spojené sponou z jeho kostí, zbavuje bolesti ledvin. Proti této bolesti astrologové totiž obvykle používají sílu této hvězdy. Z rostlin je sluneční palma a zejména pak vavřík, jehož silou se zahánějí jedovaté věci, jakož i blesk. Také jasan díky podobné schopnosti velmi daleko zahání jedovaté věci. Skutečnost, že sluneční rostlinou je i lotos,

⁴³⁶ Viz Proklos, *De sacrificio et magia*, in: M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1929.

⁴³⁷ Viz M. Ficino, *O životě podle nebes*, I.

⁴³⁸ Jde o motiv přítomný již v Aisópových bajkách; srv. dále Aelianus, *De natura animalium* V,50; Plinius, *Natur. hist.* X,24 n.; Proklos, *De sacrificio et magia*.

⁴³⁹ Proklos, *De sacrificio et magia*, in: M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1929.

et explicatio foliorum eius die, replicatio^a nocte. Paeoniam Phoebeam esse non solum virtus indicat, sed et nomen. Ad idem attinent flores et herbae quae restringuntur abeunte Sole, redeunte protinus explicantur et ad Solem continue vergunt; aurum praeterea et lapis elitis radiis aureis Solem imitans; lapis item qui^b Solis oculus appellatur figuram habens pupillae, ex qua lumen emicat; rursum carbunculus nocte rutilans vel pantaura^c omnes in se lapidum vires continens, ut aurum metallorum et Sol stellarum. Multa denique in superioribus nobis significata. Unde si modo liceat, sub imperio Solis ex illo sanguine et animalium illorum cordibus et foliis fructibusque arborum praedictarum, item floribus atque herbis et auri foliis, necnon pulveribus lapillorum^d electuarium vel unguentum conficere poteris, addito croco, balsamo, calamo aromatico, thure, musco, ambra, ligno aloes, zinzibere, mastice, spica nardi, cinnamomo, doronico, citri cortice^e, zedoaria^f, nuce muscata, mace, gariophyllis cum melle flavo vel oleo^g balsamino, masticeo, laurino, nardino; ad cor et stomachum et caput intus aut extra fovendum, ut spiritus inde Solaris evadat. Ex his omnibus inquam aut saltem ex pluribus componendum dominante Sole aliquid. Quo etiam sub eiusdem dominatu incipias uti, dummodo et Solaria induas, habites, conspicias, audias, olfacias^h, imagineris, cogites, cupias. Item imiteris et vita dignitatem et munera Solis. Inter Solares homines plantasqueⁱ veriseris laurumque assidue tangas.

Tutius autem ad valetudinem fuerit Solaribus^j admiscere Iovialia simul atque Venerea – Veneream maxime humiditatem, Solaris calo-

a 1576: replicatio vero

b qui] 1498: quam

c pantaura] 1576: Pantataura

d lapillorum] 1576: pupillarum

e cortice] 1576: bortice

f zedoaria] 1576: zedoario

g oleo] 1576: aureo

h olfacias] *L*, 1489^{ac}: obfacias

i plantasque] *P*: et plantas

j Solaribus] *L*^{ac}: solarius; *P*: Solaris

dosvědčuje okrouhlost jeho listů i plodů a dále to, že jeho listy se za dne rozvíjejí a v noci zavíjejí.⁴⁴⁰ To, že je sluneční rostlinou pivoňka, dokazuje nejenom její síla, ale i jméno.⁴⁴¹ Ke Slunci náležejí ty květiny a rostliny, jež se při nepřítomnosti Slunce zavírají, při jeho návratu zase rozvíjejí a neustále se k němu natáčejí; dále zlato a *lapis elitis*, jež napodobuje Slunce zlatými paprsky; dále kámen, jež se nazývá „sluneční oko“;⁴⁴² neboť má tvar panenky, z níž vycházejí paprsky; rubín, zářící v noci, a *pantaura*,⁴⁴³ jež v sobě shrnuje síly všech kamenů, tak jako zlato zahrnuje síly kovů a Slunce síly [všech] hvězd. Ve výše uvedeném výčtu nalezneme mnoho významů. Proto, dokážeš-li to, budeš moci pro vnitřní či vnější zahrnutí srdce, žaludku i hlavy vytvářet pod vládou Slunce lektvary a masti, aby odtud vzešel sluneční duch: totiž z výše zmíněné krve, živočišných srdcí a listů a plodů uvedených stromů, dále z rostlin a květin, lístků zlata a zpraškových kamenů, k nimž je třeba doplnit šafrán, balzám, vonnou třtinu, kadidlo, pižmo, ambru, aloové dřevo, zázvor, mastichu, nard, skořici, kamzičník, citronovou kůru, kurkumu, muškátový ořech i květ, hřebíček se světlým medem a balzámovým, mastichovým, vavřínovým či nardovým olejem. Pravím, že léky máš vytvářet ze všech těchto věcí, nebo alespoň z většiny z nich, a sice tehdy, když vládne Slunce. Pod jeho vládou bys je měl také začít užívat, zatímco do slunečních věcí budeš i oděn a budeš v nich žít, hledět na ně, naslouchat jim, vonět k nim, představovat si je, myslet na ně a toužit po nich. V životě máš napodobovat jeho důstojenství i dary, trávit čas mezi slunečními lidmi a rostlinami a často se dotýkat vavřínu.

Jistější pro udržení zdraví by bylo přidat k věcem slunečním ještě i jupiterské spolu s venušskými, zvláště venušskou vlhkost,

⁴⁴⁰ Tamt., str. 1928; srv. Plinius, *Natur. hist.* XIII,32,108.

⁴⁴¹ *Paeonia*; Paenionis je epiteton Foiba.

⁴⁴² Proklos, *De sacrificio et magia*, in: M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1928.

⁴⁴³ Filostratos, *Vita Apoll.* III,46, hovoří o kameni zvaném *pantarbe*; viz též *O životě podle nebes*, 15.

ris moderatricem, qualis est aqua succusque rosarum atque violarum. Sed medicinas eiusmodi in libro *De curandis litteratis* primum, deinde in libro *De vita longa* partim equidem composui, partim ab aliis compositas enarravi, partim etiam temperavi. Item quales herbae a Sole Ioveque miras contra epidemiam et venenum vires habeant, diximus in libro *Contra pestem*, inter quas perforata fuga daemon appellata est. Nec alia facultate quam coelestium Gratiarum noxios malorum daemonum vapores a nobis arcere putatur. Et si qua inter herbas alia vel lapillus ut corallus, idem videatur efficere. Herba profecto Lunarum a Mercurio tradita foliis caeruleis atque rotundis, crescente Luna unum quotidie producens folium, decrescente deponens, annos utenti promittit Lunares. Sed iam ad imagines altero quodam exordio redeamus.

Caput XV

*De virtute imaginum secundum antiquos atque medicinarum;
et quomodo medicinae sint longe validiores quam imagines*

314 [551] Si lapillos quos paulo ante Phoebeos^a narravimus nactus fueris, nihil opus erit imagines eis imprimere. Suspendes itaque collo comprehensus auro^b crocei serici filis, quando Sol sub Ariete vel Leone percurrit ascenditque, vel medium tenet coelum aspicitque Lunam. Multo vero potentiores in serie Lunae lapillos narrat Proculus: primum quidem selinitim, qui non modo figura Lunam imitetur, sed et motu, circumeatque cum Luna. Hunc si forte reppereris et argento circumdatum argenteo filo collo suspenderit, Luna Cancrum vel Taurum subeunte angulosque tenente sibi convenientes, spiritum inde tuum reddes^c postremo Lunarem; dum videlicet calefactus abs te lapillus ipse Lunarum virtutem suam tuis assidue spiritibus inserit. Alterum vero recenset lapillum helioselinon cognomento, qui Solis Lunarumque coniunctae Soli naturaliter habet imaginem. Hunc ergo

a Phoebeos] *L*, 1489^{ac}: plebeos

b auro] *P*: cum

c reddes] 1576: reddet

jež mírní teplo Slunce, jako je voda a šťáva z růží a fialek. Ale léky tohoto druhu jsem částečně sám shromáždil nejprve v knize *O péči o zdraví učenců* a pak v knize *O dlouhém životě*; částečně jsem zde psal o směsích od jiných autorů, částečně o těch, co jsem sám vytvořil. V knize *Proti moru*⁴⁴⁴ jsem pak uvedl, jaké sluneční a jupiterské rostliny mají zázračné síly působící proti moru a jedu; mezi nimi je třezalka, zvaná „zaháněčka daimónů“. Panuje názor, že ochránit se před škodlivými výpary zlých daimónů můžeme pouze mocí tří Grácií. Pokud je mezi jinými rostlinami nebo v kameni, jako je korál, jiná moc, pak podle všeho působí stejně. Bezpochyby lunární rostlina, již popisuje Hermés, s namodralými okrouhlými listy, jíž při dorůstající Luně každý den dorůstá jeden list a při ubývající zase ubývá, slibuje tomu, kdo ji užívá, lunární léta.⁴⁴⁵ Teď se však vraťme k obrazům a začněme podruhé.

Kapitola 15

O moci obrazů podle dávných autorů a lékařů a o tom, jak jsou léky mnohem účinnější než obrazy

Kdybys získal kameny, jež jsme před chvílí popsali jako sluneční, nemusel bys do nich vtiskávat obrazy. Vlož je do zlata a na hedvábných žlutých nitích zavěs na krk, když je Slunce v Beranu či ve Lvu a je v ascendentu nebo ve středu nebes a aspektuje Lunu. Proklos však píše, že mnohem mocnější jsou kameny v lunární řadě; jako první selenit, který se podobá Luně nejen svým tvarem, ale také pohybem; otáčí se totiž spolu s Lunou. Kdybys jej snad našel a zavěsil si ho na krk, vsazený do stříbra na stříbrné niti, když Luna vstupuje do znamení Raka nebo Býka a nachází se v pro sebe vhodných vrcholech [horoskopu], učiníš posléze svého ducha lunárním, zatímco tebou zahřátý kámen bude neustále dodávat lunární sílu tvým duchům. Avšak pojednává i o jiném kameni zvaném *hélioselinon*, jenž v sobě od přirozenosti nese obraz Slunce a Luny v konjunkci se

⁴⁴⁴ Tj. *Consiglio contro la pestilenza* (tiskem 1481).

⁴⁴⁵ Srv. R. Bacon, *De retardatione*, 6, str. 56.

quisquis argento inclusum deaurato similibus collo filis admoverit, quando Luna in domicilio suo vel Solis in eodem minuto cum Sole congregitur suosque teneat^a angulos, Solarem simul atque Lunarem spiritum reportabit, aut saltem talem qualis evadit Luna per centrum copulata Soli. Hic vero tu vides dispersas Phoebi dotes^b velut Osyridis membra sororem eius Phoebem velut Isidem congregare.

Sed utinam Solarem alicubi lapidem facile reperiremus vel Lunarem adeo in eorum ordine praepotentem, quemadmodum sub serie septentrionalis poli magnetem habemus et ferrum. Solarem profecto ferunt invenisse apud Indos Apollonium Theaneum lapidem scilicet nomine pantauram^c, ignis instar micantem, sub terra passus quattuor nascentem, cui tantum spiritus insit, ut tumeat et plerunque scindatur terra, ubi eiusmodi lapis concipitur; ita ceteros ad se lapillos trahens, sicut magnes ferrum. Sed lapis hic Herculeus ad se contemplandum vehementius adhuc nos impraesentia rapit. Videmus in specula nautarum, indice poli, libratum acum affectum in extremitate magnete moveri ad Ursam, illuc videlicet trahente magnete, quoniam et in lapide hoc praevallet virtus Ursae et hinc transfertur in ferrum et ad Ursam trahit utrunque. Virtus^d
316 autem eiusmodi tum ab initio infusa est, tum continue Ursae radiis vegetatur. Forsitan ita se habet succinum ad polum alterum et ad paleas.

Sed dic interea cur magnes trahat^e ubique ferrum – non quia simile, alioquin et magnetem magnes traheret multo magis ferrumque ferrum; non quia superior in ordine corporum, immo superius est lapillo metallum. Quid ergo? Ambo quidem ordine Ursam sequente clauduntur, sed superiorem in ipsa Ursae proprietate gradum tenet magnes, inferiorem vero ferrum. Superius autem in eodem rerum contextu trahit quidem quod est inferius et ad se convertit, vel aliter quomolibet agitat aut afficit virtute prius infusa. Inferius vicis-

a teneat] *P*: tenet

b 1498: dotes et

c pantauram] 1576: pantaurum

d *P*: *Virtus* om.

e trahat] 1497: trahet; 1576: trahit

Sluncem.⁴⁴⁶ Každému, kdo by si jej, vsazený do pozlaceného stříbra a na niti téže podoby, zavěsil na krk, když je Luna ve svém domě nebo v domě Slunce, kdy se spolu setkávají na stejné minutě a jsou v některém z kardinálních bodů, přinese zároveň ducha slunečního i lunárního, nebo alespoň takového, jakým se stává Luna, když je středem spojena se Sluncem. Uvidíš pak, jak rozptýlené Foibovy dary, jakožto části Osiridova těla, shromažďuje jeho sestra Foibé, jakožto Isis.⁴⁴⁷

Kéž bychom však někde snadno našli sluneční nebo měsíční kameny, jež mají ve svých řadách takovou moc, jako má v řadě severního pólu magnet a železo! Vypráví se, že Apollónios z Tyany našel v Indii sluneční kámen zvaný *pantaura*, zářící jako oheň a rodící se čtyři kroky pod zemí, v němž se nachází tolik ducha, že když je kámen počat, země se dme a trhá. Ten kámen k sobě přitahuje jiné drahé kameny stejně jako magnet železo. Tento herkulovský kámen však dodnes velmi silně poutá naši pozornost.⁴⁴⁸ V lodních kompasech, jež ukazují sever, vidíme, že když na špičku vyvážené střelky zapůsobíme magnetem, otočí se k souhvězdí Medvědice, jež magnet tak přitahuje, neboť v něm síla Medvědice převládá a odtud přechází i na železo a obě táhne směrem k Medvědici. Tato síla je vлита do kamene od počátku a zároveň vlivem paprsků Medvědice stále roste. Podobně se asi chová jantar ve vztahu k druhému pólu a ke stěblům slámy.⁴⁴⁹

Řekni mi ale, proč magnet přitahuje železo? Ne proto, že je podobný, jinak by magnet přitahoval magnet mnohem víc a železo by přitahovalo železo; ani ne proto, že je v řadě těles vyšší, jinak by byl drahý kámen vyšší než kov. Tak proč tedy? Oba jsou částí téže řady odvíjející od Medvědice, avšak pokud jde o jejich vlastnosti, nachází se magnet výše a železo níže. Co je v témže řetězci bytí vyšší, přitahuje a obrací k sobě to nižší nebo je jakkoli jinak podněcuje či na ně skrze předem vlitou sílu působí. To nižší je zase působením

⁴⁴⁶ Tj. slunečně-lunární. Srv. Proklos, *De sacrificio et magia*, in: M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1928.

⁴⁴⁷ Ficino zde hovoří o zatmění Slunce, kdy Měsíc vstupuje mezi Slunce a Zemi (a tedy se střed Luny zdánlivě překrývá se středem Slunce), takže lunární bohyně jakoby sbírá (zakrývá, a tedy odnímá) části Foibova těla (paprsky Slunce). Příběh o Isidě a Osiridovi líčí Plútarchos ve spise *De Iside et Osiride*.

⁴⁴⁸ Viz výše, pozn. 430 a 443.

⁴⁴⁹ Srv. M. Ficino, *O životě podle nebes*, 16.

sim eadem ad superius infusione convertitur vel aliter agitatur vel prorsus afficitur. Sic in serie Solis inferior homo admiratur superiorem, in ordine Iovio veneratur, in Martio timet, in Venereo inferior ad superiorem rapitur amoris ardore deseritque seipsum, in Mercuriali semper hic discit vel persuadetur ab illo, in Lunari motum hic ab illo saepius exorditur, in Saturnali quietem.

Ego autem cum haec explorata hactenus habuissem, admodum gratulabar cogitabamque iuvenis adhuc magneti pro viribus insculpere coelestis Ursae figuram, quando Luna melius illuc aspiciat, et ferreo^a tunc filo collo suspendere. Sperabam equidem ita demum virtutis me sideris illius compotem fore. Sed cum diutius explorassem, inveni tandem sideris illius influxus Saturnales esse plurimum atque Martiales. Accepi a Platonice malos daemones plurimum septentrionales existere. Quod etiam Hebraeorum astronomi confitentur, noxios Martiosque daemones in septentrione ponentes, propitios^b autem et Iovios in meridie. Didici a theologis et ab^c Iamblichod imaginum fictores a daemonibus malis occupari saepius atque falli. Vidi equidem lapillum Florentiam advectum ex India, ibi e capite draconis erutum, rotundum ad nummi figuram, punctis ordine quam plurimis quasi stellis naturaliter insignitum, qui aceto profusus^e movebatur parumper in rectum, immo obliquum, mox ferebatur in gyrum, donec exhalaret vapor aceti. Existimavi equidem lapillum eiusmodi coelestis Draconis habere naturam [552] atque quasi figuram, motum quoque illius accipere, quatenus per aceti seu vini valentioris spiritum Draconi illi sive firmamento familiarior redderetur. Hunc igitur qui gestaret et aceto saepe^f perfunderet, vim aliquam forte Draconis illius acciperet, qui geminis anfractibus hinc quidem Ursam Maiorem implicat, inde Minorem. Extat et prope Scorpionem Serpentarius quasi homo serpente cinctus, manu dextra caput serpentis tenens, sinistra caudam,

a 1497, 1498, 1576: ferreo] 1489: ferro

b propitios] 1498: proprios

c 1576: *ab om.*

d Iamblichod] *L*, 1489^{ac}: Zamblichod

e profusus] 1489, 1497, 1498, 1576, *P*: perfusus

f saepe] *P*: semper

téhož vlivu obraceno k vyššímu nebo je jinak podněcováno či mu zcela podléhá. Tak v řadě Slunce níže postavený člověk obdivuje výše postaveného, v řadu Jupitera mu vzdává pocty, v řadě Marta se jej bojí, v řadě Venuše je níže postavený člověk k vyššímu unášen žářem lásky a vzdává se sám sebe, v řadě Merkura je vždy nižší člověk vyučován nebo přesvědčován výše postaveným; v řadě Luny je jím podněcován k pohybu a v řadě Saturna k odpočinku.

Jakmile jsem tyto věci ještě v mládí do této míry poznal, vzdával jsem díky a zamýšlel jsem, jak nejlépe umím, vyrýt do magnetu podobu nebeské Medvědice, až stane vůči Luně v nějakém dosti příznivém aspektu, a zavěsit si jej na krk na železné niti. Doufal jsem, že takto získám sílu tohoto souhvězdí. Když jsem však bádal dále, zjistil jsem, že vliv tohoto souhvězdí je hodně saturnský a martický. Od platoniků jsem se poučil, že zlí daimóni jsou hlavně na severu, což dosvědčují i židovští astronomové, když zhoubné a martické daimóny umísťují na sever, zatímco ty příznivě nakloněné a jupiterské na jih.⁴⁵⁰ Od theologů a Iamblicha jsem se poučil o tom, že ti, kteří tyto obrazy tvoří, bývají velmi často posednuti a oklamáni zlými daimóny.⁴⁵¹ Sám jsem viděl drahý kámen dovezený do Florencie z Indie, kde byl vyrván z dračí hlavy; kámen okrouhlého tvaru jako mince, jenž byl od přírody poset řadou mnoha bodů jako jakýmisi hvězdami, a po polití octem se pohyboval tu rovně, tu šikmo a hned zase v kruzích, dokud z něho vycházely octové výpary.⁴⁵² Domníval jsem se, že tento kámen má přirozenost nebeského Draka a jaksi i jeho podobu, a že když se s pomocí octa nebo silnějšího vína učiní onomu Draku či nebi přístupnějším, přijímá rovněž jeho pohyb. Kdo by jej tedy nosil a často zkrápel octem, nejspíš by přijal určitou sílu tohoto Draka, jenž svými dvěma zákruty ovíjí z jedné strany Velkou medvědici a z druhé Malou medvědici. Blízko Štíra se také nachází Hadonoš, jakýsi člověk opásaný hadem, jenž v pravici drží hadovu hlavu a v levici jeho ocas, jako by klečel na

⁴⁵⁰ Srv. M. Psellos, *De daemonibus*, 6, in: *Patrologiae graecae cursus completus*, CXXII, str. 880c–d; viz též Porfýrios, *De abst.* 2,36–43; a Proklos, *In Plat. Tim.* 1,77; *Jr* 1,14; *Iz* 14,13. Viz podobně M. Ficino, *Theol. Plat.* X,2, in: *Opera omnia*, str. 223 (Allen III,116 n.; Marcel II,56).

⁴⁵¹ Viz Iamblichos, *De myst. Aegypt.* II,10; 3,13; Tomáš Akvinský, *Summa contra gent.* 106 n.; M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1881, 1886; viz též, *O životě podle nebes*, 18.

⁴⁵² Patrně vápenec (zkamenělina?) reagující s octem za vzniku oxidu uhličitého.

318 genibus quasi flexis, capite paulum^a resupino. Legi equidem Magos Persarum regi consuluisse, ut imaginem hanc lapidi imprimeret haematiti, quem aureo clauderet anulo ita tamen, ut inter lapillum atque aurum serpentariae radicem insereret. Hoc enim anulo gestantem contra venenum morbosque venenosos tutum fore, videlicet si Luna Serpentarium aspiciente feceris. Hanc imaginem Petrus Aponensis confirmavit. Ego vero, si hanc anulus ille vim habet, arbitror non tam per figuram quam per^b materias eiusmodi et hoc pacto temporeque compositas sibi coelitus vindicare.

Memento lapillos nascentes in animalibus, nec inde languentibus, ut in dracone, gallo, hirundine ceterisque, efficaces existere ferme ut lapilli in terra nascentes, atque ad^c easdem referri stellas, ad quas haec animalia pertinent. Hinc alectorius ex ventriculo galli veteris tractus pollet potestate Solari, per quam^d Dioscorides ait saepe comperit esse, eum pugnare invictum qui lapillum hunc ore gestaret. Idem ait chelidonium erutum ex hirundine rufum curare melancholicum et amabilem idoneumque reddere. Quod quidem habet ex Iove per ea quae diximus: scilicet res ubique infra Lunam stellares existere. Confirmatur dictum illud valde Platonicum: hanc mundi machinam ita secum esse connexam, ut et in terris coelestia sint conditione terrena et in coelo vicissim terrestria dignitate coelesti, et in occulta mundi vita menteque regina mundi coelestia insint, vitali tamen intellectualique proprietate simul et excellentia. Per haec insuper confirmant nonnulli etiam illud magicum: per^e inferiora videlicet superioribus consentanea posse ad homines temporibus opportunis coelestia quodammodo trahi, atque etiam per coelestia supercoelestia nobis conciliari vel forsitan prorsus insinuari. Sed postremum hoc illi viderint.

^a paulum] *P*: paulatim

^b *P*: per om.

^c 1576: ad om.

^d quam] 1576: quem

^e per] 1576: pro

kolenou a s hlavou trochu zvrácenou dozadu. Četl jsem, že mágové poradili perskému králi, aby tento obraz vyryl do hematitu a vsadil jej do zlatého prstenu, avšak tak, aby mezi kámen a zlato vložil kořen rostliny zvané *serpentaria*. Ten, kdo nosí tento prsten, bude chráněn před jedy a nemocemi z otravy; samozřejmě, pokud jej zhotovíš, když Luna aspektuje Hadonoše. Tento obraz potvrdil i Petr z Abana.⁴⁵³ Já si však myslím, že pokud má tento prsten takovou sílu, pak ne proto, že si zajišťuje nebeský vliv díky nějaké figuře, nýbrž díky použitým látkám a způsobu a času jejich přípravy.

Pamatuj, že drahé kameny, jež se rodí v živočiších, jako je drak, kohout, vlaštovka a další, jsou naprosto stejně účinné jako ty, jež se rodí v zemi a vztahují se ke stejným hvězdám, k nimž náleží i ona zvířata. Proto kámen zvaný *alectorius*, vytažený z žaludku staré slepice, skrývá hojnost sluneční síly. Dioskoridés praví, že častokrát zažil, že nebyl v boji poražen ten, kdo měl tento kámen v ústech. Dále praví, že načervenalý kámen *chelidonium* vyjmutý z vlaštovky léčí melancholii a činí člověka milováníhodným a příjemným.⁴⁵⁴ Tuto vlastnost má od Jupitera díky tomu, co jsme uvedli výše: totiž že i pod Lunou všude nacházíme hvězdné věci. Tento platónský výrok má velkou oporu: tato soustava světa je tak navzájem propojena, že jsou nejenom na zemi nebeské věci v pozemských podmínkách a pozemské věci zase na nebi v nebeských důstojenstvích, ale nebeské věci jsou i ve skrytém životě světa a v myslí, královně světa, obdařené zároveň životními a intelektivními vlastnostmi a důstojenstvími.⁴⁵⁵ Díky tomu také mnoho lidí potvrzuje onu magickou nauku, že prostřednictvím nižších věcí, jež jsou ve shodě s vyššími, mohou být v příhodných časech k lidem jistým způsobem přitaženy nebeské [síly], a že si dokonce skrze ně můžeme naklonit ty nadnebeské nebo se jimi snad nechat úplně proniknout. To poslední však přenechme jim.

⁴⁵³ Petr z Abana, *De venenis*, 4 (Venetiis 1521, str. 249,2 n.).

⁴⁵⁴ Dioskoridés, *Liber virtutum simplicium medicinarum*, 360; Plinius, *Natur. hist.* XXXVII,54,144.

⁴⁵⁵ Zmíněný výrok je převzat z Proklova spisu *De sacrificio et magia*, in: M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1928.

Verum illud arte quadam rite et opportune in unum plurima colligente fieri posse probabile satis (ut diximus) esse videtur, tum rationibus quas in superioribus assignavimus, tum quia eiusmodi multa, quando apud medicum et astrologum colliguntur, contunduntur, commiscentur, concoquantur sub sidere certo, dum ipsa per se ratione concoctionis atque fermenti novam paulatim formam subeunt, hanc ipsam acquirunt certo quodam fomento coelesti, radiis tunc intus agentibus, ideoque coelestem. Metallum vero vel lapillus quando momento sculpirur, non videtur novam accipere qualitatem, sed figuram; neque motio illa per debitos digestionis gradus, quos alteratio naturalis atque generatio solet observare, progreditur. Cum vero natura coelestis tanquam inferioris naturae regula soleat tenore quodam progredi naturali et ita progredientibus aspirare, merito diffidunt^a plerique imagines eiusmodi coelestem aliquam virtutem habere. Ego quoque ambigo saepius ac, nisi et omnis antiquitas et omnes astrologi vim mirabilem habere putarent, habere negarem. Negarem equidem non omnino, opinor enim, nisi quis aliter persuaserit, ad prosperam valetudinem saltem aliquam habere virtutem, electae praesertim ratione materiae; tametsi multo maiorem inesse pharmacia arbitror et unguentis sidereo favore conflatis. Quid vero voluerim, ubi modo dicebam electae ratione materiae, in sequentibus declarabo.

Quae vero ex Magorum vel astrologorum opinione ad Plotinum interpretandum pro imaginibus allegari possunt, deinceps breviter afferam, si te prius hic admonuero, ne putes probare me usum imaginum, sed narrare. Ego enim medicinis ad coelum temperatis, non imaginibus utor, atque ita ceteris quotidie consulo^b. Tu vero si concedis Deum rebus infra Lunam mirabiles inseruisse virtutes, mirabiliores^c concede coelestibus. Praeterea si licere iudicas homini ad prosperam valetudinem inferioribus uti, iudica superioribus quoque licere, atque inferiora ad superiorum normam sic medicorum artificio temperare, sicut etiam a Deo sunt ab initio temperata.

a diffidunt] 1498: diffundunt

b consulo] 1576: consulto

c mirabiliores] *P*: mirabiliore

Nicméně, jak jsme řekli, zdá se dosti pravděpodobné, že ono přitahování nebeských sil pomocí jistého umění náležitého a ve vhodný čas prováděného spojování mnoha věcí do jedné je možné. A to jednak z výše uvedených důvodů, dále proto, že mnoho věcí tohoto druhu – jsou-li shromážděny, rozdraceny, smíseny a vařeny pod určitou hvězdou lékařem astrologem a tímto vařením a fermentací pozvolna mění svou formu – tuto formu získává pomocí jistého nebeského zahřívání, paprsky působícími uvnitř, a proto je nebeská. Avšak drahý kámen nebo kov, do něž je vyryt obraz v jediném okamžiku, podle všeho nezískává novou kvalitu, ale pouze figuru; tento pohyb se také neděje po náležitých stupních uspořádávání, jimiž se řídí přirozená změna a plození. Protože navíc má nebeská přirozenost jakoby podle pravidel nižší přirozenosti ve zvyku postupovat přirozeným tempem, a tak i pomáhat těm, kdo postupují zvolna, právem většina lidí nedůvěřuje tomu, že podobné obrazy mají nějakou nebeskou sílu. Sám o tom dosti často pochybuji, a kdyby se celý starověk a všichni astrologové nedomnívali, že tuto zázračnou sílu obsahují, popíral bych to. Nepopíral bych to ovšem bez výjimky, neboť se domnívám (pokud by mě někdo nepřesvědčil o opaku), že hlavně díky vybrané látce mají alespoň nějakou zdraví prospěšnou sílu; byť jsem toho názoru, že ji v mnohem větším množství obsahují léky a masti sestavené s přízní hvězd. Co přesně míním slovy „díky vybrané látce“, to vysvětlím v následujících kapitolách.

Dále v krátkosti uvedu, co může být na základě mínění mágů a astrologů řečeno k Plótinovu výkladu ve prospěch obrazů; nejprve tě však zde upozorním, že používání obrazů neschvaluji, nýbrž o něm podávám zprávu. Sám totiž používám léků vyladěných podle nebes, a nikoli obrazů, a totéž dennodenně doporučuji i ostatním. Kromě toho, pokud se domníváš, že člověku je dovoleno pro upevnění zdraví používat i nižších věcí, pak ovšem uvaž, že je dovoleno používat i těch vyšších, a také pomocí lékařského umění vyladit nižší věci tak, aby byly v souladu s pravidly věcí vyšších, jak byly na začátku přiměřeně vyladěny Bohem.

Caput XVI

*De potestate coeli. De viribus radiorum, unde vim sortiri
putentur imagines*

[553] Immensa ferme^a coelestium magnitudo, virtus, motio facit, ut omnes omnium siderum radii terrae molem, quae quasi punctum est ad coelum, momento facillimeque usque ad centrum recti penetrent, quod omnes astronomi confitentur. Ibique^b, ut placet Pythagoreis atque Platoniceis, fortissimi sint, tum^c quia recti undique centrum tangunt, tum quia in angustum collecti sunt cuncti. Quorum vehementia materia ibi terrae sicca, procul ab humore remota, prorsus accenditur accensaque extenuatur atque dispergitur per meatus undique et efflat incendia pariter atque sulphur. Sed ignem hunc putant valde caliginosum esse et quasi incendium quoddam luminis expers, sicut in
322 coelo extat expers incendii lumen; ignis autem inter coelestem atque infernum lumen cum fervore coniungit. Putant autem ignem e centro flantem ignem esse Vestalem, siquidem Vestam esse terrae vitam numenque putabant. Ideoque Vestae templum veteres in mediis urbibus construebant, ignemque in medio perpetuum collocabant.

Sed ne ulterius pervagemur, concludamus iam si stellarum radii totam mox terram penetrant, negari non facile posse metallum atque lapillum, quando caelantur imaginibus, subito penetrare, eisque miras vel saltem qualescunque imprimere dotes^d, quandoquidem et in alvis terrae pretiosissima generant. Sed quis neget per haec radios penetrare? Siquidem aer et qualitas eius et sonus minus efficax solida transit subito et sua quadam afficit qualitate. Iam vero si duritia radiis obsisteret penetrantibus, lumen multo citius aerem quam aquam pertransiret, et hanc ocius multo quam vitrum, et vitrum^e similiter

a ferme] *L*, 1489^{ac}: formae

b Ibique] 1576: Ibi

c tum] 1498: cum

d dotes] 1576: potes

e 1576: *et vitrum om.*

Kapitola 16

*O moci nebes. O silách paprsků, z nichž obrazy údajně
dostávají sílu*

Všichni astronomové uznávají, že nesmírná velikost, síla a pohyb nebeských věcí bezpochyby způsobuje, že veškeré paprsky všech hvězd v okamžení a zcela snadno pronikají masou země – jež je ve vztahu k obloze jakoby bodem – přímo až do středu. Podle pythagorejců a platoniků jsou zde nejsilnější, jak proto, že zasahují střed zpřímá a ze všech stran, tak proto, že jsou soustředěny do malého prostoru. Prudkostí těchto paprsků je zde látka země vysušena a zcela zbavena vši vlhkosti, rozpaluje se a rozpálena se rozplývá a rozptyluje skrze průduchy všemi směry a dští plameny a síru. Tento oheň však považují za velmi temný, jako by šlo o plamen prostý světla, zatímco oheň, který je mezi ohněm nebeským a podsvětním, spojuje v sobě světlo i žár. Domnívají se, že oheň dštící ze středu je oheň Vestin, neboť Vestu považují za život a božstvo země. Proto naši dávní předci stavěli Vestiny chrámy ve středech měst a do jejich středu umísťovali stále hořící oheň.⁴⁵⁶

Abychom se však neodchýlili příliš daleko, shrňme, že když hvězdné paprsky v mžiku proniknou celou zemí, nemůžeme jednoduše popřít, že v mžiku proniknou i drahými kameny a kovy, když se do nich ryjí obrazy, a vtisknou do nich své zázračné, nebo aspoň nějaké dary, když i v útrokách země plodí ty nejvzácnější věci. Ale kdo by popíral, že jimi paprsky procházejí? Vždyť vzduch a jeho kvalita, i méně účinný zvuk rychle procházejí pevnými věcmi a působí na ně svou kvalitou. Kdyby totiž tvrdost překážela pronikajícím paprskům, pak by světlo mnohem rychleji procházelo vzduchem než vodou, tou zase daleko rychleji než sklem a sklem zase rychleji než křišťálem.

⁴⁵⁶ Srv. podobně M. Ficino, *O světle*, 9 a 14, in: týž, *O Slunci. O světle*, str. 177 a pozn 23, 197. K Hestii (římské Vestě) coby srdci kosmu viz Platón, *Tim.* 40b–c; *Phd.* 247a; Plútarchos, *Numa* 1; Chalcidius, *In Plat. Tim.* 122; Proklos, *In Plat. Tim.* 3,133; též Aristotelés, *De caelo*, 293a18.

quam crystallum. At cum eodem momento^a solida, quo liquida cuncta transverberet, perspicue constat duritiam radiis nullo modo resistere. Atque idcirco dicent non esse negandum metalla coelestium radios influxusque suscipere, atque etiam^b conservare ad tempus tunc sibi coelitus destinatum – conservare, inquam, virtutem quandam ex radiorum concurrentium contactu^c creatam. Quid vero, si materia durior hoc ipso, quod videtur obsistere causae praepotenti, magis ictibus se exponit? Sic ensis lignum sub lana incidit non incisa lana. Sic radius ille fulmineus corio quandoque non laeso dissolvit in eo metallum.

Cum vero natura coelestis nostro hoc igne incomparabiliter sit praestantior, non est putandum radii coelestis officium esse duntaxat quale opus ignei radii manifeste videmus – scilicet illuminare, calefacere, exsiccare, penetrare, extenuare, dissolvere, quae nostris sensibus notissima sunt – sed multo plures mirabilioresque vires et effectus habere. Alioquin et materia inferior et caducus^d sensus cum divinitate coeli penitus aequaretur. Sed quis nesciat virtutes rerum occultas, quae speciales a medicis nominantur, non ab elementalibus fieri, sed coelestibus? Possunt itaque (ut aiunt) radii occultas^e et mirabiles ultra notas imaginibus imprimere vires, sicut et ceteris inserunt. Non enim inanimati sunt sicut lucernae radii, sed vivi sensualesque tanquam per oculos viventium corporum emicantes, dotesque mirificas secum ferunt ab imaginationibus mentibusque coelestium, vim quoque vehementissimam ex affectu illorum valido motuque corporum rapidissimo; ac proprie maximeque in spiritum agunt coelestibus radiis simillimum^f. Agunt insuper in corpora vel durissima, omnia enim
324 haec ad coelum infirmissima sunt. Sunt autem in variis stellis variae quoque vires, et idcirco in^g radiis earum inter se variae. Praeterea in radiorum ictibus aliter atque aliter incidentibus virtutes diversae na-

a momento] 1576: momenta

b etiam] 1498: et

c contactu] 1576: contractu

d caducus] 1576: caducis

e *P*: quae speciales – occultas (41–42) om.

f simillimum] *P*: simillum

g *L*: in om.

Protože však za stejný okamžik proniká vším – věcmi pevnými i tekutými – ukazuje to jasně, že tvrdost nepředstavuje pro paprsky naprosto žádnou překážku. Proto podle astrologů nelze popřít, že kovy přijímají nebeské paprsky a vlivy, a že je dokonce – po dobu určenou nebesy – i uchovávají; mám na mysli jistou sílu vzniklou z dotyku sbíhajících se paprsků. A co když se více nárazů vystaví ještě tvrdší látka, jež se zdá odolávat ještě mocnější příčině? Tak meč přeseke dřevo pod vlnou, aniž by přesekl vlnu a paprsek blesku někdy roztaví kov v kousku kůže, aniž by kůži poznamenal.

Protože je však nebeská přirozenost nesrovnatelně mocnější než tento náš oheň, neměli bychom si myslet, že úkol nebeského paprsku je pouze takový, jaký zjevně vidíme při působení ohnivého paprsku: tj. osvětlovat, zahřívát, vysušovat, pronikat, rozřezávat a rozpouštět, nýbrž má mnohem více a zázračnějších sil a účinků. Jinak by se nižší látka i pomíjivé smysly zcela rovnaly božství nebes. Kdo by však nevěděl, že skryté síly věcí, jež lékaři nazývají „zvláštními“ silami, nevycházejí z živlové, nýbrž z nebeské přirozenosti?⁴⁵⁷ Paprsky tedy mohou (jak praví) vtiskávat do obrazů skryté a zázračné síly, jež přesahují to, co známe, stejně jako je vtiskávají všemu ostatnímu. Nejsou tedy neoduševnělé jako paprsky lampy, nýbrž živé a obdařené smyslovým vnímáním, neboť září skrze oči živoucích těl a přinášejí s sebou zázračné dary nebeských imaginací a myslí a také velmi prudkou sílu, jež pramení v jejich mocném stavu myslí a velmi rychlém pohybu jejich těl; zvláště a v největší míře pak působí na duchy, kteří jsou nebeským paprskům nejpodobnější. Kromě toho působí i na velmi tvrdá těla, neboť ta všechna jako by v porovnání s nebesy zcela postrádala pevnost. V různých hvězdách jsou pak různé síly, a proto se mezi sebou liší i ve svých paprscích. Navíc z nárazů paprsků dopadajících z různých směrů vznikají různé síly. Konečně, při vzájemném

⁴⁵⁷ „Skryté síly“ (*vires occultae*) jsou takové, které nelze podřadit pod působení žádné z aristotelských živlových párových kvalit (tj. suché–vlhké, studené–horké), přesto však působí; typickým příkladem je magnetismus. Srv. též M. Ficino, *O Slunci*, 11, in: týž, *O Slunci. O světle*, str. 137.

scuntur. Denique in concursibus radiorum mutuis aliter atque aliter, et hic aut ibi, et tunc aut alias effectis diversae subito vires suboriuntur, multo magis atque citius quam in aliis atque aliis elementorum qualitatumque elementalium mixtionibus, multo etiam citius quam in tonis et numeris apud musicum aliter et^a aliter concinentibus. Si haec diligenter consideraveris, forsitan non diffides, dicent, subito quodam radiorum iactu^b vires imaginibus imprimi atque ex diverso iactu^c diversas.

Numquid ergo tam cito? Mitto fascinationes repentino quodam intuitu factas et amores acerrimos statim^d accensos radiis oculorum, qui et ipsi sunt^e fascinamenta quaedam, quod^f in libro *De amore* probamus. Mitto quam cito rubens oculus inficiat intuentem, et speculum intuens femina menstruosa. Nonne et familiae quaedam apud Illyricos et Triballos iratae intuitu homines interemisse feruntur, et feminae quaedam in Scythia idem facere consuevisse? |554| Et cato-blepae regulique serpentes radiorum ex oculis iactu homines perimunt. Torpedo quoque marina tactu etiam procul per virgam manum subito stupefacit. Echinus praeterea^g pisciculus^h grandem soloⁱ tactu navem sistere fertur. Phalangia quinetiam in Apulia ictu quopiam vel occulto spiritum animumque repentino stupore permutant. Quid rabiosus canis facit vel non apparente morsu? Quid scopa? Deinde quid arbutus? Nonne levissimo tactu venenum concitant atque rabiem? An ergo negabis coelestia oculorum suorum radiis, quibus nostra contuentur simul atque contingunt, statim miranda perficere? Iam vero gravida mulier tactu statim signat membrum hominis nascitu-

a et] 1576: atque

b iactu] P: ictu

c iactu] P: ictu

d marg. P: statim et oportune add.

e 1576: sunt om.

f quod] 1576: quae

g praeterea] 1576: quoque

h pisciculus] 1576: pisculus

i 1576: solo praeterea

sblíhání paprsků různými způsoby na různých místech a v různých časech vznikají různé síly; to se děje v mnohem větší míře a rychleji než v různých směsích živlů a živlových kvalit, a dokonce mnohem rychleji než při různých kombinacích tónů a rytmů v hudbě. Říkají, že pokud bys to pečlivě uvážil, pak asi nebudeš pochybovat, že s dopadem paprsků se do obrazů vtiskávají síly, jež jsou z různých paprsků různé.

Děje se to opravdu tak rychle? Pomímám očarování z nečekaného pohledu a vášnivě lásky rázem zažehnuté zrakovými paprsky, jež jsou sama jistými okouzleními, což dokazujeme v knize *O lásce*.⁴⁵⁸ Pomímám také, jak rychle rudě planoucí oko nakazí toho, kdo se na ně dívá, a jak menstruuující žena působí na zrcadlo, v němž se zhlíží.⁴⁵⁹ Neříká se snad, že jisté rozhněvané illyrské a tribalské rodiny zabíjely lidi pohledem a běžně to také prováděla jistá skytská žena?⁴⁶⁰ Také pakoně a bazilišci zabíjejí lidi paprsky vrhanými z očí.⁴⁶¹ Rejnok elektrický svým bičíkem nechá ztuhnout ruku člověka, který se jej dotýká, nebo je dokonce i jen v jeho blízkosti.⁴⁶² Kromě toho drobná ryбка ježovka prý pouhým dotykem zastaví i velkou loď.⁴⁶³ Dokonce pavouci sekáči v Apulii svým bodnutím – byť skrytým – způsobí okamžitou strnulost ducha i mysli.⁴⁶⁴ A co způsobí vzteklý pes dokonce i bez viditelného kousnutí? A co rostlina janovec? A planika? Cožpak i při nejjemnějším dotyku nezpůsobují otravu a zuřivost? Popřeš tedy snad, že nebeská těla paprsky svých očí, jimiž na nás hledí a zároveň se nás dotýkají, ihned způsobují zázračné věci? Dokonce i těhotná žena dotykem rázem poznačí část těla dítěte přicházejícího na svět znamením věci, po níž touží.

⁴⁵⁸ M. Ficino, *De amore*, VII,4, in: *Op. omn.*, str. 1358.

⁴⁵⁹ Plinius, *Natur. hist.* XXVIII,23,82; viz také Aristotelés, *De insomn.* 459b23–460a32.

⁴⁶⁰ Plinius, *Natur. hist.* VII,2,16 n. (*Kapitoly o přírodě*, str. 67); srv. též M. Ficino, *Theol. Plat.* XIII,4, in: *Opera omnia*, str. 300.

⁴⁶¹ K pakoňům (*catoblepa*) viz Plinius, *Natur. hist.* VII,2,16 n.; k baziliškům (*serpens regulus*) viz Plinius, *Natur. hist.* VIII,33,78.

⁴⁶² Plinius, *Natur. hist.* XXXII,2,7.

⁴⁶³ Tamt., XI,41,79. Jako tzv. *remora* se tato ryбка v symbolickém významu zabydlela také v jazyce alchymistů.

⁴⁶⁴ Tamt., XXIX,27,86.

ri rei desideratae nota. An vero dubitabis^a radios aliter aliterve tangentes diversa conficere? Cum et tu, helleborum herbam colligens, sive folium deorsum trahas sive sursum, hoc subito tactu causa sis helleboro, ut deorsum educat humores aut sursum. Nonne ab initio rei cuiusque generandae coelestes influxus concoctione materiae digestionemque perfecta non tam tempore quam momento dotes mirificas largiuntur? Nonne suffragante coeli vultu innumerabiles saepe ranae similesque animantes ex arenis momento prosiliunt? Tanta est in materiis praeparatis potentia coeli, tanta celeritas. Denique si ignis^b hoc habet, ut tempore quam brevissimo faciat quae cetera longo ob id
326 praecipue quod est coelo simillimum, quisnam dubitet coelum magna quasi momento perficere etiam in materia minus parata, sicut flamma solet ingentior? Quid ergo dubitas, inquit, in imagine construenda ferme similiter agere coelum?

Dices, opinor, sicut et ego dicebam, naturales hic alterationis gradus abesse^c. Qui sane defectus minuit quidem coeleste donum, nec tamen penitus auferre videtur. Nolunt enim physici ex quolibet metallo vel lapide imaginem fabricari, sed certo, in quo quidem natura coelestis virtutem^d olim ad hoc ipsum quod optatur naturaliter incohererit, et quasi iamiam perfecit, ut in sulphure flammam. Quam sane virtutem tunc demum perficiat, quando materia haec per artem sub simili quodam influxu coelesti vehementer agitur, et agitata calescit. Itaque ars suscitatur incoherens ibi virtutem, ac dum ad figuram redigit similem suae cuidam coelesti figurae, tunc suae illic ideae prorsus exponit, quam sic expositam coelum ea perficit virtute, qua cooperat, exhibens quasi sulphuri flammam. Sic potentia quaedam ad rapiendas paleas coelitus data succino, quodammodo debilis, saepe per frictionem calefactionemque facta validior, subito rapit. Similem virtutem Serapio scribit datam lapidi albugedi quasi hyacintho simili, sed non prius trahere paleas quam capilli hoc lapide perfricentur.

a dubitabis] 1576: dubitavit

b ignis] P: signis

c abesse] 1576: subesse

d virtutem] P: virtute

Budeš pak pochybovat, že paprsky dotýkající se tím či oním způsobem způsobí různé věci? Když i ty při sběru čemeřice podle toho, zda taháš listy dolů nebo nahoru, v tom okamžení způsobíš, zda čemeřice bude odvádět šťávy spodem nebo horem? Cožpak nebeské vlivy vařením a dokonalým strávením⁴⁶⁵ neposkytují zázračné dary každé věci, jež má být zrozena, v jediném okamžiku, a nikoli v průběhu nějaké doby? Nevyskočí snad mnoho žab a podobných živočichů z písku v jediném okamžiku, když je podnítí tvář nebes? Tak velká je moc nebes v připravených látkách, tak značná je jejich rychlost. Konečně, pokud oheň dokáže v nejkratším čase způsobit to, co ostatním věcem trvá dlouho, zejména proto, že je nebesům nejpodobnější, kdo by pochyboval, že nebesa mohou uskutečnit velké věci jakoby v jediném okamžiku i v méně připravené látce, jako to obvykle dokáže prudší oheň? Kdo by tedy pochyboval, říkají, že při vytváření obrazů působí nebesa takřka stejně?

Předpokládám, že namítneš, jako jsem to činival i já, že zde chybějí přirozené stupně změny. Tento nedostatek jistě umenšuje nebeský dar, avšak neodnímá jej zcela. Neboť podle přírodních filosofů se obraz nemá zhotovovat z jakéhokoli kovu či kamene, nýbrž z určitého, v němž již kdysi nebeská přirozenost počala sílu k tomu, co je žádoucí, a již ji téměř dovršila – tak jako plamen v síře. Tato síla se konečně završí tehdy, když se na tuto látku mocně působí uměním za obdobného nebeského vlivu a tímto působením se zahřívá. Zde tedy umění probouzí již započatou sílu a přivádějí ji k nějaké figuře, jež se podobá své figuře nebeské, vystavuje ji příslušné ideji.⁴⁶⁶ A když pak je [látka] takto vystavena, zdokonalují ji nebesa tou silou, s níž prve již započala, tak jako působí plamen v síře. Stejně tak i onu z nebes danou a poněkud slabou moc jantaru zmocňovat se stébel slámy učiníme třením a zahříváním silnější, takže pak stébla prudce uchvacuje. Serapion popisuje, že podobná síla je dána kamenu zvanému *albugedo*, podobnému hyacintu; avšak stébla slámy přitáhne teprve poté, co jím třeme vlasy.⁴⁶⁷

⁴⁶⁵ Ficino zde užívá výrazů *concoctio* („vaření“) a *digestio* („trávení“, „rozdělování“), jež typicky popisují proces zpracování potravy v těle za působení přirozeného tepla.

⁴⁶⁶ Viz M. Ficino, *O životě podle nebes*, 1.

⁴⁶⁷ Serapion, *Liber aggregatus*, 399, str. 157; *albugedo* snad označuje granát (Boenke 315, pozn. 391). K hyacintu viz výše, pozn. 399.

Sic item lapis ille Iovius bezaar, id est a morte liberans, quem descripsimus in libro *Contra pestem*, vim ab initio contra venenum accepit ab Iove, sed non usque adeo validam, ut eandem tradere possit materiis aliis exercendam. At vero cum primum sub Scorpionis coelestis influxu figuram superni illius acceperit, perfectam contra scorpiones subito vim reportare putatur, quam mastici communicare valeat aut thuri. Eadem quoque de hyacintho, topazio, smaragdo ceterisque ratio est habenda, ut fabrica figurarum non alibi efficaciam habeat, quam ubi materia cum stella congruit et effectum, a qua hunc faber exoptat accipere; ac praeterea ubi haec ipsa materia quasi iam talis est^a ab initio, qualem affectas reddere per figuram. Nullis^b ergo materiis ad imagines uti consulunt, nisi his ipsis quae tibi notae sunt hanc ipsam ferme iam vim habere quam cupis. Lapillorum itaque vires atque metallorum diligentissime perscrutari iubent, intereaque meminisse inter lapillos quidem carbunculum in tenebris coruscantem atque pantaauram^c praecipue Soli subesse, sapphyrum Iovi, smaragdum Veneri, Mercurio, Lunae. Praeterea metalla praeter aurum et argentum vix ullam ad haec habere virtutem. Tutioresque in his rationem fore, si aurum quidem purum ad Solem referas atque Iovem: ad illum quidem propter colorem, ad hunc autem propter temperatam commixtionem, nihil enim Iove et auro temperatius. Purum vero argentum ad Lunam, sed ad Iovem simul atque Venerem aurum argento permixtum. Praeterea imaginem efficaciorum fore, si virtus in materia eius elementalibus conveniat cum speciali eiusdem virtute naturaliter insita, atque haec insuper cum virtute altera speciali per figuram coelitus capienda. Denique figuras inferiores et formas coelestibus conformari, inde perdisces (ut aiunt) quod Perseus truncato Medusae capite futuram nonnullis obruncationem portendere consuevit multaque similiter, et Lunam aliosque planetas sub certis signis certa in nobis membra^d movere non dubitant.

a 1576: *est om.*

b Nullis] 1576: Nullius

c pantaauram] 1576: pantaaurum

d membra] 1576: memora

Tak i jupiterský kámen bezoár, to znamená „osvobozující od smrti“, jež jsme popsali v knize *Proti mor*, získal na počátku svou moc působit proti otravě od Jupitera, ale ne natolik silnou, aby ji mohl předat jiným látkám.⁴⁶⁸ Avšak jakmile pod vlivem nebeského Štíra přijme jeho figuru, stane se údajně ihned nosičem dokonalé síly, kterou je schopen předat mastiše nebo kadidlu. Totéž platí o hyacintu, topazu, smaragdu a dalších drahých kamenech, totiž že vytváření figur je účinné pouze tehdy, když se látka shoduje s hvězdou a účinkem, jež od ní chce tvůrce obrazů získat, a navíc jen když má tato látka jaksi již od počátku onu kvalitu, kterou se jí snažíš dodat pomocí figury. Proto [mudrc] radí, abys k obrazům používal pouze takové látky, o nichž víš, že již téměř obsahují onu sílu, po níž toužíš. Proto radí přepečlivě zkoumat síly drahých kamenů a kovů a mít na paměti, že mezi drahými kameny se vyskytuje rubín, který září v temnotách, že *pantaura* náleží obzvláště Slunci, safír Jupiteru, smaragd pak Venuši, Merkurovi a Luně. Kromě toho kovy, vyjma zlato a stříbro, mají sotva nějakou sílu [využitelnou] pro obrazy. Pokud jde o kovy, bezpečnějším pravidlem bude, když čisté zlato vztáhneš ke Slunci a Jupiteru; ke Slunci pro jeho barvu, k Jupiterovi pro jeho vyvážené smísení, neboť nic není vyváženější než Jupiter a zlato. Čisté stříbro vztahuj k Luně, zlato smíšené se stříbrem pak k Jupiterovi spolu s Venuší. Kromě toho bude obraz účinnější tehdy, pokud živlová síla v jeho látce odpovídá zvláštní síle, která v ní spočívá od přirozenosti, a ta navíc odpovídá další specifické síle, jež se zachycuje z nebes pomocí určitých figur. Konečně říkají, že nižší figury a formy mají odpovídat těm nebeským; díky tomu porozumíš, proč Perseus – poté, co usekl Medúze hlavu – zpravidla zvěstuje některým lidem stětí, a tak dále. A také nepochybují o tom, že Luna a ostatní planety v určitých znameních působí na určité části našeho těla.

⁴⁶⁸ M. Ficino, *Consiglio contro la pestilenza*, 6 a 24, in: *Opera omnia*, str. 583.

Caput XVII

Quam vim habeant figurae in coelo atque sub coelo

[555] Sed ne figuris nimium forte diffidas, meminisse iubebunt in regione hac sub Luna^a elementalī elementarem quoque qualitatem posse quam plurimum, in transmutatione videlicet ad aliquid elementale tendente: calorem scilicet et frigus et humorem atque siccitatem. Qualitates^b autem quae minus elementares materialesve sunt, scilicet lumina, id est colores, numeros quoque similiter et figuras ad talia forsitan minus posse, sed ad coelestia munera (ut putant) valere permultum. Nam et in coelo lumina et numeri et figurae sunt ferme omnium potentissima, praesertim si^c nulla sit ibi materia, quod Peripatetici plerique putant. Sic enim figurae, numeri, radii, cum non alia substineantur ibi materia, quasi^d substantiales esse videntur. Atque cum in ordine rerum mathematicae formae physicas antecedant, tanquam simplices quidem magis et minus egenae, merito in antecedentibus mundi gradibus, id est coelestibus, auctoritatem sibi maximam vendicant, ut non minus inde fiat numero, figura, luce quam elementari quadam proprietate. Huius quidem auctoritatis habetur etiam^e sub Luna signum. Qualitates enim valde materiales plurimis rerum speciebus sunt communes, eisque quodammodo permutatis non usquequaque species commutantur. Figurae autem numerique partium naturalium proprietatem cum specie inseparabilem peculiaremque possident, utpote quae coelitus una cum speciebus destinata fuerunt.

a 1497, 1576: Luna] *L, P*, 1489, 1498: Lunam

b Qualitates] 1576: Qualitas

c 1576: *si om.*

d quasi] 1576: quali

e *marg. L: etiam add.*

⁴⁶⁹ Podle Aristotela (*De caelo*, I,3,270b) je supralunární svět substanciálně odlišný od světa sublunárního (podměsíčního) neboť sestává z éteru, který je jakousi „pátou esencí“ (kvintesencí) a nemá žádnou z vlastností čtyř živlů přítomných na zemi. Nelátkovost nebeských sfér vyplývá z toho, že postrádají „lehkost“ i „tíži“

Kapitola 17

Jakou silu mají figury na nebesích a pod nebesy

Abys ale snad příliš neztratil důvěru v [astronomické] figury, astrologové ti přikáží vzpomenout si, že v této sublunární živlové oblasti živlová kvalita zmůže velmi mnoho při proměně, která směřuje také k něčemu živlovému (rozumí se teplo, chlad, vlhko či sucho). Nicméně kvality, jež jsou méně živlové či materiální, totiž světla (to znamená barvy) a podobně i čísla a figury jsou k těmto účelům méně vhodné, avšak podle jejich názoru dokáží velmi mnoho, pokud jde o získání nebeských darů. Neboť i na nebi jsou světla, čísla a figury asi nej-mocnější, zvláště pokud tam není žádná látka, což se domnívá většina peripatetiků.⁴⁶⁹ Takto se tedy figury, čísla a paprsky, jelikož na nebi nejsou nahrazeny žádnou jinou látkou, zdají být jakoby substanciální. A protože v řádu věcí matematické formy předcházejí formám fyzickým, protože jsou jednodušší a mají méně nedostatků, právem mají na prvních stupních světa, tedy na těch nebeských, největší moc, aby z čísla, figury a světla nevzešlo méně než z nějaké živlové kvality.⁴⁷⁰

Znamení této svrchovanosti můžeme pozorovat i zde v sublunární oblasti. Velmi látkové kvality jsou totiž společně většině druhů věcí, a pokud tyto kvality nějakým způsobem změníme, nedojde všude ke změně všech druhů. Avšak figury a čísla přirozených částí mají vlastnost, která je vlastní danému druhu a je od něj neoddělitelná, [tyto vlastnosti] byly totiž určeny nebesy spolu s oněmi druhy. Dokonce mají

a jsou „nezničitelné“ a „nezrozené“, viz *De caelo*, I,2–3,269b–270a (srv. též Plótinus, *Enn.* IV,4,35; M. Ficino, *Comm. Phaedr.* 11, in: *Opera omnia*, str. 1372). Jak již bylo poznamenáno (*O životě podle nebes*, I, pozn. 280), Ficino se od Aristotelovy dichotomické kosmologie ve skutečnosti odklání, i když zde se aristoteliků dovolává. K myšlence, že v nebi jsou, vzhledem k jejich nelátkovosti, čísla jaksi substanciální, srv. Platónův názor (*Resp.* VII), že astronomie je vlastně matematika v pohybu.

⁴⁷⁰ To vyplývá z Ficinova principu stupňování, podle nějž celek je vždy dokonalejší nežli část, viz např. M. Ficino, *In Platonem (Introductio ad disputationem de amore. Oratio sexta, 3)*, in: *Opera omnia*, str. 1342; srv. P. O. Kristeller, *Die Philosophie des Marsilio Ficino*, Frankfurt a. M. 1972, str. 68 n.; B. Copenhaver – Ch. Schmidt, *Renaissance Philosophy*, Oxford 1992, str. 15. – Srv. též Plótinus, *Enn.* IV,4,35.

330 Immo et cum ideis maximam habent in mente mundi regina connexionem. Atque cum ipsae numerique species quaedam sint ideis ibi propriis designatae, nimirum vires inde proprias sortiuntur. Ideoque tum species naturalium certis figuris, tum motus et generationes et mutationes certis numeris astringuntur.

De lumine vero quid dicam? Est enim actus intelligentiae vel imago. Colores autem sunt lumina quaedam. Quamobrem ubi lumina, id est colores, figurasque et numeros astrologi dicunt in materiis nostris ad coelestia praeparandis posse quam plurimum, non temere (ut aiunt) debes ista negare.

Non ignoras concentus per numeros proportionisque suas vim habere mirabilem ad spiritum et animum et corpus sistendum, movendum^a, afficiendum. Proportiones autem ex numeris constitutae quasi figurae quaedam sunt, velut ex punctis lineisque factae, sed in motu. Similiter motu suo se habent ad agendum figurae coelestes. Hae namque harmonicis tum radiis, tum motibus suis omnia penetrantibus spiritum indies ita clam afficiunt, ut musica praepotens palam afficere consuevit. Nosti praeterea quam facile multis misericordiam moveat figura lugentis, et quantum oculos imaginationemque et spiritum et humores afficiat statim atque moveat amabilis personae figura. Nec minus viva est et efficax figura coelestis.

Nonne principis in urbe vultus quidem clemens et hilaris exhilarat omnes? Ferox vero vel tristis repente perterret? Quid ergo coelestium vultus, dominos omnium terrenorum, adversus haec efficere posse putas? Quippe cum etiam coeuntes ad prolem plerunque vultus, non solum quales ipsi tunc agunt, sed etiam quales imaginantur, soleant filiis diu postea nascituris imprimere, vultus eadem ratione coelestes materias confestim suis notis inficiunt, in quibus si quando diu latitare videntur, temporibus deinde suis emergunt.

Vultus autem coeli sunt figurae coelestes. Potes vero facies illic appellare figuras ceteris ibi stabiliores^b; vultus autem figuras quae magis ibi mutantur. Aspectus quoque inter se stellarum motu quotidiano

^a 1576: movendum et

^b P: *Vultus autem – stabiliores* (51–52) om.

i největší spojení s idejemi v mysli, královně světa. A protože samy figury i čísla jsou jakýmsi druhem, jež jsou v mysli určeny vlastními idejemi, není divu, že z nich vycházejí vlastní síly. A proto jsou čísla vymezeny nejenom přírodními druhy, ale i pohyb, plození a proměny.

Co ale řeknu o světle? Vždyť to je aktem či obrazem inteligence.⁴⁷¹ A barvy pak jsou určitá světla. Proto, jak praví astrologové, bys neměl zbrkle popírat, že světla – tj. barvy, figury a čísla –, mohou velmi pomoci při přípravě našich látek pro přijetí nebeských vlivů.

Je ti zajisté známo, že [harmonický] souzvuk má skrze čísla a proporce zázračnou moc utišovat, podněcovat a působit na ducha, mysl a tělo. Vždyť proporce vytvořené z čísel jsou již téměř figury, jakoby vytvořené z bodů a linií, ale v pohybu. Podobně svým pohybem mohou působit i nebeské figury; jak svými harmonickými paprsky, tak i vše pronikajícími pohyby každý den skrytě působí na ducha stejným způsobem, jako na něj obvykle otevřeně působí velmi mocná hudba.⁴⁷² Kromě toho sám víš, jak figura truchlícího člověka vzbuzuje v mnohých lidech lítost a nakolik figura půvabné osoby ihned ovlivňuje zrak, představitost, ducha a štávy a působí na ně. Neméně živá a účinná je i figura nebeská.

Není tomu snad tak, že laskavá a veselá tvář vládce všechny ve městě rozjaří, kdežto rozhněvaná a zachmuřená tvář všechny děsí? Co tedy myslíš, že ve srovnání s tím mohou způsobit nebeské podoby, vládcové všeho pozemského?⁴⁷³ Vždyť když dokonce i lidé, kteří se spojí kvůli zplození potomka, obvykle vtisknou dítěti, jež se narodí dlouho poté, tvář, jakou tehdy nejenom sami měli, ale i jakou si představovali, tak tímž způsobem nebeské tváře ihned vlijí do látek svá znamení; a jestliže se zdá, že v nich někdy po dlouhou dobu zůstávají skrytá, ve vhodnou dobu se nakonec objeví.

Nebeskými podobami jsou nebeské figury. Tvářemi můžeš nazvat ony figury, jež jsou stálejší než ostatní, podobami pak ty, jež jsou na nebesích proměnlivější. Jako podoby či obdobně figury můžeš

471 Srv. M. Ficino, *Comm. Phaedr.* 11 (*Marsilio Ficino and the Phaedran Charioteer*, vyd. M. J. B. Allen, Berkeley – Los Angeles – London 1981, str. 124 n.).

472 Srv. myšlenku „harmonie nebes“ jakožto souladného zvuku, jež údajně vyluzují otáčející se nebeské sféry, kterou kritizuje Aristotelés v *De caelo* II,9,290b–291a.

473 Jde o analogie užívané již Plótinem, viz *Enn.* IV,4,40,20–24; IV,4,35,49–53.

confectos vultus appellare potes similiter et figuras, nam hexagoni, pentagoni^a, tetragoni nominantur.

332 Esto, dicet quispiam. Sint, ut placet, potentissimae ad efficiendum figurae coelestes. Verum quid hoc ad figuras imaginum artificio factas? Respondebunt non id potissimum contendere, ut potentissimae per se ad agendum sint nostrae figurae, sed ut paratissimae ad actiones et vires figurarum coelestium capiendas, quatenus opportune fiunt dominantibus illis atque examussim ad illas configurantur. Exigit enim figura illa figuram. Nonne sonante cithara quadam altera reboat? Ob id tantum, si et ipsa similem figuram habeat atque e conspectu sit posita, et fides in ea positae et intentae similiter. Quidnam hic efficit, ut cithara subito^b patiatur^c a cithara, nisi situs aliquis et quaedam figura^d conformis? Figura speculi lenis, concava, nitens, coelo congrua ob hoc ipsum proprie munus tantum coelitus accipit, ut [556] radios Phoebi in se cumulatissime complectatur^e, et solidissimum quodque ad centrum suum e conspectu locatum repente comburat. Ergo ne dubites, dicent, quin materia quaedam imaginis faciendae, alioquin valde congrua coelo, per figuram coelo similem arte datam coeleste munus tum in se ipsa concipiat, tum reddat in proximum aliquem vel gestantem. Non solum vero figura, sed etiam dispositio pervia, quam diaphanam vocant, inefficax quiddam est et passivum suapte natura. Verumtamen quoniam pervia dispositio est in coelo proprium luminis susceptaculum, ideo ubicunque sub coelo haec vel^f est naturalis, vel modo aliquo^g comparatur, subito praesens coeleste lumen acquiritur; atque etiam conservatur^h, ubi una cum hac vel calor est igneus, ut in flamma, vel est aliquid aerium aqueumve simul et

a 1576: *pentagoni* om.

b *P*: *subito* om.

c *patiatur*] 1576: *patitur*

d *figura*] 1576: *forma*

e *complectatur*] 1576: *complectitur*

f 1576: *vel* om.

g *aliquo*] 1498: *aliquando*

h *conservatur*] *L*, 1489^{ac}: *construatur*

nazývat aspekty, jež mezi sebou hvězdy zaujímají při svém každodenním pohybu, neboť tyto aspekty se nazývají šestiúhelníky, pětiúhelníky a čtyřúhelníky.

Budiž, namítne někdo. Ať si mají nebeské figury tak mocné účinky, jak tvrdíš. Co to ale má společného s figurami na obrazech zhotovených uměle? Astrologové odpovědí, že netvrdí, že naše figury samy o sobě působí nejmocněji, ale že jsou nejlépe připraveny zachytit působení a síly figur nebeských, nakolik jsou vytvořeny tehdy, když tyto nebeské figury vládnou a ve shodě s nimi. Jedna figura naplňuje druhou. Když zní jedna loutna, neodpovídá jí snad ozvěnou druhá? Je tomu tak pouze tehdy, má-li ona druhá loutna souhlasnou figuru, leží-li blízko první a má podobně umístěné a napjaté struny. Co myslíš, že způsobuje, že jedna loutna reaguje na druhou, než jejich umístění a odpovídající figura? Mírná, vyduťtá, zářivá a s nebem souhlasná podoba zrcadla díky tomu přijímá nebeský dar natolik mocně, že Foibovy paprsky shromažďuje v takové míře, že ihned zapálí i tu nejpevnější věc, pokud ji umístíme nedaleko a proti středu zrcadla.⁴⁷⁴ Nepochybuji tedy, říkají, že je-li látka k vytváření obrazu ve značné míře v souladu s nebesy, pak pokud pomocí umění přijala také figuru souhlasnou s nebesy, jednak v sobě chová nebeský dar a jednak jej předává někomu, kdo je jí nablízku nebo ji nosí. Platí to nejen o figuře, ale též o [látce] povahou prostupné, označované za průhlednou, jež je přirozeně nepůsobící a trpná.⁴⁷⁵ Protože však [tato] prostupnost je v nebesích vlastním příjemcem světla, tak kdekoli pod nebesy se taková [vlastnost] – ať už přirozeně, nebo nějakým způsobem připravená – vyskytne, ihned získává přítomné nebeské světlo a také je uchovává, když je spolu s ní přítomno i teplo ohně, jako v plameni, nebo je zde něco vzdušného či vodního a zároveň vazkého, jako ve

⁴⁷⁴ K analogiím tvarovým viz Plótinus, *Enn.* IV,4,41,6–8; k zrcadlům viz *Enn.* IV,3,11,6–8. Viz též úvod, str. 39.

⁴⁷⁵ K průsvitným objektům coby příjemcům světla a jiných nebeských vlivů viz Plótinus, *Enn.* IV,5,42–49; srv. též Aristotelés, *De an.* 418b4–13.

glutinosum, ut in noctilucis et nocticernis et carbunculis atque forsan quodammodo in camphora. Quid inde sequatur pro imaginibus ipse reputa.

Caput XVIII

*Quales coelestium figuras antiqui imaginibus imprimebant;
ac de usu imaginum*

Aliquis autem quaeret, quas potissimum coeli figuras imaginibus imprimere soleant. Sunt enim ibi formae oculis valde conspicuae et a multis quales sunt quasi depictae, ut Aries, Taurus similesque figurae zodiaci et quae sunt extra zodiacum manifestae. Sunt ibi praeterea formae quam plurimae, non tam visibiles quam imaginabiles per signorum facies, ab Indis et Aegyptiis Chaldaeisque perspectae vel saltem excogitatae: velut in prima facie Virginis virgo pulchra sedens, geminas manu spicas habens, puerumque nutriens. Et reliquae quales describit Albumasar ceterique nonnulli. Sunt denique characteres quidam signorum et planetarum ab Aegyptiis designati. Volunt igitur imaginibus omnia haec insculpi^a. Ut si quis expectet proprium a Mercurio beneficium, collocare eum in Virgine debeat vel saltem ibi Lunam cum aspectu Mercurii, et imaginem tunc ex stanno conficere vel argento, in qua totum sit Virginis signum^b et character eius characterque Mercurii. Ac si prima Virginis facie sis usus, addas etiam figuram quam in prima facie diximus observatam. Similiterque de ceteris.

Postremi quidem imaginum auctores universam earum^c formam ad coeli similitudinem accepere^d rotundam. Antiquiores autem, que-

a insculpi] P: insculpsi

b 1497, 1498, 1576: sit Virginis signum] 1489: virginis sit signum

c earum] 1498: eorum

d accepere] 1576: accipere

svítílnách, lampách, rubínech a nějak snad i v kafru. Sám zvaž, co z toho vyplývá pro obrazy.

Kapitola 18

Jaké nebeské figury staří vtiskávali do obrazů a o jejich používání

Někdo se však zeptá, jaké nebeské figury astrologové ponejvíce vtiskávají do obrazů. Existují nebeské formy, které jsou velmi viditelné a které popsalo mnoho lidí, jako je Beran, Býk a další znamení zodiaku, a pak ty, které se nacházejí mimo zodiak. Kromě toho je mnoho forem, jež nejsou ani tak viditelné jako spíš představitelné a které byly prostřednictvím tváří znamení⁴⁷⁶ vnímány, nebo alespoň vymyšleny Indy, Egyptřany a Chaldejci,⁴⁷⁷ jako například v první tváři Panny krásná sedící panna držící v ruce dva klasy a kojící chlapce. A pak další, jak je popisuje Albumasar a někteří jiní.⁴⁷⁸ A konečně existují určité charaktery znamení a planet popsané Egyptřany. Proto astrologové chtějí, aby do obrazů byly vyryty všechny tyto věci. Pokud někdo například očekává zvláštní prospěch od Merkura, měl by jej umístit do Luny, nebo alespoň umístit Lunu do nějakého aspektu k Merkurovi a obraz vytvořit z cínu či stříbra; mělo by v něm být zobrazeno celé znamení Panny a její charakter spolu s charakterem Merkura. A pokud se chystáš použít první tvář Panny, přidej k ní také figuru, o níž jsme uvedli, že ji pozorovali na první tváři Panny. A podobně je tomu v ostatních případech.

Autority z poslední doby přijaly za obecnou formu pro tyto obrazy kruhový tvar podobající se nebesům. Ovšem starší autority, jak se

⁴⁷⁶ Tváře (*facies*) znamení představují tři části jednotlivých znamení rozdělených po deseti stupních, zvaných také dekaný.

⁴⁷⁷ Srv. *Picatrix*, II,2 (Pingree 33 n.).

⁴⁷⁸ Srv. Albumasar, *Introductorium* 6,2; srv. též M. Ficino, *De stella Magorum*, in: *Opera omnia*, str. 491, kde popisuje tuto „tvář“ (tedy daný dekan, viz *O životě podle nebes*, 9) jako pravděpodobnou pozici komety představující betlémskou hvězdu. Podle Alberta Velikého, *Speculum astronomiae*, 12 (Borgnet X,644b–645a) jde o odkaz na Kristovo zrození z Panny. Viz též G. Pico della Mirandola, *Disputationes adversus astrologiam divinatricem*, IX,1 (str. 452, II, 284).

madmodum in quodam Arabum collegio legimus, figuram crucis cunctis anteponebant, quia^a corpora per virtutem agunt ad superficiem iam diffusam. Prima vero superficies cruce describitur, sic enim imprimis habet longitudinem atque latitudinem. Primaque haec figura est, et omnium recta quam maxime, et quattuor rectos angulos continet. Effectus vero coelestium maxime per rectitudinem radiorum angulorumque resultant. Tunc enim stellae magnopere sunt potentes, quando quattuor coeli tenent angulos, immo cardines: orientis videlicet occidentisque et medii utrinque coeli^b. Sic vero dispositae radios ita coniiciunt in se invicem, ut crucem inde constituent. Crucem ergo veteres figuram esse dicebant tum stellarum fortitudine factam, tum earundem fortitudinis^c susceptaculum; ideoque habere summam in imaginibus potestatem, ac vires et spiritus suscipere planetarum.

Haec autem opinio ab Aegyptiis vel inducta est vel maxime confirmata, inter quorum characteres crux unus^d erat insignis, vitam eorum more futuram significans, eamque figuram pectori Serapidis insculpebant. Ego vero quod de crucis excellentia fuit apud Aegyptios ante Christum non tam muneris stellarum testimonium fuisse arbitror, quam virtutis praesagium quam a Christo fuerat^e acceptura. Astrologos autem qui statim post Christum fuerunt, videntes a Christianis miranda per crucem fieri, nescientes autem vel nolentes in Iesum tanta referre, in coelestia retulisse, quanquam considerare debebant^f per crucem ipsam absque nomine Iesu miracula minime perpetrari. Convenire quidem imaginibus eam, quia referat fortitudinem planetarum omniumque^g stellarum, forsitan est probabile; non tamen ob hoc duntaxat ingentem habere potentiam. Posse vero nonnihilo una cum ceteris quae necessaria sunt coniunctam ad prosperam forsitan corporis valetudinem.

a quia] 1498: qui

b 1576: *coeli* om.

c fortitudinis] 1576: sortitudinis

d unus] 1576: una

e fuerat] 1576: esset

f debebant] 1498: debeant

g omniumque] *P*: omnium; 1498: omnium quoque

dočítáme v jistých arabských sbírkách,⁴⁷⁹ dávaly před všemi tvary přednost kříži, neboť těla působí pomocí síly, která byla rozptýlena na povrchu. Tento první povrch je popsán křížem, neboť kříž má v první řadě délku a šířku. Tato figura kříže je původní, je ze všech nejprímější a obsahuje čtyři pravé úhly.⁴⁸⁰ A vskutku, účinek nebeských sil je největší v případě kolmých paprsků a pravých úhlů. Hvězdy jsou totiž velmi mocné tehdy, když zaujmají čtyři vrcholy nebes, nebo spíše kardinální body: tedy východ, západ a středy nebes po obou stranách. V tomto rozložení na sebe hvězdy vzájemně vrhají paprsky takovým způsobem, že vytvářejí kříž. Proto je podle dávných autorů kříž figurou, učiněnou jak ze síly hvězd, tak sloužící jako příjemce jejich sil; proto má mezi obrazy kříž největší moc a přijímá planetární síly a duchy.⁴⁸¹

Tento názor buď pochází od Egyptanů, nebo jej alespoň zásadně potvrdili, neboť z jejich charakterů byl nejvýznamnější právě kříž, jenž podle jejich zvyku znamenal budoucí život, a tuto figuru vyrývali na Serapidovu hrud'.⁴⁸² Já se však domnívám, že výjimečnost kříže v Egyptě před Kristem nebyla ani tak svědectvím daru hvězd, jako spíše předzvěstí síly, jež měla být záhy přijata od Krista. Když astrologové, kteří přišli hned po Kristově [narození], spatřili, že křesťané činí mocí kříže zázraky, a nevěděli, že je třeba je připisovat Ježíši, nebo to nechtěli uznat, připsali je tedy nebesům, třebaže si museli všimnout, že pomocí samotného kříže bez Ježíšova jména se žádné zázraky nedějí. To, že se hodí k výrobě [magických] obrazů, neboť se vztahuje k síle planet a všech hvězd, je asi pravděpodobné, přece však svou obrovskou moc nemá jen z tohoto důvodu. Avšak ve spojení s ostatními nezbytnými věcmi snad může vykonat něco prospěšného, pokud jde o tělesné zdraví.

479 Ficino má na mysli spis *Picatrix*, jehož výslovné zmínění by vzhledem k povaze textu bylo problematické.

480 Viz *Picatrix*, II,7 (Pingree 58).

481 Viz tamt., III,5 (Pingree 106 nn.).

482 Jde o tzv. *ankh*, egyptské znamení života. Srv. Rufinus, *Historia ecclesiastica*, II,29, in: *Patrologiae latinae cursus completus*, XXI, vyd. J.-P. Migne, Paris 1844–1864, str. 537.

Sed ad narrandas aliorum opiniones, ut coepimus, revertamur. Saturni veteres imaginem ad vitae longitudinem faciebant in lapide de^a Feyrizech, id est sapphyro, hora Saturni, ipso ascendente atque feliciter constituto. Forma erat homo senex in altiore cathedra sedens vel dracone, caput tectus panno quodam [557] lineo fusco, manus
336 supra caput erigens, falcem manu tenens aut pisces, fusca indutus veste. Ad longam vitam atque felicem Iovis imaginem in lapide claro vel albo. Erat homo sedens super aquilam vel draconem, coronatus, hora Iovis, ipso in exaltatione sua feliciter^b ascendente, croceam induto vestem. Contra timiditatem hora Martis imagines fabricabant prima Scorpionis facie oriente: Martem armatum et coronatum. Ad morbos curandos fingeant Solis imaginem in auro hora Solis, prima facie Leonis ascendente cum Sole: regem in throno, crocea veste, et corvum Solisque formam. Ad laetitiam roburque corporis Veneris imaginem puellarem, poma floresque manu tenentem, croceis et albis indutam, hora Veneris, facie Librae vel Piscium vel Tauri ascendente cum Venere. Imaginem Mercurii ad ingenium et memoriam prima facie Geminorum. Item contra febres sculpebatur Mercurius: homo tela manu tenens, hora Mercurii, surgente Mercurio^c. Sculpebant hanc in marmore, subinde materiae cuiusque imprimebant languentibus assumendae. Hinc omne genus febrium curari dicebant. Imaginem Lunae ascendente prima facie Cancri ad augmentum. Forma Mercurii: homo sedens in throno, galeratus cristatusque, pedibus aquilinis, sinistra gallum tenens aut ignem, alatus, aliquando super pavonem, dextra tenens calamum^d, veste varia. Luna: puella pulchra^e cornuto capite super draconem vel taurum, serpentes supra caput et sub pedibus habens. Ad curandum calculum genitaliumque dolores et ad^f sanguinem astringendum imaginem hora Saturni, surgente tertia facie Aquarii cum Saturno. Item leonem auro imprimebant, lapidem

a 1576: *de om.*

b *L*, 1489^{ac}: feliciter secundae

c 1576: *sculpebatur – Mercurio* (65–66) *om.*

d 1497, 1498, 1576: calamum] *L*, 1489^{ac}: calvum, 1489: clavum

e 1576: *pulchra om.*

f *L*: *ad om.*

Avšak vraťme se k líčení názorů ostatních, jímž jsme začali. Aby získali dlouhý život, vyrývali staří obraz Saturna do kamene z Feyrizechu, tedy do safíru,⁴⁸³ a to v hodině Saturna a když byl Saturn v ascendentu a v příznivém postavení. Obraz měl podobu v tmavém rouchu oděného starce sedícího na vyvýšeném trůnu či na draku, s hlavou pokrytou tmavou lněnou látkou, s rukama zdviženými nad hlavou, v nichž držel kosu nebo rybu.⁴⁸⁴ Pro dosažení dlouhého a šťastného života pak v hodině Jupitera, když šťastně vystupoval do svého povýšení, vytvářeli obraz Jupitera v jasném či bílém kameni. Představoval korunovaného muže sedícího na orlu či draku v šafránovém rouchu. Proti bázlivosti pak v hodině Martově, když vycházela první tvář Štíra, vyráběli obrazy ozbrojeného a korunovaného Marta. Pro vyléčení z nemoci v hodině Slunce, když spolu s ním vycházela první tvář Lva, zdobili zlato obrazem Slunce coby krále na trůnu oděného do žlutého roucha, dále havranem a slunečním kruhem. Pro radost a posílení těla vytvářeli v hodině Venuše, když s Venuší vycházela tvář Vah, Ryb nebo Býka, obraz Venuše v dívčím věku, držící jablka a květiny, oděné v bílém a žlutém rouchu. S první tváří Blíženců pak pro zlepšení důvtipu a paměti vytvářeli obraz Merkura. V Merkurově hodině, když tato planeta vycházela, jej také vyrývali proti horečce, a sice v podobě muže držícího kopí. Ryli jej do mramoru a poté jej obtiskovali do jakékoli látky, která se podávala churavějícím. Údajně měl vyléčit všechny druhy horeček. Pro podpoření růstu vytvářeli během vycházení první tváře Raka obraz Luny. Zatímco Merkur byl zpodoběn jako okřídlený muž sedící na trůnu, s chocholatou pokrývkou hlavy, orlími pařáty, v levici držící kohouta či oheň, v pravici pak stéblo třtiny, v pestrobarevném oděvu a někdy spočívající na pávu, Luna se zobrazovala jako krásná rohatá dívka na draku či býku, s hady nad hlavou i pod nohama. Pro léčbu kaménků, bolesti pohlavních orgánů a kvůli srážení krve pak vytvářeli obraz v hodině Saturna, když spolu s ním vycházela třetí tvář Vodnáře. Také

⁴⁸³ Podle Plessnerovy poznámky (M. Plessner, *Marsilius Ficinus*, str. 240) jde v tomto případě správně o tyrkys, nikoli o safír.

⁴⁸⁴ K následujícím popisům viz *Picatrix*, II,10 (Pingree 64 n.).

in formam Solis pedibus revolvendam, hora Solis, primo gradu faciei secundae Leonis oriente. Hanc expellendis morbis profuturam existimabant. Ad renum morbos similem faciebant, quando Sol in Corde Leonis coelum medium obtineret, a Petro Aponensi comprobata et experientia confirmata, sed hac conditione, ut Iuppiter aut Venus medium aspiciat coelum, planetae vero noxii cadant infortunatique sint. Accepi a Mengo, physico praeclaro, eiusmodi imaginem factam Iove ibidem coniuncto cum Sole liberavisse Ioannem Marlianum, mathematicum nostro seculo singularem, a pavore quo sub tonitru affici consueverat.

Praeterea ad firmandam sanitatem et veneficia devitanda imaginem ex argento fingebant hora Veneris, Luna angulos obtinente ac Venerem feliciter intuente, dummodo dominus sextae domus Venerem aspiciat aut Iovem trino quodam intuitu vel opposito, Mercurius autem non sit infelix. Agebant haec hora diei Solis ultima, ita ut dominus horae decimam teneret coeli plagam. Petrus
338 Aponensis inquit medicum per imaginem infirmum curare posse, modo in ea fabricanda observet, ut anguli ascendentis, medii coeli, occidentis sint fortunati, et ascendentis dominus^a et eadem ratione secunda, sed sexta et dominus eius sit^b infelix. Ait etiam sanitatem fore firmiorem vitamque longiorem quam ab initio fuerit instituta, si nativitate perspecta fiat imago, in qua haec fortunata ponantur: scilicet illius significator vitae, item vitae datores, tum signa, tum domini, praesertim ascendens eiusque dominus, item coeli medium, locus Solis, pars fortunae, dominus coniunctionis vel praeventionis ante nativitatem factae. Mali quinetiam infortunati cadant. Concludit astrologorum nullum dubitare, quin ad producendam vitam talia conferant.

a dominus] 1576: dominis

b 1576: *sit* om.

c ponantur] 1498, 1576: ponatur

v hodině Slunce za vycházejícího prvního stupně druhé tváře znamení Lva vtiskávali do zlata obraz lva roztáčejícího nohama kámen ve tvaru Slunce. Považovali to za dobrý prostředek k zahánění nemocí. Podobný obraz vytvářeli při nemocích ledvin, když Slunce v srdci Lva stálo ve středu nebes, což dosvědčuje Petr z Abana a potvrzuje zkušenost, avšak pod tou podmínkou, že Jupiter či Venuše aspektují střed nebes a že škodící planety jsou v pádu nebo v nepříznivém postavení.⁴⁸⁵ Od Menga, přeslavného to lékaře, vím, že podobný obraz, vytvořený za konjunkce Jupitera se Sluncem, zbavil Johanna Marliana, výjimečného matematika naší doby, strachu z blesku, kterým vždy trpěl.⁴⁸⁶

Kromě toho k upevnění zdraví a zabránění otravě vytvářeli obraz ze stříbra, a to v hodině Venuše, když Luna zaujímal vrcholy nebes a příznivě aspektovala Venuši, pokud vládce šestého domu stál vůči Venuši či Jupiterovi v trigonu či opozici a ani Merkur nebyl v nešťastném postavení. Činili tak v poslední hodině dne Slunce [neděle] tak, aby vládce oné hodiny zaujímal desáté pásmo.⁴⁸⁷ Petr z Abana tvrdí, že lékař může vyléčit nemocného obrazem, pokud jej vyrábí tehdy, když jsou vrcholy ascendentu, středu nebes a východu ve šťastném postavení a stejně tak i vládce ascendentu a druhý [dům], zatímco šestý a jeho vládce jsou v postavení nešťastném. Práví také, že zdraví bude pevnější a život delší, než jak byl na počátku určen, pokud se po prozkoumání nativního horoskopu vytvoří obraz, v němž se bude počítat s těmito šťastnými věcmi, jako je významná planeta a dárci života, dále znamení, vládci, ascendent a jeho vládce, střed nebes, postavení Slunce, bod štěstí, vládce konjunkce či syzygia,⁴⁸⁸ jež nastaly před narozením; zatímco zhoubné a nešťastné planety budou v pádu. Uzavírá, že nikdo z astrologů nepochybuje o prospěchu těchto věcí k prodloužení života.⁴⁸⁹

⁴⁸⁵ Petr z Abana, *Conciliator differentiarum*, dif. 10.

⁴⁸⁶ Mengo Bianchelli da Faenza byl roku 1449 hostem u Lorenza Medicejského ve Florencii (C. V. Kaske – J. R. Clark, in: M. Ficino, *Three Books on Life*, str. 449, pozn. 19).

⁴⁸⁷ Výraz *plaga*, „pásmo“, je zde použit jako synonymum k termínu „dům“ či „domicil“.

⁴⁸⁸ Srv. Ptolemaios, *Tetrabiblos*, III,2.

⁴⁸⁹ Petr z Abana, *Conciliator differentiarum*, dif. 113.

Prolixum foret dictu, quas per quaelibet signa facies antiqui, et quas Lunae stationes tanquam necessarias in exprimendis imaginibus observabant. Nam in statione Lunae a gradu Virginis decimoseptimo ad finem eius faciebant imagines contra morbos et odia et ad iter felix. In statione a principio Capricorni ad gradum duodecimum contra morbos et discordias atque captivitatem. In statione a gradu duodecimo Capricorni ad gradum vigesimumquintum adversus languorem et carcerem. In statione a gradu quarto Piscium ad gradum eiusdem decimumseptimum ad curandos morbos, ad lucrum, societatem, ad augendas messes. Et in aliis similiter alias vana saepius curiositate machinabantur. Solas vero recensui quae non tam Magum quam medicum redolerent. Nam et medicinam eiusmodi vanam plurimum fore suspicor.

Pro aliis autem magis legitimis medicinarum confectionibus eiusmodi mansiones Lunae arbitrator eligendas atque etiam in Ariete gradum^a sextum, rursus decimumnonum, minuta xxvi.; item in Geminis gradum decimum, minuta li.; in Cancro gradum decimumnonum, minuta xxvi.; in Libra gradum sextum, minuta xxxiiii.; in Capricorno gradum decimumnonum, minuta xxvi.; in Aquario gradum secundum, minuta xvii.^b; in eodem gradum^c decimumquintum, minuta viii. Praeterea sententiam^d Haly mente tenendam: quodlibet signum, quamdiu Sol est in eo, vivum fieri, ceteris dominari, effectum eius prae |558| ceteris evenire, ut illuc^e Lunam dirigas ad donum inde proprium pro medicinis suscipiendum. Illuc, inquam, id est, ad signum et faciem et maxime gradum, ut si bona Iovis affectas^f, ad haec directam Lunam erigas vel unitam, quamdiu locum eiusmodi Sol illustrat, ubi proprietas Iovia viget. Similiterque de ceteris.

340 Curiosum vero narratu foret et forte noxium, quas imagines et quemadmodum associandos vel dissociandos inter se animos

-
- a gradum] 1576: granum
b xvii.] *P*: xvi.; 1576: xxvii.
c gradum] 1576: gradu
d sententiam] *P*: sententia
e illuc] 1576: illic
f affectas] *P*: afferas

Bylo by zdlouhavé vypočítávat, jaké tváře ve všech znameních a jaká postavení Luny považovali staří za nezbytné při vytváření obrazů. Obrazy proti nemocím, zášti a pro šťastný průběh cesty totiž vytvářeli v postaveních Luny od sedmnáctého stupně Panny až do konce tohoto znamení.⁴⁹⁰ Obrazy proti nemocím, svárům a zajetí v postavení Luny od počátku do dvanáctého stupně Kozoroha. Obrazy proti slabosti a uvěznění v postavení Luny od dvanáctého do pětadvacátého stupně Kozoroha. Obrazy k léčení nemocí, dosažení zisku, spojenectví a bohaté sklizně v postavení Luny od čtvrtého do sedmnáctého stupně Ryb. V ostatních znameních pak k uspokojení jalové zvědavosti často vytvářeli jiné obrazy. Uvedl jsem pouze ty, které se vztahují spíše k lékařství než k magii. Mám totiž podezření, že dokonce i jako léky budou většinou marné.

Domnívám se však, že obdobné pozice Luny by měly být zvoleny pro jiné a legitimnější přípravy léků, a to když je Luna na šestém stupni Berana, dále v tomtéž znamení na devatenáctém stupni a dvacáté šesté minutě, dále na desátém stupni a padesáté první minutě Blíženců, na devatenáctém stupni a dvacáté šesté minutě Raka, na šestém stupni a třicáté čtvrté minutě Vah, na devatenáctém stupni a dvacáté šesté minutě Kozoroha, na druhém stupni a sedmnácté minutě Vodnáře, a v tomtéž znamení ještě na patnáctém stupni a osmé minutě. Kromě toho je třeba mít na paměti Halyho slova, že každé znamení, pokud se v něm nachází Slunce, je oživeno, vládne ostatním a jeho účinek je předčí, takže bys měl k němu nasměřovat i Lunu, aby od něj mohla přijmout dar vhodný pro vytvoření léku.⁴⁹¹ K němu – to znamená ke znamení, tváři a hlavně stupni, takže chceš-li získat prospěch od Jupitera, postav Lunu buď v přímém pohybu k jeho znamení, tváři a stupni, anebo ve spojení s nimi, a to dokud tuto pozici, kde jsou Jupiterovy vlastnosti nejsilnější, osvěcuje Slunce. Podobně je tomu i v dalších případech.

Uvádět, jaké obrazy se vyráběly ke vzájemnému spojení či rozluce duší, k přivolání štěstí nebo pohromy na jednoho člověka, dům

⁴⁹⁰ K následujícím lunárním obrazům viz *Picatrix*, I,4 (Pingree 9 n.).

⁴⁹¹ Haly Albohazen, *De iudiciis astrorum*, I,4.

fabricabant ad afferendam felicitatem vel inferendam calamitatem vel uni cuidam vel domui^a vel civitati. Ego quidem fieri posse talia non affirmo. Astrologi autem fieri posse putant et quomodo docent, qualia ego narrare non audeo. Porphyrius ubi vitam Plotini magistri sui describit, talia fieri posse confirmat. Atque Olympium Magum et astrologum Aegyptium narrat contra Plotinum Romae talia tentavisse, dum conaretur per imagines vel res eiusmodi siderare Plotinum, sed conatus in auctorem suum ob excelsam Plotini animam fuisse retortos. Albertus quoque Magnus, astrologiae pariter atque theologiae professor, ait in *Speculo*, ubi a licitis discernere se inquit illicita, imagines rite ab astrologis constitutas virtutem effectumque acquirere a figura^b coelesti. Atque subinde narrat mirabiles earum effectus, quales Thebit Benthorad et Ptolemaeus ceterique astrologi pollicentur. Describitque imagines ad calamitatem alicui prosperitatemque afferendam, quas consilio praetermitto. Et interea confirmat effectum eas habere posse, quanquam et ut^c vir bonus artis damnat abusum, et ut legitimus theologus orationes suffumigationesque detestatur, quas impij quidam ad^d daemones imaginibus fabricandis adhibuerunt. Neque tamen reprobatur figuras et litteras dictionesque imaginibus impressas ad hoc ipsum duntaxat ut donum aliquod accipiant a figura coelesti. Quod quidem posse per imagines comparari, Petrus Aponensis confirmavit. Immo et affirmavit regionem nescioquam fuisse destructam per imaginem illam, quam Thebit narrat a Phedice astrologo fabricatam.

Thomas autem Aquinas, dux in theologia noster, magis ista formidat et minus tribuit imaginibus. Tantum namque virtutis duntaxat per figuras coelitus putat acquirere, quantum conducat ad illos effectus, quos solet communiter coelum per herbas resque alias naturales

a vel uni cuidam vel domui] 1576: vel uni cuidam, vel uni cuidam, vel domui

b figura] *P*: virtute

c *P*: ut om.

d 1576: ad om.

či obec, by sloužilo pouze k ukojení zvědavosti a nejspíš by to bylo i škodlivé.⁴⁹² Netvrdím, že takové věci jsou možné. Astrologové se však domnívají, že to možné je, a učí také, jakým způsobem to provést; o tom se však neodvažují mluvit. Také Porfyrios, když popisuje život svého učitele Plótina, tvrdí, že něco takového možné je. Vypráví, že egyptský mág a astrolog Olympios osnoval v Římě proti Plótinovi něco podobného, když proti němu chtěl s pomocí obrazů a podobných věcí využít zhoubného vlivu hvězd. Avšak díky povznesené Plótinově duši se tyto snahy obrátily proti jejich původci.⁴⁹³ Také Albert Veliký, profesor theologie i magie, ve svém *Zrcadle*, v němž rozlišuje mezi povolenou a zakázanou magií, píše, že obrazy náležitě připravené astrologové získávají své síly a účinky od nebeských figur.⁴⁹⁴ Poté popisuje zázračné účinky, jež slibuje Thebit Benthorad, Ptolemaios a další astrologové.⁴⁹⁵ Popisuje zde obrazy, jež mají někomu přinést zkázu nebo štěstí, jež zde úmyslně opomímám. Zároveň tvrdí, že tyto účinky jsou možné, třebaže jako zodpovědný muž odsuzuje zneužívání tohoto umění a jako pravověrný theolog se odvrací od vzývání a vykuřování, jimiž při vytváření obrazů jistí bezbožní lidé přivolávají daimóny. Nicméně nezavrhuje použití figur, písmen a výroků vtištěných do obrazů za účelem získání nějakého daru z nebeské figury. Rovněž Petr z Abana potvrzuje, že je možné jej získat pomocí obrazů, a dokonce tvrdí, že jakési území bylo zničeno s pomocí obrazu, jež podle Thebita vyrobil astrolog Phedix.⁴⁹⁶

Tomáš Akvinský, náš vůdce v oblasti theologie, se těchto praktik spíše obává a obrazům přisuzuje méně moci. Domnívá se totiž, že skrze nebeské figury lze získat jen tolik síly, kolik je jí zapotřebí k účinkům, jež obvykle nebesa způsobují skrze rostliny a jiné přírodní věci.

492 Viz *Picatrix*, I,4 (Pingree 10).

493 Porfyrios, *Vita Plotini*, 10, in: M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1541.

494 Albert Veliký, *Speculum astronomiae*, 11 a 16 (Borgnet X,642a–b; 649b–650a)

495 Thebit, *De imaginibus*, 5–10, 21 a 36, in: F. J. Carmody, *The Astronomical Works of Thabit b. Qurra*, Berkeley 1960, str. 181–184, 186; Ptolemaios, *De imaginibus super facies signorum*, in: W. Gundel, *Dekane und Dekansternebilder. Ein Beitrag zur Geschichte der Sternbilder der Kulturvölker*, Glückstadt – Hamburg 1936, str. 394–401.

496 Thebit, *De imaginibus*, 14, in: F. J. Carmody, *The Astronomical Works of Thabit*, str. 182; viz Petr z Abana, *Conciliator differentiarum*, dif. 113.

efficere. Non tam quia figura talis^a sit in ea materia, quam quoniam compositum tale iam positum est in certa quadam artificii specie, qualis cum coelo consentiat. Haec ait in libro *Contra gentiles* tertio, ubi characteres et litteras figuris additas ridet, figuras vero non adeo, nisi pro signis quibusdam ad daemones adiungantur. In libro etiam *De fato* ait constellationes dare ordinem essendi atque perdurandi non solum rebus naturalibus, sed etiam artificiosis; ideo imagines sub certis constellationibus fabricari. At si quid mirabile per eas ultra consuetos naturalium effectus nobis eveniat, in daemones reiecit hominum seductores. Quod in libro *Contra gentiles* perspicue patet; 342 maxime vero in libello *De occultis naturae operibus*, ubi videtur^b ipsas etiam^c imagines parvipendere quocumque factas, quas et ego quatenus ipse iusserit nihilipendam. Referre autem mirabiles quosdam effectus imaginum in daemonum falsitatem nec est a Platonicis alienum. Nam et Iamblichus ait eos qui religione summa sanctimoniaque posthabita, imaginibus duntaxat confisi, ab eis divina sperant munera, hac in re a malis daemonibus saepissime falli sub praetextu bonorum numinum occurrentibus. Contingere tamen ex imaginibus legitima astrologiae ratione constructis naturalia quaedam bona non negat.

Denique tutius fore arbitror medicinis quam imaginibus se committere; rationesque a nobis de^d potestate coelesti pro imaginibus assignatas in medicinis potius quam in figuris efficaciam habere posse. Probabile enim est, si quam vim imagines habent, hanc non tam per figuram nuper acquirere, quam per materiam possidere naturaliter sic affectam. Ac si quid denuo acquiritur dum insculpitur, non tam per figuram comparari quam per calefactionem contusione quadam provenientem. Quae quidem contusio calefactioque facta sub harmonia coelesti simili harmoniae, quae quondam materiae virtutem infuderat, excitat virtutem ipsam atque corroborat, sicut

a figura talis] 1576: figuralis

b P: videtur in

c ipsas etiam] 1576: etiam ipsas

d 1576: de om.

A není tomu ani tak z toho důvodu, že v dané látce je taková figura, jaká odpovídá nebesům, ale spíše proto, že ono složení je v daném druhu uměle vytvořené věci již přítomno. Praví to ve třetí knize *Proti pohanům*, kde se vysmívá charakterům a písmenům, jež doplňují figury, ne však tolik samotným figurám, pokud ovšem nejsou připojeny coby jakási znamení pro daimóny.⁴⁹⁷ Rovněž v knize *O osudu* praví, že konstelace dávají řád bytí a trvání nejen věcem přírodním, ale i uměle vytvořeným, a proto jsou obrazy vyráběny právě v určitých konstelacích. Pokud se nám však díky těmto obrazům přihodí něco zázračného, co přesahuje obvyklé účinky přirozených věcí, pak to přičítá daimónům, kteří svádějí lidi. To je zcela zjevné v jeho knize *Proti pohanům*,⁴⁹⁸ ale nejvíce pak v drobném dílku *O skrytých dílech přírody*, kde dokonce takto vytvářeným obrazům přikládá jen malou váhu⁴⁹⁹ – a podle jeho rady jim žádný význam nepřikládám ani já sám. Přisuzovat jisté zázračné účinky obrazů daimónským klamům je však u platoniků obvyklé. Vždyť i Iamblichos říká, že lidé, kteří si neváží nejvyššího náboženství a posvátných věcí a důvěřují pouze obrazům a od nich také očekávají božské dary, bývají velmi často oklamáni zlými daimóny, kteří se vydávají za dobrotivá božstva.⁵⁰⁰ Nepopírá tedy, že jistých přirozených darů se nám může dostat od obrazů vytvořených dle náležitého astrologického rozvržení.⁵⁰¹

Soudím tedy nakonec, že bude bezpečnější se svěřit lékařům než obrazům a že výhody plynoucí z nebeské moci, jež jsme připsali obrazům, budou účinnější v lécích než v obrazech. Je totiž pravděpodobné, že pokud obrazy mají nějakou sílu, nezískaly ji ani tak díky čerstvě vtištěné figuře, nýbrž díky látce, jež je tak přirozeně uzpůsobená. A pokud snad ještě něco přijme v okamžiku, kdy je figura vyrývána, pak to není ani tak díky figuře samé jako spíš ze zahřátí, jež vzniklo při narušování látky. Pokud je toto narušení a zahřátí provedeno v takové harmonii, jež odpovídá harmonii nebes, jež do látky kdysi vlila sílu, pak tuto sílu probouzí a posiluje, jako vanutí rozněcuje plamen,

497 Tomáš Akvinský, *Summa contra gent.* III,104–107.

498 Tamt., III,104,6.

499 Pseudo-Tomáš Akvinský, *De occultis operibus naturae*, XIV,17–20.

500 Iamblichos, *De myst. Aegypt.* II,10 a IV,7, in: M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1881.

501 Tamt., III,28–30, str. 1891.

flatus flammam; et manifestam efficit ante latentem, sicut calor^a ignis in aspectum producit litteras scriptas succo cepae prius delitescens. Atque litterae hirci adipe inscriptae lapidi, prorsus occultae, si lapis submergatur aceto, prodeunt et quasi^b sculptae eminentes extant. Immo vero sicut tactus scopae vel arbuti suscitatur rabiem consopitam, sic forte contusio quaedam et calefactio sola latentem^c in materia virtutem prodit, facta videlicet opportune. Qua quidem coelesti opportunitate expedit in medicinis [559] conficiendis uti. Aut si quis forte tractare metalla lapidesque voluerit, praestat percutere^d solum atque calefacere quam figurare. Praeter enim id quod inanes esse figuras suspicor, haud temere vel umbram idolatriae debemus admittere. Item nec temere uti stellis vel salutaribus ad morbos his simillimos expellendos. Hos enim saepe augent, sicut noxiae stellae dissimiles sibi morbos aliquando minuunt, quod sane Ptolemaeus et Haly perspicue docent.

Caput XIX

De fabricanda universi figura

344 Sed curnam universalem ipsam, id est, universi ipsius imaginem praetermittimus^e? Ex qua tamen beneficium ab universo sperare videtur. Sculptet ergo sectator illorum forte qui poterit formam quandam mundi totius archetypam, si placebit, in aere, quam deinde opportune in argenti lamina imprimat aurata. Sed quando potissimum imprimet? Quando Sol minutum primum Arietis attigerit. Hinc enim astrologi tanquam ex sui natalis revolutione fortunam mundi eo saltem anno imminuentem auspicantur. Ille igitur in hoc ipso mundi natali totius imprimet mundi figuram. At videsne quam belle inter disserendum^f

a calor] 1576: calos

b 1576: *quasi* om.

c latentem] 1576: labentem

d percutere] *P*: percurrere

e praetermittimus] 1576: permittimus

f disserendum] *L*: differendum

a činí zjevným to, co bylo předtím skryté, jako když žár ohně zviditelní neviditelná písmena napsaná cibulovou šťávou a jako se naprosto skrytá písmena napsaná na kámen kozlím sádlem objeví a vystoupí jako by byla vytesána, když kámen ponoříme do octa. A stejně jako dotek janovce a planiky způsobuje omámenou zuřivost, tak nejspíš samotné rozmělnění a zahřátí vyvádí sílu skrytou v látce, pokud je zpracována ve vhodný čas. Je tedy ku prospěchu, když při výrobě léků využijeme příznivé vlastnosti nebes. Pokud by snad někdo chtěl používat kovy a kameny, je lepší je narušit a zahřát než jim vtiskávat nějakou podobu. Neboť kromě toho, že tyto obrazy považují za neúčinné, nesmíme lehkomyšlně připustit ani stín modlářství. Podobně nesmíme bez rozmyslu využívat ani příznivě nakloněných hvězd k zahánění nemocí, jež těmto hvězdám odpovídají, neboť ty je často ještě zhorší, podobně jako škodlivě působící hvězdy někdy umenšují nemoci, jež jsou od nich odlišné, o čemž nás jasně poučují Ptolemaios i Haly.⁵⁰²

Kapitola 19 *O vytváření figury kosmu*

Proč bychom však měli opomíjet samu universální [figuru], tedy obraz samotného kosmu? Zdá se, že astrologové od ní očekávají prospěch z celého kosmu. Stoupenec těchto věcí, který by to snad dokázal, má vyrýt archetypální tvar celého světa, bude-li chtít, do bronzu, a následně jej v náležitý čas vtisknout do pozlaceného plátku stříbra. Avšak kdy je pro to nejvhodnější čas? Když Slunce dospělo na první minutu Berana. V této době astrologové totiž předpovídají osud světa – alespoň v nadcházejícím roce –, jako by se znovu opakovalo jeho narození. Proto se má vtiskávat figura celého světa právě v den

⁵⁰² Ptolemaios, *Centiloquium*, aphor. 10; pseudo-Haly (Ahmad Júsuf ibn ad-Dája), *Comm. in Centiloquium*.

mundi aliquando nati nobis succurrerit argumentum? Siquidem quolibet anno renascitur. Nonne in ipsa hominis genesi metiuntur astrologi primum in quo signo, quo gradu, quo minuto Sol extiterit? Ibi que totius figurae iaciunt fundamentum. Et quolibet deinceps anno, cum primum Sol minutum subierit idem, quasi renatum hominem arbitrantur, atque inde praesagiunt anni fortunam. Sicut igitur id in homine facere non valerent, nisi quasi renasceretur, atque hic non posset quasi renasci, nisi fuisset aliquando natus, sic et mundum coniecere licet aliquando genitum, Sole videlicet sub minuto Arietis primo tunc posito, quandoquidem per eundem quolibet anno situm sors quaedam quasi nascentis mundi revolvitur. Tunc igitur ille^a fabricabit^b mundi figuram.

Cavebit autem ne Sabbato, Saturni die, figuram sculpat^c aut ex-primat. Hoc enim die Deus mundi faber ab opere traditur quievisse, quod ab ideali die Solis inceperat. Quantum enim Sol generationi accommodatus est, tantum Saturnus ineptus. Perfecerat autem opus in Venere pulchritudinem operis absolutam significante. Sed de mundanae fabricae rationibus nihil^d ultra, Ioannes enim Picus noster Mirandula divina de genesi mundi mysteria Moseos divinitus his diebus expressit. Quamobrem ut redeamus ad institutum, et ille mundum suum primum die vel hora Saturni non sculpet, sed die^e potius vel hora Solis. Imprimet autem in anni natali, praesertim si tunc felices accedant Iuppiter atque Diana.

Optimum vero fore putabunt praeter liniamenta opificio colores inserere. Sunt vero tres universales simul et singulares mundi colores: viridis, aureus, sapphyrinus, tribus coeli Gratiis dedicati. Viridis quidem Veneri simul atque Lunae: humidus videlicet humidis atque nascentium

a 1576: *ille* om.

b fabricabit] 1576: fabricavit

c sculpat] *P*: insculpat

d 1576: *nihil* om.

e 1576: *die* om.

jeho narození. Nevidíš ale, jak krásně do naší debaty zapadá tvrzení, že svět se narodil v určitý čas? Rodí se totiž každý rok znovu. Neposuzují snad astrologové v horoskopu člověka nejprve, v jakém znamení, stupni a minutě se nacházelo Slunce? Tam také kladou základ celé figury. A každý následující rok, jakmile Slunce vstoupí do stejné minuty, považují člověka jakoby za znovu zrozeného, a proto mu předpovídají osud na následující rok. A stejně jako by to nemělo smysl činit u člověka, kdyby se jaksí znovu nenarodil, a nemohl by se znovu narodit, kdyby se byl nenarodil v určitý čas, totiž když Slunce vstupuje do první minuty Berana, tak i svět je třeba považovat za zrozený v určitý čas, protože určitý osud jakoby znovu se rodícího světa se každý rok odvíjí skrze stejné postavení.⁵⁰³ V tuto dobu tedy vytvoří figuru světa.

Bude se však muset vyhnout tomu, aby tuto figuru ryl nebo tiskl v sobotu, v den Saturnův. Říká se, že v tento den si Bůh, stvořitel světa, odpočinul od díla, jež započal v ten nejlepší den, v den Slunce.⁵⁰⁴ Neboť stejně jako je Slunce prospěšné k plození, je Saturn k němu nevhodný. Dílo pak zakončil v den Venuše, což znamená jeho dokonalou krásu. Avšak o způsobech vytvoření světa se již nebudeme šířit, neboť náš přítel Giovanni Pico della Mirandola právě vynikajícím způsobem popsal Mojžíšova božská tajemství týkající se stvoření světa.⁵⁰⁵ Abychom se však vrátili k tomu, čím jsme započali, přívrženec těchto věcí by neměl v první řadě rýt svou figuru světa v den či hodinu Saturnovu, nýbrž v den či hodinu Slunce. Vtiskávat by ji měl v den zrození daného roku, zvláště je-li přítomen blahodárný Jupiter a Diana.⁵⁰⁶

[Astrologové] se však domnívají, že nejlepší by bylo, kdyby kromě čar přidal ke svému dílu také barvy. Existují totiž tři barvy světa, zároveň universální i jedinečné: zelená, zlatá a safírově modrá, jež odpovídají třem nebeským Gráciím.⁵⁰⁷ Zelená je barva Venuše

⁵⁰³ Srv. M. Ficino, *O Slunci*, 3, in: týž, *O Slunci. O světle*, str. 105–107. Vstup Slunce do znamení Berana nastává 21. března a vyznačuje začátek astronomického roku. Tématem světového roku se zabývá Albumasar v knize *Flores astrologiae*.

⁵⁰⁴ Srv. *Gn* 2,2 n.

⁵⁰⁵ Viz G. Pico della Mirandola, *Heptaplus* (1489).

⁵⁰⁶ V antické mytologii vystupuje Diana jako Jupiterova dcera a sestra Apollónova.

⁵⁰⁷ Viz M. Ficino, *O životě podle nebes*, 5.

proprius, accommodatus et matribus. Aureum Solis esse colorem nemo dubitat, et ab Iove insuper atque Venere non alienum. Sapphyrinum denique Iovi maxime dedicamus, cui et sapphyrus ipse dicitur consecratus. Unde et lapis lazulus hoc colore dotatus ob virtutem Ioviam
346 contra bilem atram a Saturno profectam apud medicos praerogativam habet, nasciturque cum auro aureis distinctus notis, ita comes auri sicut Solis est Iuppiter. Similemque vim habet lapis Armenus, colorem similem cum viridi quodammodo possidens. Expedire igitur iudicabunt ad Gratiarum coelestium munera capessenda tres potissimum hos colores frequentissime contueri, atque in formula mundi quam fabricas sapphyrinum colorem mundi spheris inserere.

Operae pretium fore putabunt aurea spheris ad ipsam coeli similitudinem addere sidera, atque ipsam Vestam sive Cererem, id est terram, viridem induere vestem. Eiusmodi formulam sectator illorum vel ipse^a gestabit, vel oppositam intuebitur. Utile vero fore spectare spheram motibus suis praeditam, qualem Archimedes quondam et nuper Florentinus quidam noster, Laurentius nomine, fabricavit. Neque spectare solum, sed etiam animo reputare. Proinde in ipsis suae domus penetralibus cubiculum construit in fornicem actum, figuris eiusmodi et coloribus insignitum, ubi plurimum vigilet atque dormiat. Et egressus domo non tanta^b attentione singularum rerum spectacula, quanta universi figuram coloresque perspiciet. Sed haec imaginum fictores illi viderint. Tu vero praestantiorum in te finges imaginem. Nempe cum noveris nec quicquam ordinatius esse quam coelum, neque temperatius aliquid cogitari quam Iuppiter, sperabis ita demum beneficia coeli Iovisque consequi, si |560| cogitationibus, affectibus, actionibus, victu te ipsum ordinatissimum temperatissimumque^c praestiteris.

At postquam in mentionem temperantiae^d coelestis incidimus, opportunum forte fuerit recordari nullum inesse coelo elementalis^e

a 1576: *ipse om.*

b tanta] 1576: tantam

c temperatissimumque] 1576: temperantissimum

d temperantiae] 1576: temperaturae

e elementalis] 1498: elementatis

a zároveň Luny: vlhké je totiž vlastní vlhkým věcem, tomu, co se rodí, jakož i matkám. Nikdo nepochybuje, že zlatá je barvou Slunce, a navíc není cizí ani pro Jupitera a Venuši. Safírově modrou konečně nejvíce přisuzujeme Jupiterovi, jemuž je údajně zasvěcen i safír. Proto i *lapis lazuli*, který je stejné barvy, má podle lékařů díky jupiterské síle výsadu působit proti černé žluči, pocházející od Saturna. *Lapis lazuli* se rodí spolu se zlatem a má na sobě známky zlata, a je tedy průvodcem zlata stejně, jako je Jupiter průvodcem Slunce. Podobnou sílu má tzv. arménský kámen, který má obdobnou barvu, avšak k tomu i zelenou. Proto astrologové radí, že pokud chceme zachytit dary nebeských Grácií, je prospěšné všimát si především těchto tří barev, a v modelu světa, jež vyrobíš, zanést do sfér safírovou barvu světa.

Dále považují za užitečné, abychom pro vlastní podobnost s nebesy dodali sférám zlaté hvězdy a samotnou Vestu neboli Cereru, tedy Zemi, oblékli do zeleného šatu. Přívrženec těchto věcí bude pak podobně uspořádaný model buď nosit na sobě, anebo si jej postaví před sebe a bude se na něj dívat. Bude však užitečné pozorovat sféru obdařenou vlastními pohyby, podobně jako ji kdysi sestavil Archimédés a nedávno také náš florentský přítel Lorenzo.⁵⁰⁸ Nestačí však se na něj pouze dívat, je třeba nad ním rozvažovat v myslí. Právě tak by měl ve vnitřních prostorách domu vytvořit pokoj s klenbou vyzdobenou podobnými figurami a barvami, kde by měl trávit většinu času v bdění i ve spánku. Když pak vyjde z domu, nebude věnovat příliš pozornosti představení jednotlivých věcí, ale spíše bude sledovat figury a barvy universa. To však přenechme těm, kteří takové obrazy vytvářejí. Ty si však vytvoříš ještě mocnější obraz v sobě, když totiž víš, že nic není uspořádanější než nebesa, nelze vymyslet nic vyváženějšího, než je Jupiter, a tak když učiníš sebe sama zcela uspořádaným a vyváženým ve svých myšlenkách, pohnutkách, činech a způsobu života, budeš moci doufat v prospěšné dary nebes a Jupitera.

Avšak poté, co jsme se zmínili o nebeské vyváženosti, bude asi vhodné připomenout, že v nebi naprosto není nadbytek živlové

⁵⁰⁸ Lorenzo della Volpaia (1446–1512) sestrojil horologium pro Lorenza Medicejského, později byly tyto hodiny umístěny ve florentském Palazzo Vecchio.

348 qualitatis excessum, ut peripatetice loquar; alioquin sive ita compositum sit, iam esset tot saeculis dissolutum, sive etiam simplex, tanta saltem magnitudine, potentia, motione cetera perdidisset. Sed profecto tanquam moderatissimum omnia moderatur, ac diversa commiscet in unum. Praeterea tum hac ipsa temperantia sua, tum excellentia formae divinitus vitam meruit. Nam et res compositas tunc demum vitam adipisci videmus, quando qualitatum perfecta commixtio priorem iam contrarietatem fregisse videtur, ut^a in plantis. Perfectiorem^b deinceps in animalibus vitam, quatenus inest^c eis complexio a contrarietate remotior quam in plantis. In hominibus rursus eadem ratione perfectiorem et quodammodo iam coelestem. Siquidem humana complexio ad coelestem temperantiam iam accessit, praesertim in spiritu, qui ultra substantiae suae subtilitatem qualitatumque temperantiam^d, quibus cum coelo consentit, coelestem quoque lucem est adeptus. Hic^e insuper ubi maxime talis est^f, potissimum est coelestis, vitamque coelestem divinitus prae ceteris est adeptus; et quatenus se talem in omni victu legeque vitae efficit atque servat, eatenus singularia coelestium dona reportat.

Quando vero dicimus non esse in coelo ullum elementaris qualitatis^g excessum, intelligimus vel nullam esse ibi eiusmodi qualitatem, sed virtutes potius effectrices qualitatum temperatas, vel si quae sunt illic quodammodo similes qualitates^h, quasi aeriamⁱ habere temperiem. Atque ubi quaedam illic frigida siccaque nominamus, Platonica haec accipimus ratione, id est, ut frigidum appelletur quod minimi caloris est causa, siccum vero quod humorem nobis exhibet minimum.

a 1489: *ut om.*

b Perfectiorem] *P*: Perfectionem

c 1576: inest in

d temperantiam] 1576: temperantium

e Hic] 1576: Hinc

f 1576: *est om.*

g qualitatis] 1576: qualitas

h 1498: qualitates et

i aeriam] *P*: etiam

kvality, řečeno peripateticky, vždyť kdyby nebesa byla takto složená, již dávno by se za tolik staletí rozpadla, anebo – kdyby byla jednoduchá – by měla takovou velikost, moc a rychlost, že by pak zničila všechno ostatní.⁵⁰⁹ Avšak nebesa jako ta nejvyváženější věc všechno řídí a rozdílné věci mísí v jedno. Kromě toho si jak pro svou vyváženost, tak pro výtečnost formy zasloužila život božský. Vidíme totiž, že i složené věci získávají život teprve tehdy, když dokonalé smíšení kvalit zjevně přemohlo jejich původní protikladnost, jako je tomu v rostlinách. Ještě dokonalejší život dále vidíme v živočiších, neboť svým složením jsou ještě vzdálenější protikladům, než je tomu u rostlin. U lidí pak je život ze stejného důvodu ještě dokonalejší a jistým způsobem již nebeský. Člověk se svým složením vpravdě již blíží nebeské vyváženosti, především pak svým duchem, který kromě jemnosti své substance a vyváženosti kvalit, již odpovídá nebesům, také přijal nebeské světlo. Když je duch nadto takový v té nejvyšší míře, pak je také nejvíce nebeský a víc než jakákoli jiná věc také od Boha přijal nebeský život; a nakolik se stravou a životosprávou takovým stává a udržuje, natolik také přináší zpět dary nebes.

Když ale říkáme, že v nebesích není nadbytek živlové kvality, pak máme na mysli, že se tam buď nevyskytuje žádná taková kvalita, ale spíše vyvážené síly, jež tyto kvality způsobují; anebo pokud se tam kvality nějakým způsobem podobné těm pozemským vyskytují, pak mají jakoby vzdušnou povahu. A když o kvalitách v nebesích mluvíme jako o studených a suchých, pak to myslíme platónsky, totiž tak, že studeným se nazývá to, co je příčinou toho nejmenšího tepla, a suchým to, co nám dává tu nejmenší vlhkost.⁵¹⁰

⁵⁰⁹ Srv. Aristotelés, *De caelo*, I,270a3 nn.

⁵¹⁰ Viz Aristotelés, *Polit.* 335d.

Sic astrologus Abraham Saturnum inquit corpus nostrum quodammo-
do relinquere frigidum atque siccum, quia calorem et^a humorem affert
nostro minorem. Eadem ratione carnes bovis et leporis in se quidem
calidae atque humidae nobis frigidae sunt et siccae. Ex hac autem
inductione duo haec^b accipe corollaria: primum quidem si corpora
magis deinceps temperata magis vivunt, coelum maxime temperatum
quam maxime vivere – immo vero vicissim ex eo quod coelum^c ex-
actissime temperatum absolutissimam in se vitam possidet, coniectari
ut quatenus reliqua ad temperiem vitamque illius accedunt, eatenus
vitam sortiri praestantiorem. Alterum vero vitam esse formam in se
perfectam perficientemque corpus motionisque principium exhiben-
tem – principium, inquam, intimum motionis quoque tum intrinse-
cus actae, tum per omnem partem extrinsecus expeditae. Si igitur id
ipsum vita est, mente captum existimato qui eiusmodi formam non
cognoverit inesse coelo, corpore praestantissimo, circumeunte sem-
per motione perfecta, cuncta vivificante magisque illa gradatim, quae
vel ad ipsius similitudinem naturaliter propinquius accesserunt, vel
quotidie huius influxibus aptius se exponunt.

Caput XX

*Quantam imagines vim habere putentur in spiritum, et
spiritus in eas. Et de affectu utentis et operantis*

350 Compertum habemus, si quis rite utatur helleboro feratque potenter,
mutare quodammodo exquisita purgatione et occulta eius proprietate
qualitatem spiritus corporisque naturam et ex parte motus animi,
et quasi reiuvenescere, ut ferme videatur esse renatus. Unde Mede-
am Magosque tradunt herbis quibusdam reddere iuventutem consue-
visse, quam non tam^d reddunt myrobalani quam conservant. Simi-
lem astrologi potestatem propitias habere imagines arbitrantur, per

a et] 1576: atque

b 1576: haec om.

c 1576: maxime temperatum – coelum (97–98) om.

d tam] 1576: tum

Astrolog Abraham praví, že Saturn zanechává naše tělo jistým způsobem chladné a suché, neboť mu přináší menší teplo a vlhkost.⁵¹¹ Ze stejného důvodu pak samo o sobě teplé a vlhké býčí a zaječí maso je pro nás studené a suché. Z tohoto výkladu přijmi tedy tato dvě poučení: Za prvé, jsou-li těla vyváženější, potom také více žijí, a dokonale vyvážená nebesa také mají nejvíce života – či spíše naopak, z toho, že nejpřesněji vyvážená nebesa v sobě mají nejdokonalejší život, můžeme usuzovat, že nakolik se i ostatní věci blíží jejich vyváženému smíšení a životu, natolik se jim také dostává výtečnějšího života. Za druhé, život je o sobě dokonalá forma dokonávající tělo a dodávající mu princip pohybu, čímž myslím vnitřní princip pohybu, jenž působí jednak vnitřně a jednak vychází skrze všechny části i navenek. Pokud tedy právě toto je život, pak považuj za rozumu zbaveného každého, kdo neví, že tato forma je vlastní nebesům, nejvznešenějšímu tělu, jež vždy krouží v dokonalém pohybu a vše oživuje, a to tak, že více oživuje buď to, co se mu přirozeně více podobá, anebo to, co se každodenně náležitěji vystavuje jeho vlivům.

Kapitola 20

*Jak velká síla se přičítá působení obrazů na ducha
a ducha na obrazy. O duševním pohnutí těch,
kdo je užívají a operují s nimi*

Zjistili jsme, že pokud někdo náležitým způsobem užívá čemeřici a má dost sil ji snést, pak se následkem očištění a její skryté síly jistým způsobem proměňuje kvalita ducha, tělesná přirozenost a částečně také pohyb mysli; jako by člověk omládl a téměř se znovu narodil. Proto prý Médea a mágové používali určité byliny pro navrácení mládí;⁵¹² myrobalány ovšem mládí nenavracejí, ale spíše je udržují. Astrologové se domnívají, že podobnou moc

⁵¹¹ Abraham ibn Esra, *Liber rationum*, Venetiis 1507, str. 38.

⁵¹² Viz Ovidius, *Metam.* VII,159–349.

quam gestantis naturam et mores quodammodo mutant; in meliusque restituant, ut quasi iam alter evaserit; aut saltem prosperam valetudinem diutissime servant. Imagines vero noxias adversus gestantem habere vim hellebori praeter artem potentiamque assumpti, venenosam videlicet atque pestiferam. Adversus autem alium quendam, ad cuius calamitatem fabricatae intentaeque fuerint, vim aenei speculi concavique sic prorsus obiecti, ut collectis repercussisque^a in oppositum radii comminus quidem comburant^b, eminus autem^c caligare compellant. Hinc orta est historia vel opinio, putans astrologorum machinis Magorumque veneficiis homines, bruta, plantas siderari atque tabescere posse. Ego autem imagines in rem distantem vim habere ullam non satis intelligo. Habere vero in gestantem nonnullam suspicor. Non tamen talem opinor, qualem plerique fingunt – et hanc ratione materiae [561] potius quam figurae – atque (ut dixi) longo intervallo medicinas imaginibus antepono.

Quanquam Arabes et Aegyptii tantum status imaginibusque attribuant arte astronomica et magica fabricatis, ut spiritus stellarum in eis includi putent. Spiritus autem stellarum intelligunt alii quidem mirabiles coelestium vires, alii vero daemones etiam stellae^d huius illiusve pedisequos. Spiritus igitur stellarum qualescunque sint, inseri status et imaginibus arbitrantur, non aliter ac daemones soleant humana nonnunquam corpora occupare, perque illa loqui, moveri, movere, mirabilia perpetrare. Similia quaedam per imagines facere stellarum spiritus arbitrantur. Putant daemones, mundani ignis habitatores, per igneos humores^e vel ignitos similiterque per ignitos spiritus et affectus eiusmodi nostris insinuari corporibus. Similiter stellarum spiritus per radios opportune susceptos suffumigationesque et lumina tonosque vehementes competentibus imaginum materiis inseri, mirabiliaque in gestantem vel propinquantem efficere posse.

a repercussisque] 1576: percussisque

b 1497: comburant] 1489, 1498, 1576: comburat

c 1576, 1497, 1498: autem] *L, P*, 1489^{ac}: autem saltem; 1489: aut

d stellae] 1576: stellas

e humores] 1576: humeros

mají příznivě působící obrazy, jejichž pomocí se jistým způsobem mění přirozenost a zvyky těch, kdo je nosí, a činí je lepšími, jako by se staly někým jiným, nebo alespoň zajišťují pevné zdraví po velmi dlouhou dobu. Avšak škodlivé obrazy působí na své nositele silou čemeřice, která není užívána podle lékařského umění a je podávána v příliš silných dávkách; tato síla je jedovatá a zhoubná. Pokud byly vyrobeny se záměrem způsobit někomu jinému zkázu, pak mají sílu vydutého kovového zrcadla, namířeného proti člověku tak, aby sbíráním a odrážením paprsků proti němu tohoto člověka na blízkou vzdálenost spálily a na větší pak oslepily. Odtud pochází ona pověst či domněnka, podle níž úskoky astrologů a jedovaté lektvary mágů dokážou očarovat či umořit lidi, zvířata i rostliny. Já sice zcela nerozumím tomu, jak mohou obrazy působit nějakou silou na dálku, ale domnívám se, že na svého nositele nějakou silou působí. Přesto si nemyslím, že mají takovou sílu, jakou jim většina lidí přisuzuje – a je způsobena spíše látkou než figurami –, a jak jsem již uvedl,⁵¹³ dalece upřednostňuji léky před obrazy.

Egyptané a Arabové přesto připisují sochám a obrazům vytvořeným astronomickým a magickým uměním tak velkou moc, že jsou v nich podle jejich názoru ukryti duchové hvězd.⁵¹⁴ Někteří pak považují hvězdné duchy za zázračné síly nebes, zatímco jiní za daimóny tu či onu hvězdu následující. Ať už jsou tito duchové hvězd čímkoli, domnívají se, že se vpravují do soch a talismanů stejným způsobem, jakým někdy daimóni vstupují do lidských těl a skrze ně pak mluví, pohybují se nebo hýbou jinými věcmi a provádějí zázraky. Domnívají se, že duchové hvězd dělají podobné věci skrze obrazy. Věří, že daimóni obývající světový oheň mohou pronikat do našeho těla skrze ohnivé či žhavé šťávy, a podobně skrze žhavé duchy a ohnivé pohnutky. Podobně se domnívají, že skrze paprsky zachycené ve vhodný čas, skrze vykuřovadla, světla a hlasité tóny mohou být hvězdní duchové vpraveni do náležitých látek, z nichž jsou obrazy vytvářeny, a mohou u těch, kdo je nosí nebo jim jsou nablízku, působit zázračné

⁵¹³ Viz M. Ficino, *O životě podle nebes*, 18.

⁵¹⁴ Viz *Asclepius*, 24 a 37 n.; *Picatrix*, III,5 (Pingree 106); viz též kritiku in: Tomáš Akvinský, *Summa contra gent.* III,104.

Quae quidem nos per daemones fieri posse putamus, non tam materia certa cohibitos quam cultu gaudentes. Sed haec alibi diligentius.

352 Tradunt Arabes spiritum nostrum quando rite fabricamus imagines, si per imaginationem et affectum^a ad opus attentissimus fuerit et ad stellas, coniungi cum ipso mundi spiritu atque cum stellarum radiis, per quos mundi spiritus agit; atque ita coniunctum esse ipsum quoque in causa, ut a spiritu mundi per radios quidam stellae alicuius spiritus, id est vivida^b quaedam virtus, infundatur imagini, potissimum hominis tunc operantis spiritui consentanea. Adiuvari quoque suffumigationibus ad stellas accommodatis opus eiusmodi, quatenus suffumigationes tales aerem, radios, spiritum fabri, imaginis materiam sic prorsus afficiunt. Ego vero odores quidem tanquam spiritui aeri que natura persimiles et, cum accensi sunt, stellarum quoque radiis consentaneos arbitror, si Solares vel Iovii^c sunt, afficere^d aerem^e ac spiritum vehementer ad dotes Solis aut Iovis tunc dominantis oportune sub radiis capiendas; atque spiritum sic affectum, ita donatum, posse vehementiore quodam affectu non solum in proprium corpus agere, sed propinquum, praesertim natura conforme quidem, sed debilius, et consimili quadam afficere qualitate. Materiam vero imaginis duriorum ab odoribus et operantis imaginatione vix minimum quiddam suscipere posse puto; spiritum tamen ipsum ab odore sic affici, ut ex ambobus unum conficiatur. Quod quidem ex eo patet quod odor non agit ulterius in olfactum, postquam satis egit. Olfactus enim et quodvis aliud a se ipso vel simillimo quopiam nihil patitur. Sed de his alibi.

Proinde imaginationis intentionem non tam in fabricandis imaginibus vel medicinis vim habere, quam in applicandis et assumendis existimo, ut si quis imaginem (ut aiunt) gestans rite factam, vel certe medicina similiter utens, opem ab ea vehementer affectet, et proculdubio credat speretque firmissime, hinc certe quam plurimus sit

a affectum] 1576: effectum

b 1497, 1498, 1576: vivida] P: invida; 1489: invidia

c Iovii] 1576: Iovi

d afficere] P: efficere

e P: aerem om.

věci. Domníváme se, že toto vše mohou daimóni působit ne proto, že jsou drženi v určité látce, ale protože se radují z uctívání. O tom ale podrobněji jinde.⁵¹⁵

Arabové⁵¹⁶ říkají, že když náležitě vytváříme obrazy, tak pokud byl náš duch s co největší pozorností skrze představivost a duševní pohnutí zaměřen k tomuto dílu a ke hvězdám, spojí se se samotným duchem světa a s hvězdnými paprsky, skrze něž duch světa působí. Byl-li k němu takto připojen, stává se sám příčinou, proč je do obrazu z ducha světa prostřednictvím paprsků vlit duch nějaké hvězdy, tj. jistá živoucí síla, zvláště pak ta, jež odpovídá duchu operanta. Při podobné práci pomáhá vykuřování kadidly přizpůsobenými dané hvězdě, neboť tato vykuřovadla působí přímo na vzduch, paprsky, ducha výrobce a látku obrazu. Já se však domnívám, že když se vykuřovadlo zapálí, pak je obdobné hvězdným paprskům, neboť přirozenost vůní se velmi podobá duchu a vzduchu, a pokud jsou sluneční a jupiterské, mocně působí na vzduch a ducha, aby ve vhodný čas zachytil z paprsků dary vládnoucího Slunce nebo Jupitera. Soudím, že takto uzpůsobený a obdařený duch může velmi mocným vlivem působit nejen na vlastní tělo, ale – byť slaběji – také na tělo ve své blízkosti, zvláště je-li jeho přirozenost podobná a může na něj působit stejnou kvalitou. Avšak je-li látka obrazu tvrdší, myslím, že nemůže přijmout skoro nic z vůně a představivosti operanta; avšak sám duch je vůní ovlivněn natolik, že ze dvou se stane jedno. To je zřejmé z toho, že vůně – když se jí čich nasytil – již dále na čich nepůsobí. Čich totiž, stejně jako jakýkoli jiný smysl, nezakouší nic od sebe sama nebo něčeho velmi podobného. O tom však na jiném místě.

Dále se domnívám, že záměr představivosti nepůsobí ani tak při vytváření obrazů nebo léků, jako spíš při jejich používání či požívání. Takže pokud – jak říkají – někdo nosí náležitě vytvořený obraz, anebo bezpochyby, pokud užívá obdobně připravený lék a silně touží od něho získat pomoc, bezvýhradně mu věří a neochvějně v něj doufá, pak se mu od něj dostane značné pomoci. Neboť když někomu

⁵¹⁵ Viz M. Ficino, *O životě podle nebes*, 26.

⁵¹⁶ „Araby“ se zde opět podle všeho míní spis *Picatrix*.

adiumento cumulus accessurus. Nam ubi vel virtus^a imaginis, si qua est, tangentis carnem penetrat calefacta, saltem virtus in electa eius materia naturalis, vel certe medicinae vigor intus assumptae venis ac medullis illabitur, Ioviam secum ferens proprietatem, spiritus hominis in spiritum eiusmodi Iovium affectu, id est amore, transfertur; vis enim amoris est transferre. Fides autem spesque non dubia spiritum hominis iam ita percitum sistit in spiritu Iovio penitus atque firmat. Quod si, quemadmodum Hippocrates et Galienus docent, aegrotantis amor fidesque erga medicum inferiorem exterioremque ad sanitatem plurimum conferunt (immo vero fiduciam hanc Avicenna plus inquit efficere quam medicinam), quantum ad coelestem opem conducere putandum est affectum fidemque nobis erga coelestem influxum iam nobis insitum, agentem intus, viscera penetrantem? Iam vero amor ipse fidesque erga coeleste donum saepe coelestis adminiculi causa est, atque vicissim amor et fides hinc aliquando forsan proficiscitur, quod ad hoc ipsum iam nobis faveat clementia coeli.

Caput XXI

De virtute verborum atque cantus ad beneficium coeleste captandum, ac de septem gradibus perducentibus ad coelestia

Verba praeterea quaedam acriore quodam affectu pronuntiata vim circa imagines magnam habere censent ad effectum earum illuc proprie dirigendum, quorsum affectus intenduntur et verba. Itaque ad duos^b ardentissimo quodam amore conciliandos imaginem^c sub Luna coeunte cum Venere in Piscibus vel Tauro [562] fabricabant, multis interim circa stellas verbaque curiosius observatis^d, quae referre non est consilium; non enim philtra docemus sed medicinas. Probabilius

a L: virtus in electa eius materia

b duos] P: suos

c imaginem] L, 1489^{ac}: imagine

d observatis] P: observaris

buď pronikne do těla teplem probuzená síla obrazu (pokud v něm nějaká je), nebo alespoň přirozená síla vybrané látky obrazu, anebo bezpochyby, když se mu rozlije do žil a vnitřností síla vnitřně požitého léku a přináší s sebou jupiterskou kvalitu, pak je lidský duch duševním pohnutím či láskou přenesen do jupiterského ducha, neboť láska má moc přenášet. Víra a neochvějná naděje usazuje již rozníceného lidského ducha do jupiterského ducha a upevňuje jej. Pokud – jak učí Hippokratés a Galénos⁵¹⁷ – tolik pomáhají láska a důvěra nemocného člověka vůči lékaři, jenž představuje nižšího a vnějšího působce (a Avicenna dokonce praví,⁵¹⁸ že tato důvěra zmůže víc než léky), jak mnoho myslíš, že prospívá při získávání nebeské pomoci silný cit a důvěra v nebeské vlivy již usazené v nás, působící zevnitř a pronikající až do vnitřních orgánů? Vskutku, již sama láska a důvěra v nebeský dar je často příčinou pomoci nebes, a naopak láska a důvěra snad někdy vycházejí z toho, že laskavost nebes nám pomáhá tento dar získat.

Kapitola 21
*O síle slov a zpěvů při získávání prospěchu z nebes
a o sedmi stupních vedoucích
k nebeským věcem*

Kromě toho se [arabští astrologové] domnívají, že pokud vyslovíme jistá slova s dostatečným duševním pohnutím, pak značnou silou směřují účinky obrazů přímo tam, kam směřují i jejich pohnutky a slova. Proto kvůli spojení dvou lidí vášnivou láskou vytvářeli určitý obraz, když Luna procházela s Venuší znamením Ryb nebo Býka, a přitom zachovávali mnoho předpisů týkajících se slov i hvězd, o nichž pomlčíme, protože neučíme výrobě nápojů lásky, nýbrž léků.⁵¹⁹ Pravdě-

⁵¹⁷ Galénos, *Comm. in Hipp.* IV,4,9 (Kühn 17/2,146).

⁵¹⁸ Avicenna, *Liber canonis*, I,2,3,1; srv. R. Bacon, *De diebus criticis*.

⁵¹⁹ Viz *Picatrix*, I,5 (Pingree 16).

⁵²⁰ Filostratos, *Vita Apoll.* IV,25; VIII,7.

autem est effectus eiusmodi vel^a per Venereos daemones confici his operibus verbisque gaudentes, vel per daemones simpliciter seductores. Nam et Apollonium Theaneum saepe lamias deprehendisse et prodidisse ferunt, daemones scilicet quosdam salaces Venereosque, qui formosas puellas simulent pelliciantque formosos quos, ut serpens elephantem ore, sic illi illos ore vulva pariter exsugant ac prorsus exhauriant. Sed haec Apollonius ipse viderit.

In verbis autem certis vim esse certam atque magnam Origenes asserit *Contra Celsum*, et Synesius atque Alchindus de magia disputantes; item Zoroaster vetans barbara verba mutari^b; Iamblichus quoque similiter. Item Pythagorici verbis et cantibus atque sonis mirabilia quaedam Phoebi et Orphei more facere consueti. Quod Hebraeorum antiqui doctores prae ceteris observarunt; omnesque poetae miranda canunt carminibus effici. Et gravissimus ille Cato in *Re rustica* in curandis bestiarum morbis aliquando barbaris cantionibus utitur. Sed praestat dimittere cantiones. Concentum vero illum quo adolescens David Saulem ab insania redimebat, nisi mysterium iusserit ad divinitatem referri, referet forte aliquis ad naturam.

Cum vero pro septem planetarum numero septem quoque sint gradus, per quos a superioribus ad inferiora fit attractus, voces medium gradum obtinent et Apollini dedicantur. Infimum quidem tenent gradum materiae duriores, lapides atque metalla, ac Lunam referre videntur. 356 Secundum in ascensu locum habent, quae ex herbis, arborum fructibus, gummis, membris animalium componuntur; respondentque Mercurio, si ordinem in coelo sequimur Chaldaeorum. Tertium pulveres subtilissimi eorumque vapores ex praedictis electi odoresque simpliciter herbarum et florum et unguentorum ad Venerem pertinentes. Quartum verba, cantus, soni, quae omnia^c rite dedicantur Apollini, musicae prae ceteris

a 1576: *vel om.*

b mutari] 1576: mutare

c omnia] 1576: omnium

podobnější však je, že podobný výsledek mají na svědomí buď venušští daimóni, kteří si v podobných dílech a slovech libují, anebo prostě svádějící daimóni. Říká se totiž, že i Apollónios z Tyany začasté chytal a odhaloval lamie,⁵²⁰ tedy chlípné a venušské daimóny, kteří na sebe berou podobu půvabných dívek a svádějí krásné chlapce, a jako had ústy vysává slona, tak ony podobně svými ústy a pohlavím vysávají a zcela vyčerpávají muže. Ale to přenechme Apollóniovi.

Órigenés v díle *Proti Kelsovi* tvrdí, že v určitých slovech se ukrývá určitá a velká síla. Podobně smýšlejí i Synesios a al-Kindí, když se vyjadřují k magii, Zoroaster, zakazující měnit barbarská slova, a také Iamblichos.⁵²¹ Také pythagorejci působili zázraky pomocí slov, zpěvů a zvuků na způsob Foiba či Orfea. Více než kdo jiný to praktikovali také dávní židovští mudrci, a všichni básníci opěvují zázračné věci způsobené písněmi. Dokonce i velevážený Cato v díle *O zemědělství* používá k léčbě nemocných zvířat barbarské písně.⁵²² Lepší ale bude zařikávání a zpěvy opustit. Sám zpěv, jímž mladý David vyléčil Saula ze šílenství, by se snad dal připsat přirozenosti, pokud by samo mystérium [Písma svatého] nevelelo přirčknout jej Božímu působení.⁵²³

Protože planet je sedm, je také sedm stupňů, jimiž jsou horní věci přitahovány do dolní oblasti; zvuky hlasu pak zaujímají prostřední stupeň a jsou zasvěceny Apollónovi. Nejnižší stupeň zaujímají tvrdší látky, kameny a kovy, a vztahují se tedy k Luně. Druhé místo, postupujeme-li vzhůru, zaujímají věci složené z rostlin a plodů stromů a částí živočichů; pokud počítáme podle chaldejského pořadí planet na nebesích,⁵²⁴ pak odpovídají Merkurovi. Třetí místo zaujímají velmi jemné prášky a jejich výpary vybrané z již uvedených látek, jakož i vůně rostlin, květín a mastí náležící prostě k Venuši. Na čtvrtém stupni jsou slova, zpěvy a zvuky, jež všechny správně náleží

⁵²¹ Viz Órigenés, *Contra Cels.* I,25; *Orac. Chald.* 150 (Majercik 106); Iamblichos, *De myst. Aegypt.* I,15; dále viz Ficinův překlad Synesiova spisu *De somniis*, in: *Opera omnia*, str. 189; al-Kindí (9. stol.) je autorem vlivného spisu, v latině tradovaného pod titulem *De radiis*, v němž rozpracovává teorii kauzálních vlivů astrálních paprsků.

⁵²² Cato, *De agri cult.* 160.

⁵²³ *IKr* 16,25.

⁵²⁴ Viz M. Ficino, *O životě podle nebes*, 9 a pozn. 385, a úvod, str. 39, pozn. 114; srv. týž, *O Slunci*, 6, in: týž, *O Slunci. O světle*, str. 117 a pozn. 62.

auctori. Quintum vehementes imaginationis conceptus, formae, motus, affectus vim Martiam referentes. Sextum rationis humanae discursiones deliberationesque consulte^a pertinentes ad Iovem. Septimum secretiores simplicioresque intelligentiae quasi iam a motu seiunctae, coniunctae divinis, destinatae Saturno, quem merito Sabath Hebraei nomine quietis appellant.

Quorsum haec? Ut intelligas quemadmodum ex certa herbarum vaporumque compositione confecta per artem tum medicam, tum astronomicam resultat communis quaedam forma, velut harmonia quaedam siderum dotata muneribus; sic ex tonis primo quidem ad stellarum normam electis, deinde ad earundem congruitatem inter se compositis, communem quasi formam fieri, atque in ea coelestem aliquam suboriri virtutem. Difficillimum quidem est iudicatu, quales potissimum toni qualibus conveniant stellis, quales item tonorum compositiones qualibus praecipue sideribus aspectibusque consentiant. Sed partim diligentia nostra, partim divina quadam sorte non aliter id assequi possumus, quam Andromachus in theriaca componenda diutissime fatigatus, ac tandem post diligentiam divina sorte consecutus theriacae virtutem. Quod quidem contigisse divinitus Galienus et Avicenna confirmant^b. Immo vero totam medicinam exordium a vaticiniis habuisse testis est Iamblichus atque Apollonius Theaneus. Ideoque Phoebum vatem medicinae praeponunt.

Tres vero potissimum regulas ad hoc afferemus, si prius admonuerimus, ne putes nos impraesentia de stellis adorandis loqui, sed potius imitandis^c et imitatione captandis. Neque rursus de donis agere credas, quae stellae sint electione daturae, sed influxu potius naturali. Ad quem profecto multiplicem et occultum ita nos exquisitis^d studemus modis accommodare, sicut quotidie ad manifestum Solis lumen caloremque salubriter excipiendum nos ipsos accommodamus. Aptare vero se ipsum ad occultas dotes eius atque mirificas solius sapientis est officium. Sed iam ad regulas tantum sideribus accommodaturas

a consulte] 1576: consultae

b confirmant] 1576: confirmat

c imitandis] 1498: mitandis

d exquisitis] *L*: exquisiti; *P*: exquisitis ex

Apollónovi, jenž je především tvůrcem hudby. Na pátém jsou mocně působící výtvořivé představitelství, formy, pohyby a duševní pohnutí vztahující se k martické síle. Tím šestým jsou úvahy a projevy lidského rozumu, jež po zásluze náležejí Jupiterovi. Sedmým jsou ještě skrytější a jednodušší [projevy] inteligence, jakoby již oddělené od pohybu a přináležející k božství, určené pro Saturna, jež Židé po právu nazývají Šabat, to znamená odpočínání.

K čemu to všechno? Abys pochopil, že stejně jako z jisté směsi složené z rostlin a výparů – a to s pomocí umění jak lékařského, tak astronomického – vychází určitá obecná forma, jako jakási harmonie obdařená dary hvězd, tak i ze zvuků nejprve vybraných dle pravidel hvězd a následně mezi sebou složených ve shodě s těmito hvězdami vychází jakási společná forma, ze které se rodí určitá nebeská síla. Je velmi obtížné posoudit, jaké tóny nejlépe odpovídají těm kterým hvězdám a jaká skladba tónů odpovídá určitým hvězdným konstelacím. Částečně to můžeme pochopit díky vlastní příčinnivosti a částečně z božské prozřetelnosti, jako když byl Andromachos znaven dlouhotrvajícím úsilím o výrobu theriaku,⁵²⁵ a nakonec po vši námaze našel sílu theriaku božím řízením. Také Galénos a Avicenna potvrzují, že se tak stalo z boží pomoci.⁵²⁶ Iamblichos a Apollónios z Tyany dokonce svědčí, že celé lékařství vychází z proroctví, a proto činí Foiba prorokem lékařství.⁵²⁷

K tomu přidáme tři základní pravidla, přičemž nejprve upozorníme, že zde nehovoříme o uctívání hvězd, ale že jde o jejich napodobování, a tímto napodobováním je zachycujeme. Nemysli si dále, že mluvíme o darech, které hvězdy poskytují na základě výběru, ale spíše díky přirozenému vlivu. Jejich mnohonásobnému a skrytému působení se bezpochyby snažíme přizpůsobit stejně pečlivě, jako se každý den uzpůsobujeme k prospěšnému přijímání vnímatelného slunečního světla a tepla. Avšak přizpůsobovat sebe sama skrytým a záračným darům Slunce je úkolem pouze moudrého člověka. Nyní však

⁵²⁵ Viz M. Ficino, *O zdravém životě*, 12, pozn. 81.

⁵²⁶ Galénos, *De antidotis*, I,1 (Kühn 14,2–3); *De theriaca ad Pisonem liber* (Kühn 14,210–310); Avicenna, *De viribus cordis*, II,4; srv. též M. Ficino, *Consiglio contro la pestilenza*, 6.

⁵²⁷ Iamblichos, *De myst. Aegypt.* III,3; Filostratos, *Vita Apoll.* III,44.

358 perveniamus. Prima^a est exquirere quas in se vires quosve ex se effectus stella quaelibet et sidus et aspectus habeant, quae auferant, quae ferant; atque verborum nostrorum significationibus haec inserere, detestari quae auferunt, probare quae ferunt. Secunda considerare quae stella cui loco maxime vel homini dominetur; deinde observare qualibus communiter hae regiones et personae tonis utantur et cantibus, ut ipse similes quosdam una cum significationibus modo dictis adhibeas verbis, quae sideribus eisdem studes^b exponere. Tertia situs [563] aspectusque stellarum quotidianos animadvertere^c, atque sub his explorare ad quales potissimum sermones, cantus, motus, saltus, mores, actus incitari homines plerique soleant, ut talia quaedam tu pro viribus imiteris in cantibus coelo cuidam simili placituris similemque suscepturis^d influxum.

Memento vero cantum esse imitorem omnium potentissimum. Hic^e enim intentiones affectionesque animi imitatur et verba, refert quoque gestus motusque corporis et actus hominum atque mores; tamque vehementer omnia imitatur et agit, ut ad eadem imitanda vel agenda tum cantantem, tum audientes subito provocet. Eadem quoque virtute quando coelestia imitatur, hinc^f quidem spiritum nostrum ad coelestem influxum, inde vero influxum ad spiritum mirifice provocat. Iam vero materia ipsa concentus purior est admodum coeloque similior quam materia medicinae. Est enim aer et^g hic quidem calens sive tepens, spirans adhuc et quodammodo vivens, suis quibusdam articulis artubusque compositus sicut animal, nec solum motum ferens affectumque praefrens, verum etiam significatum afferens^h quasi mentem, ut animal quoddam aerium et rationale quodammodo dici possit. Concentus igitur spiritu sensuque plenus, si forte tum secundum eius significata, tum secundum eius articulos atque formam ex articulisⁱ resultantem, tum etiam secundum imaginationis affectum huic sideri aut illi, non minorem inde virtutem

a Prima] 1498: Primam

b studes] 1576: stupes

c animadvertere] 1576: animadverteret

d suscepturis] 1576: suscepturus

e Hic] P: Hinc

přejdeme k pravidlům, jež přizpůsobí naše zpěvy hvězdám. První věcí je vyhledat, jaké síly v sobě ta která hvězda, souhvězdí a aspekt má a jakými účinky působí – co odnímá a co přináší – a vložit to do významu našich slov. Druhým pravidlem je zvážít, jaká hvězda danému místu nebo osobě ponejvíce vládne, a potom si všimat, jaké tóny nebo zpěvy obecně na daném místě nebo u dotyčné osoby použít, abys pak mohl ke slovům, jež chceš vystavit působení týchž hvězd, spolu s jejich právě zmíněnými významy dodat i podobné nápěvy. Za třetí si všimej každodenního postavení a aspektů hvězd a zkoumej, k jakým řečem, zpěvům, pohybům, tancům, k jakému chování a jednání většinu lidí obvykle ponoukají, abys dovedl tyto věci, nakolik jsi jen schopen, napodobit v písních, jež mají potěšit obdobnou část nebes a získat od nich podobný vliv.

Pamatuj však, že zpěv je vůbec nejmocnější napodobovatel věcí. Napodobuje totiž záměry a hnutí mysli stejně jako slova a odpovídá i lidským gestům, pohybům, chování a jednání. Všechno napodobuje a působí tak mocně, že ihned nutí k nápodobě a děláni stejných věcí jak zpěváka, tak i posluchače. Když pak stejnou silou napodobuje věci nebeské, zázračným způsobem pohání našeho ducha k nebeským vlivům, a tyto vlivy zase naopak přivolává k našemu duchu. Již sama látka zpěvů je daleko čistší a podobnější nebi než látka, z níž se vyrábějí léky. Je totiž jakýmsi teplým či vlhkým vzduchem, dýchajícím a jakoby živým, jako se živočich skládá z jistých vlastních částí a údů, a nejenom, že je nadána pohybem a vnitřním duševním pohnutím, ale dokonce nese i význam jako jakousi mysl, takže ji můžeme považovat jakoby za vzdušného a svým způsobem rozumového živočicha. Souzvuk obtěžkaný duchem a významem – pokud tedy svým významem, částmi a formou, jež z nich vzniká, ale také duševním pohnutím z představivosti odpovídá té či oné konstelaci – přenáší na zpěváka a z něj na blízkého posluchače neméně sílu, než mají složené léky,

f hinc] 1497: hic

g et] L, 1489^{ac}, 1576: etiam

h afferens] 1576: efferens

i articulis] 1498: articulo

quam quaelibet alia compositio traicit in cantantem, atque ex hoc in proximum auditorem, quousque cantus vigorem servat spiritumque canentis, praesertim si cantor ipse sit natura Phoebus, vehemente-^a habeat vitalem cordis spiritum atque insuper animalem. Sicut enim virtus ac spiritus naturalis ubi potentissimus est, mollit statim liquefacitque alimenta durissima atque ex austeris mox dulcia reddit, generat quoque extra se seminalis spiritus productione propaginem, sic vitalis animalisque virtus ubi efficacissima fuerit, ibi intentissima quadam sui spiritus per cantum tum conceptione agitationeque in corpus proprium potenter agit, tum effusione movet subinde propinquum; afficitque cum suum tum alienum siderea quadam proprietate, quam tum ex ipsa sui forma, tum ex electa temporis opportunitate concepit. Hac utique ratione Orientales Meridionalesque multi, praecipue Indi, admirandam feruntur in verbis habere potentiam, utpote qui magna ex parte Solares sunt. Vimque non naturalem dico, sed vitalem et animalem habent ferme omnium potentissimam; et quicumque in regionibus aliis maxime sunt Phoebus.

360 Cantus autem hac virtute, opportunitate, intentione conceptus ferme nihil aliud est quam spiritus alter nuper penes spiritum tuum in te conceptus factusque Solaris et agens tum in te, tum in proximum potestate Solari. Si enim vapor et spiritus quidam aliquando per radios oculorum vel aliter^b foras emissus fascinare, inficere, aliterque afficere proximum potest, multo magis id valet spiritus ab imaginatione cordeque simul uberius profluens et ferventior motuque valentior; ut non omnino mirum sit, morbos quosdam animi atque corporis sic auferris posse aliquando vel inferri, praesertim quoniam spiritus eiusmodi musicus proprie tangit agitque in spiritum inter corpus animamque medium et utrunque affectione sua prorsus afficientem. Mirabilem vero in concitato canenteque spiritu vim esse concedes^c, si Pythagoricis Platonisque concesseris coelum esse spiritum motibus tonisque^d suis omnia disponentem.

a vehementemque] *L*, 1489^{ac}, 1576: vehementerque

b aliter] *P*: alter

c concedes] 1498: concede

d tonisque] *P*: rationisque

a to zvláště tehdy, má-li onen zpěvák foibovskou povahu a srdce naplněné mocným životním a nadto i psychickým duchem. Kde je totiž přirozená síla a duch nejsilnější, tam nejenže ihned změkčuje a roztpluje i tu nejtvrdší stravu, z věcí trpkých činí sladké, ale působením semenného ducha, také mimo sebe sama plodí potomka. Právě tak i životní a psychická síla ve svém vrcholném účinku působí mocně nejen na vlastní tělo, když v jeho duchu dochází působením písně k prudkému početí a pohybu, ale svým rozléváním brzy i na tělo někoho blízkého. Tato síla působí jak na vlastní tělo, tak na tělo druhého člověka jakousi nebeskou vlastností, jež se zrodila jak ze své vlastní formy, tak z vhodně zvoleného okamžiku. Právě z tohoto důvodu prý mají slova mnohých obyvatel Východu či Jihu, zvláště Indie, zázračnou moc, neboť tito lidé jsou z velké části sluneční. Tvrdím, že síla, jež u nich je mocnější než u všech ostatních lidí, není přirozená, nýbrž životní a psychická; totéž platí i pro ty z oněch velmi foibovských lidí, kteří žijí v jiných krajích.⁵²⁸

Zpěv, který vznikl z této síly, chvíle a záměru není bezpochyby ničím jiným než jiným duchem nedávno v tobě počatým, který se stal slunečním a touto silou působí v tobě i na blízkého člověka. Jestliže totiž výpar a jakýsi duch vycházející skrze paprsky očí nebo [působící] jiným způsobem může očarovat, nakazit nebo ovlivnit někoho blízkého,⁵²⁹ mnohem spíše tak působí duch, jenž ve větším množství hojněji, prudčeji a pohyblivěji proudí zároveň z představivosti i ze srdce. Není se tedy čemu divit, že takto mohou být vyléčeny, nebo naopak způsobeny určité duševní či tělesné nemoci, a to zvláště proto, že podobně muzikální duch se dotýká a působí právě na ducha, jenž je prostředníkem mezi tělem a duší, a tak obojí přímo ovlivňuje.⁵³⁰ Zázračnou sílu rozjitřeného a zpívajícího ducha uznáš tehdy, když připustíš názor pythagorejců a platoniků, že nebesa jsou duch, jenž vše uspořádává svými pohyby a tóny.

⁵²⁸ Viz Ptolemaios, *Tetrabiblos*, II,2–3.

⁵²⁹ Srv. M. Ficino, *De amore*, V,4; srv. Plinius, *Natur. hist.* VII,2 (*Kapitoly o přírodě*, str. 67)

⁵³⁰ Viz Iamblichos, *Vita Pyth.* XV,65; Platón, *Resp.* 530d nn., 617b; Aristotelés, *De caelo*, 290b12 nn.

Memento vero totam procedere musicam ab Apolline; atque eatenus Iovem esse musicum, quatenus est cum Apolline concors; Venerem insuper et Mercurium musicam vicinitate Apollinis reportare. Item ad hos quattuor duntaxat attinere concentus; tres vero reliquos voces quidem habere non cantus. Iam vero voces tardas, graves, raucas, querulas Saturno tribuimus; Marti vero contrarias, veloces acutisque et asperas et minaces; medias vero Lunae. Concentus autem Iovi quidem graves et intentos dulcesque et cum constantia laetos. Contra Veneri cum lascivia et mollitie voluptuosos cantus adscribimus. Inter hos vero medios Soli tribuimus et Mercurio. Si una cum gratia suavitateque sunt venerabiles et simplices et intenti, Apollinei iudicantur. Si una cum iucunditate remissiores quodammodo sunt, strenui tamen atque multiplices, Mercuriales^a existunt. Tu igitur horum quattuor unumquemque cantibus tibi suis conciliabis, praesertim si competentes cantibus sonos adhibeas; adeo ut cum eorum more opportune canendo et sonando clamaveris, responsuri protinus videantur vel instar^b echo, vel sicut corda quaedam in cithara tremens, quotiens vibratur altera temperata similiter. Atque, ut vult Plotinus et Iamblichus, ita [564] naturaliter id tibi continget e coelo, quemadmodum vel^c ex cithara reboatus sive tremor, vel ex opposito pariete fit echo. Profecto quotiens ex frequenti quodam usu harmoniae Ioviae vel Mercurialis^d vel Venereae factae videlicet his regnantibus, spiritus tuus ad hoc ipsum attentissime canens harmoniaeque conformatus evadit Iovius vel Mercurialis vel Veneris, interea Phoebus evadit, siquidem Phoebi ipsius, musicae ducis, virtus in omni consonantia viget. Atque vicissim ex cantu sonoque Phoebus ipse Phoebus evadens virtutem Iovis interim tibi vendicas et Veneris atque Mercurii. Rursusque ex spiritu sic intus affecto similiter afficis animam atque corpus.

Memento vero orationem apte et opportune compositam et affectu sensuque plenam atque vehementem similem cantibus vim habere.

a Mercuriales] *P*: Mercurialesque

b instar] *P*: instat

c *P*: vel om.

d Mercurialis] 1498, 1497, 1576: Mercuriales

Pamatuj, že veškerá hudba pochází od Apollóna, že Jupiter je hudební do té míry, v níž odpovídá Apollónovi, a konečně že i Venuše a Merkur přejímají hudbu díky své blízkosti k Apollónovi.⁵³¹ Dále si pamatuj, že písně přináležejí jen těmto čtyřem planetám, kdežto k ostatním třem patří pouze hudební hlasy,⁵³² nikoli zpěv. Saturnovi přpisujeme hudební hlasy pomalé, hluboké, temné a naříkavé; Martovi ty opačné: rychlé, pronikavé, hrubé a hrozivé; Luně pak ty, které se nacházejí mezi nimi. Písně náležející Jupiterovi jsou hluboké, vážné, sladké a setrvale radostné. Oproti tomu Venuši přisuzujeme písně libé prozrazující smyslnost a nevázanost. Ty, které jsou někde mezi nimi, pak přisuzujeme Slunci a Merkurovi: pokud jsou spolu s půvabem a lahodností také posvátné, prosté a vážné, přisuzují se Apollónovi, pokud s sebou kromě radosti nesou i určité uvolnění, ale přesto jsou rázné a složité, pak jde o zpěvy merkurické. Každou z těchto čtyř planet si nakloníš svými písněmi zvláště tehdy, pokud k nim dodáš odpovídající tóny, takže když je budeš v náležitý čas a podle jejich vlastností provádět zpěvem a hrou, ihned ti odpoví jako ozvěna nebo jako struny loutny chvějící se podle jiné podobně naladěné loutny. Podle Plótina a Iamblicha⁵³³ se to přihází z nebes tak přirozeně jako ozvuk nebo rozechvění loutny či jako ozvěna vzniklá odrazem o protější zeď. Pokaždé, když se tvůj duch stává jupiterským, merkurickým či venušským častým používáním jupiterských, merkurických či venušských harmonií provozovaných v době vlády těchto planet, zatímco zároveň v souladu s těmito harmoniemi velmi pozorně zpívá, stává se také foibovským, neboť síla Foiba, vládce hudby, žije v každém souzvuku. A naopak, když se foibovským zpěvem a tónem hlasu sám stáváš foibovským, osvojuješ si i sílu Jupitera, Venuše a Merkura. A opět, z ducha, na nějž bylo uvnitř takto působeno, působíš obdobným způsobem na duši a tělo.

Pamatuj konečně, že také modlitba náležitě provedená ve vhodný čas a naplněná citem a významem má sílu podobnou zpěvům. Nemá

⁵³¹ Srv. M. Ficino, *O Slunci*, 4, in: *týž, O Slunci. O světle*, str. 107–109; viz al-Kindí, *De radiis*, 6.

⁵³² *Vox*, hudební hlas, je podle R. Dykasta, *Hudba ve věku melancholie*, Praha 2005, str. 58, pouze konkrétní tónová výška a rytmus beze slova.

⁵³³ Plótinus, *Enn.* IV,3,12; IV,4,41; Iamblichos, *De myst. Aegypt.* III,9.

Quantam in orando potentiam Damis et Philostratus habere sacerdotes quosdam Indos narrent, referre non expedit, nec etiam quibus verbis Apollonium evocasse manes Achillis affirmant. Non enim loquimur nunc de numinibus adorandis, sed de naturali quadam potestate sermonis et cantus atque verborum. Esse vero Phoebeam medicamque in sono^a et eo quidem certo potentiam ex eo patet, quod qui^b in Apulia tacti phalangio sunt, stupent omnes semianimesque iacent, donec certum quisque suumque sonum audiat. Tunc enim saltat ad sonum apte sudatque^c inde atque convalescit. Ac si post annos decem similem audiverit sonum, subito concitatur ad saltum. Sonum vero illum ex indiciis esse Phoebeum Iovialemque coniiicio.

Caput XXII

Quomodo septem modis nos^d coelestibus accommodare possumus^e, et quibus Saturnus sit maleficus, quibus propitius; quos^f Iuppiter a Saturno defendat. Quomodo coelum agat in spiritum et corpus et animam

Quoniam vero coelum est harmonica ratione compositum moveturque harmonice, et harmonicis motibus atque sonis efficit omnia, merito per harmoniam solam non solum homines, sed inferiora haec omnia pro viribus ad capienda coelestia praeparantur. Harmoniam vero capacem superiorum per septem rerum gradus in superioribus distribuimus: per imagines videlicet (ut putant) harmonice constitutas, per medicinas sua quadam consonantia temperatas, per vapores odoreque simili concinnitate confectos, per cantus musicos atque sonos, ad quorum ordinem vimque referri gestus corporis saltusque et triputia volumus; per imaginationis conceptus motusque concinnos,

a sono] *P*: somno

b qui] 1576: quae

c sudatque] 1576: sudat

d 1576: Quomodo nos septem modis

e possumus] 1497, 1576: possimus

f quos] 1576: quibus

význam zmiňovat, jakou moc připisují Damis a Filostratos modlitbám jistých indických kněží, ani jakými slovy prý Apollónios vyvolal Achilleova ducha.⁵³⁴ Nehovoříme totiž nyní o uctívání božstev, ale o jisté přirozené síle řeči, zpěvu a slov. Skutečnost, že ve zvuku je jistá foibovská a léčivá síla, je zřejmá z toho, že lidé, které v Apulii kousne pavouk, ztuhnou a leží polomrtví, dokud neuslyší určitý jim odpovídající zvuk. Tehdy začnou podle něj tančit, potit se a uzdraví se. A když po deseti letech uslyší podobný zvuk, jsou ihned puzeni k tanci. Z různých údajů usuzuji, že tento zvuk je foibovský a jupiterský.

Kapitola 22

Sedm způsobů, jimiž se můžeme přizpůsobit nebeským věcem, a o tom, na koho působí Saturn zhoubně a na koho příznivě a jak před ním chrání Jupiter. O působení nebes na ducha, tělo a duši

Nebesa jsou vytvořena harmonickým způsobem, harmonicky se také pohybují a harmonickými pohyby a zvuky vše způsobují. Právem tedy i sama harmonie připravuje nejen lidi, ale i všechny pozemské věci k přijetí nebeských darů, a to podle jejich schopností. Harmonii schopnou přijímat věci vyšší jsme výše rozdělili do sedmi stupňů: skrze obrazy (údajně) harmonicky sestavené; skrze léky temperované podle vlastního souladu, skrze výpary a vůně podobně souladně sestavené, skrze hudební zpěvy a zvuky (k nimž podle nás náleží uspořádání a síla tělesných gest, tanců a rituálních pohybů), skrze souladné hnutí a plody představitosti, skrze odpovídající rozumové úvahy a konečně skrze

⁵³⁴ Filostratos, *Vita Apoll.* II,33; IV,16.

per congruas rationis discursiones, per tranquillas mentis contem-
plationes. Sicut enim corpus per harmoniam quotidie suam, id est
per situm et habitum et figuram opportune lumini calorique Solis
exponimus, sic et spiritum occultis stellarum viribus comparandis
364 per suam quandam similem harmoniam imaginibus (ut opinantur)
et certe medicinis, odoribus harmonice compositis comparatam. Et
denique per spiritum superis ita paratum, ut saepe iam^a diximus, ani-
mam eisdem exponimus atque corpus – animam, inquam, quatenus
affectu ad spiritum inclinatur et corpus.

In anima vero nunc imaginationem, rationem, mentem ponimus.
Potest utique imaginatio nostra vel propter qualitatem motumque spi-
ritus, vel per electionem nostram, vel etiam utrinque ita disponi, com-
poni, conformari^b Marti Solive, ut sit e vestigio proprium influxus Pho-
ebei^c vel Martii susceptaculum. Similiter ratio vel^d per imaginationem
spiritumque simul, vel per deliberationem, vel utrinque sic ad Iovem
imitatione quadam comparare se potest, ut multo magis ob dignitatem
propinquitatemque suam ipsa Iovem capiat et munera Iovis quam imagi-
natio sive spiritus, quemadmodum imaginatio spiritusque eadem ratione
multo magis coelestia capiunt quam res et materiae quaevis inferiores.
Mens denique contemplatrix quatenus se ipsam non solum ab his quae
sentimus, verum etiam ab eis quae imaginamur communiter moribusque
argumentamur humanis, sevocat, et affectu, intentione, vita ad separata
se revocat, Saturno quodammodo se exponit. Huic soli propitius est Sa-
turnus. Sicut enim Sol animalibus quidem nocturnis inimicus est, diur-
nis autem est amicus, ita Saturnus hominibus vel vulgarem palam vitam
agentibus, vel fugientibus quidem vulgi consuetudinem, vulgares tamen
affectus non^e dimittentibus est adversus. Vitam namque communem
concessit Iovi, separatam vero sibi vendicavit atque divinam. Mentibus
autem hominum re vera hinc pro viribus^f segregatis tanquam sibi co-

a 1576: *iam om.*

b conformari] 1576: confirmari

c Phoebei] 1576: Phoebeii

d vel] 1498: ve

e non] 1576: num

f 1576: *viribus om.*

klidné rozjímání myslí. Neboť stejně jako v náležitém období podle vlastní harmonie (to znamená dle našeho místa, stavu a vzhledu) každodenně vystavujeme tělo slunečnímu teplu a světlu, tak také připravujeme ducha na přijetí skrytých sil hvězd (údajně) pomocí jakési vlastní harmonie připravené harmonickým složením obrazů, a zajisté pak z léků a vůní. A konečně skrze ducha takto připraveného na nebeské dary, jak jsme již mnohokrát uvedli, vystavujeme těmto skrytým silám také duši a tělo; duši, pravím, nakolik se svými city přiklání k duchu a k tělu.

Právě do duše totiž klademe představivost, rozum a mysl. Naše představivost může být pomocí kvality a pohybu ducha, nebo díky našemu výběru uspořádána, složena a utvořena v souladu se Sluncem nebo Martem, aby byla náležitým příjemcem Foibových nebo Martových vlivů. Podobně i náš rozum – ať již zároveň pomocí představivosti a ducha, nebo díky našemu výběru, anebo díky oběmu – se může jakousi nápodobou připodobnit Jupiterovi, aby díky své důstojnosti a blízkosti zachytil Jupitera a jeho dary v mnohem větší míře než představivost či duch, podobně jako představivost a duch ze stejného důvodu přijímají mnohem více nebeských darů než jakékoli nižší věci a látky. Konečně, kontemplanující mysl – nakolik se sama odděluje nejen od toho, co cítíme, ale i od toho, co si obecně představujeme a co svým lidským chováním dokazujeme – se svými city, záměry a životem odklání k věcem odloučeným a jaksi se vystavuje Saturnovi. Pouze na ni Saturn shlíží příznivě. Neboť stejně jako je Slunce nepřátelské vůči nočním živočichům, ale přátelské vůči denním, stejně tak je i Saturn nepřátelský jak vůči lidem, kteří docela nepokrytě žijí obyčejným životem, tak i vůči těm, kteří se sice neuchylují k tomu, jak žije dav, ale nezříkají se běžných tužeb. Saturn totiž běžný život prepouští Jupiterovi, zatímco pro sebe si vyhrazuje život božský v ústraní. K myslím lidí, kteří skutečně a nakolik jen mohou, žijí v ústraní, se staví přátelsky jako ke svým pokrevním

gnatis^a quodammodo est amicus. Nam et spiritibus sublimem habitantibus aerem ipse Saturnus [565] (ut Platonice loquar) est pro Iove, sicut Iuppiter hominibus communem agentibus vitam est iuvans pater. Nullis^b vero Saturnus est infensor quam hominibus contemplativam vitam simulantibus quidem nec agentibus. Hos enim nec Saturnus agnoscit ut suos, nec Iuppiter ipse, Saturni temperies, adiuvat^c eos qui communes hominum leges moresque et commercia fugiunt. Haec enim sibi Iuppiter usurpavit (ut aiunt) ligato Saturno, segregata Saturnus.

Quamobrem Lunares illi populi, quos Socrates in *Phaedone* describit, eminentissimam terrae superficiem et altiolem nubibus habitantes, viventes^d sobrii admodum frugibusque contenti et secretioris sapientiae studio religionique dediti Saturni felicitatem gustant; vitamque agunt ita prosperam, tam longaevam, ut non tam mortales homines quam immortales daemones habeantur, quos heroas^e multi nominant aureumque genus^f Saturnio quodam saeculo regnoque gaudens. Quod forsán astrologos Arabes voluisse puto, ubi aiunt ultra lineam aequinoctialem^g ad meridiem esse subtilissimos habitatores quosdam daemonas, qui nec oriri videantur neque mori, ibique potestatem habere Saturnum Caudamque Draconis. Quod sane confirmare videtur Albumasar in libro *Sadar*, dicens quasdam Indiae regiones Saturno subiectas esse, ibique homines esse valde longaevos ac senio plurimum extremo decedere. Rationemque assignat, quoniam Saturnus non laedat domesticos sed externos.

Tu vero potestatem Saturni ne negligas. Hunc enim ferunt Arabes omnium potentissimum. Planetas sane vires eorum subire ad quos accedunt, omnes vero ad eum accedere potius quam vicissim,

a cognatis] 1576: cognititis

b L, 1489, 1497: Nullis] P, 1498, 1576: Nullus

c adiuvat] 1576: adiuvet

d viventes] 1576: videntes

e heroas] 1576: heroes

f genus] P: genius

g P: aequinoctialem om.

příbuzným. Pro duchy žijící vysoko ve vzduchu nahrazuje Jupitera, platónsky řečeno, sám Saturn, jako je pro lidi vedoucí běžný život pomáhajícím otcem Jupiter.⁵³⁵ Nejvíce však Saturn horlí proti těm, kdo předstírají kontemplativní život, ale nežijí jím. Takové totiž Saturn za své nepovažuje, a těm, kteří se vyhýbají obyčejným lidským zákonům, zvykům a stykům, nepomáhá ani Jupiter, který Saturna mírní. Tyto věci si (jak říkají) Jupiter vyhrazuje pro sebe, když je Saturn spoután,⁵³⁶ zatímco Saturn si vyhrazuje to, co je odloučené.

Proto se také onen lunární lid, jež popisuje Sókratés ve *Faidónu*,⁵³⁷ lid obývající nejvyšší vrcholky země převyšující mraky, jenž žije velmi uměřeně, spokojí se pouze s rostlinnými plody a věnuje se studiu velmi tajné moudrosti a náboženství, těší přízni Saturna a vede natolik šťastný a dlouhověký život, že tyto lidi považují nikoli za smrtelníky, nýbrž za nesmrtelné daimóny, a mnozí je nazývají hérovy a zlatým pokolením těšícím se z věku a království Saturna. Domnívám se, že možná toto měli na mysli arabští astrologové, když říkají, že za linií rovnodennosti⁵³⁸ směrem k jihu se nacházejí jistí velmi jemní daimóni, kteří jako by se ani nerodili, ani neumírali, a zde vládne Saturn a Dračí ocas.⁵³⁹ Toto zjevně dosvědčuje Albumasar v knize *Sadar*, když říká, že jisté oblasti Indie jsou podřízeny Saturnovi a zdejší obyvatelé jsou velmi dlouhověcí a umírají ve velmi vysokém stáří.⁵⁴⁰ Připisuje to tomu, že Saturn neškodí domácím obyvatelům, nýbrž cizincům.

Ani ty nepodceňuj Saturnovu moc! Podle arabských autorů je Saturn nejmocnější ze všech. Planety zajisté podřizují své síly těm [planetám], k nimž se přibližují, a všechny se pak přibližují k Saturnovi,

⁵³⁵ Viz M. Ficino, *O životě podle nebes*, 6 a pozn. 353.

⁵³⁶ Viz Cicero, *De nat. deor.* III,24.

⁵³⁷ Platón, *Phd.* 110b–111c.

⁵³⁸ Tj. za obratníkem, zde za obratníkem Kozorooha.

⁵³⁹ Jako „Dračí ocas“ (*Cauda draconis*) se v astrologii označuje jeden z tzv. lunárních uzlů, zde konkrétně jižní lunární uzel, tedy bod, v němž se protíná ekliptika a dráha Měsíce, a to tak, že Měsíc se zde zanořuje pod ekliptiku.

⁵⁴⁰ Údajné Albumasarovy paměti toho jména zmiňuje Petr z Abana, *Conciliator differentiarum*, dif. 156.

planetasque^a coniunctos illi natura illius agere. Est enim ipse inter planetas^b orbis amplissimi caput. Quilibet sane planeta sui orbis caput^c est et cor et oculus. Saturnus item stellis proximus est innumeris, primoque mobili quam simillimus; longum agit^d circuitum. Est altissimus planetarum, unde felicem eum vocant, cui ille feliciter aspiraverit. Et quamvis eum tanquam a communi vita hominum alienum plerumque maxime vereantur, placari tamen etiam communi vitae putant, si quando plurimam in ascendente potestatem dignitatemque habuerit, aut Iuppiter eum suus feliciter aspexerit, vel in suis finibus excellenter acceperit. Alioquin influxus illius importune^e susceptus in materia praesertim crassa fit quasi venenum, sicut et ovum putrefactione vel adustione fit venenosum, unde nascuntur vel evadunt immundi quidam, ignavi, tristes, invidi, daemonibus immundis expositi. Quorum commercium procul effugito. Nam Saturni venenum alibi quidem sopitum latet, ceu^f sulphur a flamma remotum. In viventibus vero corporibus saepe flagrat, atque ut sulphur accensum non comburit solum, sed vapore etiam noxio omnia circum implet atque inficit propinquantes. Contra influxum eius hominibus communiter peregrinum et quodammodo dissonum nos armat Iuppiter tum naturali qualitate sua, tum alimentis medicinisque certe suis atque (ut putant) etiam imaginibus, tum etiam moribus negotiisque et studiis atque rebus ad ipsum proprie pertinentibus. Noxium vero influxum Saturni effugiunt subeuntque propitium, non solum qui ad Iovem confugiunt, sed etiam qui ad divinam contemplationem ab ipso Saturno significatam tota mente se conferunt. Hoc enim pacto malignitatem fati devitari posse Chaldaei et Aegyptii atque Platonicus putant. Cum enim coelestia nolint esse corpora vana, sed divinitus animata atque insuper mentibus recta divinis, nimirum illinc ad homines non solum quam plurima ad corpus et spiritum pertinentia, sed multa etiam bona

-
- a planetasque] *P*: plantasque
b planetas] *P*: plantas
c *P. caput* om.
d agit] 1576: ait
e importune] 1576: opportune
f ceu] 1576: seu

ne naopak, přičemž planety, které jsou s ním v konjunkci, jednají podle jeho povahy. Saturn je mezi planetami hlavou nejširší sféry; každá planeta je totiž zajisté hlavou, srdcem a okem své sféry. Saturn je dále velmi blízký nespočetným stálícím a vzhledem ke svému dlouhému oběhu je velmi podobný *primum mobile*. Je nejvyšší z planet, a komu je příznivě nakloněn, toho považujeme za šťastného. A třebaže se jej většina lidí velmi obává, neboť nepřeje běžnému lidskému životu, přece s ním může být údajně usmířen. A to tehdy, když má při svém výstupu největší moc a důstojenství, anebo když je příznivě aspektován Jupiterem nebo jej tento výjimečně přijímá na svém území. Pokud se ovšem jeho vliv otiskl do látky v nevhodný čas, zvláště pak do látky hrubé, pak působí jako jed, stejně jako se hnitím či spálením stává jedovatým vejce; z tohoto vlivu se pak rodí či vycházejí lidé líní, smutní, nenávidní a vystavení nečistým daimónům. Styku s nimi se zdaleka vyhni. Neboť zatímco Saturnův jed je jinde skrytý a vyhaslý jako síra vzdálená od plamene, v živých tělech se často vzněcuje a jako hořící síra nejenom spaluje, ale jedovatým výparem plní vše kolem a otravuje, co je nablízku. Proti jeho škodlivému vlivu, jenž je lidem obecně cizí a jistým způsobem je s nimi nesouladný, nás Jupiter vyzbrojuje jak svou přirozenou kvalitou, stravou, léky a (jak se domnívají arabští autoři) obrazy, tak i zvyky, činnostmi a studii a věcmi, jež jsou s ním spojené. Avšak škodlivému Saturnovu vlivu unikají a jeho příznivému působení se vystavují nejenom ti, kdo se uchylují k Jupiterovi, ale také ti, kdo se celou myslí věnují rozjímání nad božskými věcmi, což je Saturnovi vlastní. Chaldejci, Egypťané i platonici se domnívají, že tímto způsobem se lze vyhnout zhojbnému osudu.⁵⁴¹ Protože nebeská těla nepovažují za těla prázdná, nýbrž božsky oživená a přímo řízená shůry pomocí božských myslí, není divu, že se domnívají, že odtud k lidem proudí nejen co nejvíce dobrých věcí týkajících se těla a ducha, ale také

⁵⁴¹ Viz M. Psellos, *Expos. in Orac. Chald.* (kom. k zl. 164), in: *Patrologiae graecae cursus completus*, CXXII, str. 1132 (Des Places 169).

quodammodo in animam redundantia proficisci volunt, non a corporibus in animam sed ab animis. Magis autem haec pluraque eiusmodi a mentibus superioribus coelo profluere.

368 Inter haec si rationes omnes assignare volueris, quibus adductus Moses otium Sabbati mandavit Hebraeis, forsitan ultra sublimiorem secretioremque allegoriam invenies Saturni diem actionibus civilibus bellicisque ineptum, contemplationibus aptum^a, eoque die divinum contra discrimina patrociniū obsecrandum. Quod quidem impetrari posse adversum Martis et Saturni minas Abraham et Samuel et plures Hebraeorum astrologi elevatione mentis in Deum votisque et sacrificiis confitentur, praeceptum illud Chaldaeum^b confirmantes: scilicet si mentem ad pietatis opus ardentem erexeris, corpus quoque caducum servabis. Consideratu dignum est illud Iamblichi, coelestia mundanaque^c numina vires quasdam in se superiores, nonnullas inferiores habere. Per has quidem effectibus nos fatalibus devincire, per illas autem vicissim solvere nos a fato, quasi claves, ut inquit Orpheus, ad aperiendum habeant et claudendum. Multo [566] igitur magis divinitas mundo superior a fatali necessitate nos redimit^d. Exploratu quoque dignissimum est Hebraicum illud, in mactandis animalibus rebusque nostris sacrificio dissipandis mala coelitus imminetia a nobis ad nostra deflecti. Sed haec Pico nostro exploranda relinquimus.

Denique ubicunque dicimus coelestium ad nos dona descendere^e, intellige tum corporum coelestium dotes in corpora nostra venire per spiritum nostrum rite paratum, tum eadem prius etiam per radios suos influere in spiritum naturaliter vel quomodocunque illis expositum, tum etiam animarum coelestium bona partim in eundem spiritum per radios prosilire atque hinc in nostros animos redundare, partim ab animis eorum vel ab angelis in animos hominum illis^f expositos

^a aptum] *L*: actum

^b Chaldaeum] 1576: Chaldaeorum

^c mundanaque] 1576: mundana

^d redimit] 1576: redemit

^e 1497, 1498, 1576: ad nos dona descendere] 1489: ad nos dona descendere ad nos

^f illis] *P*: illos

těch, jež jistým způsobem v hojnosti vplouvají do duše nikoli z těl, nýbrž z duší. Domnívají se také, že ještě více podobných věcí vychází z myslí, jež jsou nad nebesy.

Kdybys chtěl mezi výše zmíněným najít všechny důvody, jež přivedly Mojžíše k nařízení, aby Židé slavili sobotu jako den odpočinku,⁵⁴² možná v pozadí naleznesh subtilnější a skrytější alegorii, neboť Saturnův den se nehodí pro veřejné záležitosti ani vedení válek, nýbrž pro rozjímání, a tentýž den je zasvěcen vyprošování božské ochrany před bezprávím. Abraham a Samuel, spolu s většinou židovských astrologů, uznávají, že je to možné i navzdory Martovým a Saturnovým hrozbám, když svou mysl pozdvihneme k Bohu, jakož i s pomocí modliteb a obětí. Tím potvrzují chaldejské pravidlo: „pokud pozdvigneš svou mysl k horoucímu dílu zbožnosti, zachrániš také své smrtelné tělo“.⁵⁴³ Za pozornost stojí i Iamblichův výrok,⁵⁴⁴ že nebeská i světová božstva mají v sobě určité vyšší i některé nižší síly. Skrze ty nižší nás poutají k osudovým následkům, skrze ty vyšší nás naopak od osudu osvobozují, jako by měly – řečeno s Orfeem – klíče, jimiž mohou otevírat i zavírat. O to více nás pak tedy z osudové nevyhnutelnosti vysvobozuje božstvo přesahující tento svět. Za důkladné prozkoumání by stálo i židovské tvrzení, podle něhož obětováním zvířat či našeho majetku přecházejí zla, která nám hrozí z nebes, na náš majetek, a tak nás opouštějí. To však ponecháme k prozkoumání našemu příteli Pikovi.⁵⁴⁵

Konečně, kdykoli říkáme, že na nás sestupují nebeské dary, rozuměj tím jednak, že do našich těl přicházejí skrze našeho náležitě připraveného ducha dary z nebeských těl, dále že stejné dary se ještě předtím skrze paprsky vlévají přirozeně do ducha, jenž je jim přirozeně nebo jakýmkoli způsobem vystaven, a konečně, že dary nebeských duší částečně skrze paprsky prýští do našeho ducha a odtud se přelévají do našich duší, částečně pak přímo z jejich duší a andělů

⁵⁴² *Ex* 20,8–1.

⁵⁴³ *Orac. Chald.* 128 (Majercik 96).

⁵⁴⁴ Iamblichos, *De myst. Aegypt.* VIII,6–7.

⁵⁴⁵ Pico se, na rozdíl od Ficina, více zabýval židovskou tradicí, především kabalou. Srv. M. Ficino, *O životě podle nebes*, 19, a úvod, str. 81 n., pozn. 310.

pervenire – expositos, inquam, non tam naturali quodam pacto quam electione arbitrii liberi vel affectu. Summatim vero quicumque voto, studio, vita, moribus beneficentiam, actionem, ordinem coelestium imitantur, eos existimato tanquam supernis similiores ampliores illinc dotes accipere. Homines autem artificiose coelestium dispositioni dissimiles atque discordes et clam esse miseros et denique palam infelices evadere.

Caput XXIII

*Ut prospere vivas agasque, imprimis cognosce ingenium,
sidus, genium tuum et locum eisdem convenientem.*

Hic habita. Professionem sequere naturalem

370 Quicumque sanae mentis sui que compos nascitur, est a coelo ad honestum aliquod opus et vitae genus naturaliter institutus. Quisquis igitur coelum optat habere propitium, hoc opus, hoc genus imprimis aggrediatur, hoc sedulo prosequatur, coelum enim suis favet inceptis. Ad hoc ipsum vero prae ceteris es natura factus, quod primum a tenebris annis agis, loqueris, fingis, optas^a, somnias, imitaris; quod tentas frequentius, quod facilius peragis, quo summopere proficis, quo prae ceteris delectaris, quod relinquis invitus. Hoc est^b sane ad quod te coelum rectorque coeli genuit. Eatenus igitur tuis favebit inceptis et aspirabit vitae, quatenus genitoris ipsius auspicia prosequeris, praesertim si verum sit Platonicum illud, in quo tota consentit antiquitas, unicuique nascenti esse daemonem quandam vitae custodem ipso^c suo sidere destinatum, qui et ad hoc ipsum officium adjuvet, cui nascentem coelestia deputarunt. Quicumque igitur per argumenta quae modo diximus suum ingenium perscrutatus ita naturale suum opus inveniet, invenerit simul suum sidus et daemonem. Quorum exordia sequens aget prospere vivetque feliciter, alioquin et fortunam experietur adversam et coelum sentiet inimicum.

a optas] 1576: aptas

b P: est om.

c 1497, 1498, 1576: ipso] L, 1489, 1498^{ac}: ipse

dospívají do duší, jež jsou jim vystaveny – a to ani ne tak přirozenými prostředky, jako spíše výběrem na základě svobodné vůle či duševním pohnutím. Zkrátka, uvědom si, že všichni, kteří modlitbou, studiem, způsobem života a zvyky napodobují dobrodiní, činy a řád nebešťanů, od nich také přijímají větší dary, protože jsou bohům podobnější. Avšak lidé, kteří se od nebeského uspořádání nepřirozeně odlišují a jsou s ním v nesouladu, jsou v skrytu ubožáky, a nakonec budou i zjevně nešťastní.

Kapitola 23

Abys dobře žil a jednal, především poznej své nadání, hvězdu, svého génia a místo, jež jim odpovídá. Zde žij. Následuj přirozené povolání

Každý, kdo se narodí se zdravou myslí, je přirozeně nebesy povolán k nějakému ušlechtilému dílu a způsobu života. Každý, kdo touží, aby mu nebesa byla příznivě nakloněna, musí především naplňovat toto dílo a tento způsob života a musí jej následovat horlivě, nebesa totiž přejí tomu, co sama počala. Vždyť přede vším ostatním jsi byl přirozeností stvořen právě k tomu, co již od útlého mládí děláš, o čem rozprávíš, co vytváříš, po čem toužíš, o čem sníš a co napodobuješ, o co se pokoušíš nejčastěji, co ti jde nejsnáze, v čem máš největší úspěch, co tě baví víc než vše ostatní a co nerad opouštíš. To je bezpochyby to, proč tě nebesa a jejich vládce zrodili. Budou tedy přát tvým dílům a vdechovat ti život do té míry, v níž budeš následovat věštby samotného svého rodiče, zvláště je-li pravdivá ona platónská nauka, na níž se shoduje celý starověk, že při každém, kdo se narodí, stojí jakýsi daimón, strážce jeho života, jehož mu určila jeho hvězda a jenž napomáhá v úkolu, který zrození určila nebesa.⁵⁴⁶ Proto každý, kdo podle výše zmíněných svědectví prozkoumal své nadání, objeví dílo, jež mu od přirozenosti náleží, svou hvězdu a daimóna; a bude-li pak

⁵⁴⁶ Viz Platón, *Phd.* 107d–108b; *Resp.* X,617d–e, 620d–e; srv. též M. Ficino, *In librum Enneadis tertiae quartum. De daemonibus*, in: *týž, Opera omnia*, str. 1707 nn.

Duo igitur sunt prae ceteris hominum infortunatorum genera: alterum eorum qui nihil professi nihil agunt, alterum eorum qui professionem ingenio alienam subeunt genioque contrariam. Illi quidem ignavia torpent interim ad actiones incitante coelo, semper agente. Hi dum aliena a patronis coelestibus agunt, frustra laborant supernis destituti patronis. Primum quidem antiquo proverbio confirmatur: dei adiuvant facientes, ignavis autem infensi sunt. Secundum proverbio simili: nihil agas invita Minerva. Ob hanc arbitror rationem Iovem in Pythagoricis carminibus obsecrari, ut vel ipse tot malis levet genus humanum, vel saltem quo duce daemone utamur ostendat.

372 Proinde operae pretium fuerit indagare, ad quam potissimum regionem habitandam et excolendam te tuum sidus daemoneque tuus ab initio designaverit, ibi enim magis aspirant. Ea vero est in quam primum profectus spiritus tuus^a quodammodo recreatur, ubi sensus vegetior permanet, ubi corporis habitudo validior, ubi magis plerique favent, ubi vota succedunt. Haec igitur experire; hanc regionem elige; hanc cole feliciter. Hinc videlicet discessurus infelix, nisi et rediturus et ad similia pergas^b. Sed interea frequentibus in hac regione motibus te exerce, gyrosque quosdam coelestium instar agito, motu enim circuituque eiusmodi genitus similibus conservabere.

Quantum praeterea ad habitationem pertinet, utiliter recordabere: sicut alimenta vitae necessaria rus quidem urbi suppeditat, urbs vero consumit, sic et ipsam vitam rusticatione frequenti, ubi taedium te minime coeperit^c, plurimum augeri, sed urbano cum otio tum negotio conteri. Quantum vero ad habitationem simul et professionem spectat, illud Orientalium astrologorum minime contemnendum: videlicet mutatione nominis, professionis, habitus, victus, loci coelestem influxum nobis tum in melius, tum in deterius permutari. Daemones quoque |567| vel commutari, vel ad eosdem aliter hic et

a 1576: *tuus* om.

b pergas] 1576: pergat

c coeperit] 1498: ceperit

následovat počátky těchto věcí, bude mít úspěch a šťastný život; pokud ne, zažije nepřízeň osudu a nebesa bude považovat za nepřítel.

Jsou tedy dva druhy lidí, kteří jsou nešťastní více než druzí: ti, kteří nejsou k ničemu povoláni a nic nedělají, a pak ti, jejichž povolání je vzdálené jejich nadání a odporuje jejich géniu. Ti první líně zahálejí, zatímco stále pohybující se nebesa je povzbuzují k činnosti. Ti druzí naopak dělají věci jejich nebeským ochráncům cizí a namáhají se marně, když je tito božští ochránci opustili. První potvrzují dávné rčení: „Bohové pomáhají těm, kdo se snaží, ale vůči lenochům jsou nepřátelští.“⁵⁴⁷ Druzí pak naplňují jiné pořekadlo: „Nečiň nic, co si Minerva nepřeje.“⁵⁴⁸ Domnívám se, že ze stejného důvodu v pythagorejských písních prosili Jupitera,⁵⁴⁹ ať ulehčí lidem od tolika zel, nebo alespoň ukáže, jakého daimóna máme následovat jako vůdce.

Proto by stálo za námahu vyzkoumat, jakou oblast ti nejspíše tvá hvězda a daimón od počátku určili k obývání a zušlechťování, neboť tam také nejvíce prospívají. Jakmile do ní tvůj duch dospěje, určitým způsobem se občerství; je to místo, kde tvé vnímání zůstává stále velmi čerstvé, tělesné zdraví dosti pevné, kde ti téměř vše je velmi nakloněno a kde přání docházejí naplnění. Vyzkoušej to, vyber si onu oblast a šťastně zde žij! Když odsud odejdeš, budeš nešťastný, dokud se znovu nevrátíš a nebudeš dělat podobné věci. Zatím se však v této oblasti často pohybuj a kruhovými pohyby napodobuj nebeské věci; takové pohyby a kruhové oběhy ti daly zrod, podobné tě i zachovají.

Kromě toho bude užitečné, když si uvědomíš, co všechno se vztahuje k místu tvého pobytu: stejně jako vesnice dodává městu potravu nezbytnou pro život, a město ji spotřebovává, tak také častým pobýváním na venkově, kde tě nikterak nezastihne omrzelost, se obohacuje tvůj život, zatímco ve městě se spotřebovává. Pokud jde o příbytek a zaměstnání, neber na lehkou váhu názor východních astrologů, totiž že změnou jména, zaměstnání, způsobu života, vzhledu a místa se nebeský vliv na nás mění buď k lepšímu, nebo k horšímu. Platonicí usoudí, že buď se změnili i daimóni, anebo se změnilo naše chování

⁵⁴⁷ Varro, *Res rust.* I,4.

⁵⁴⁸ Cicero, *De off.* I,110; Horatius, *Ars poet.* 385.

⁵⁴⁹ Viz *Pythagorae philosophi aurea verba*, překlad in: M. Ficino, *Opera omnia*, str. 1979.

alibi nos habere Platonici iudicabunt. Daemonem vero uniuscuiusque custodem astrologi cum Platonice geminum esse posse consentiunt: alterum quidem geniturae proprium, alterum vero professionis. Et quotiens professio cum natura consentit, eundem utriusque daemone vel certe simillimum nobis adesse; vitamque inde nostram magis secum fore concordem atque tranquillam. Sin autem professio dissidet ab ingenio, daemonem acquisitum arte esse a genio naturali discordem, vitamque^a laboriosam atque sollicitam.

Qualis autem unicuique daemon ab ipsa generatione praesit cupientibus invenire, Porphyrius regulam investigat ex planeta domino geniturae. Iulius Firmicus^b planetam geniturae dominum esse inquit, vel eum qui plures illic habeat dignitates, vel ex firmiori sententia potius eum cuius domicilium mox petitura^c sit Luna post signum quod homine nascente iam tenet. Sed daemonem non eadem regula putat investigandum, verum ex Chaldaeorum opinione a^d Sole potius aut Luna: a Sole quidem ad Lunam in nativitate diurna, a Luna vicissim ad Solem in nativitate nocturna, ut computato inter haec intervallo aequale spatium peragas ab ascendentis gradu descendens, et in quem terminum desinis animadvertas. Cuius^e enim stellae est ille terminus, eiusdem esse daemonem arbitrantur. Summatim vero a domino geniturae simul atque daemone tenorem vitae fortunamque perpendere solent. Fortunam adiunxi, quoniam nonnulli partem fortunae eadem ferme computant ratione.

Optabant veteres suum ad se daemonem ab aliquo coeli cardine descendisse: ab oriente videlicet vel occidente vel medio utrinque coelo, aut saltem ab undecima vel quinta plaga. Undecima quidem

a vitamque] 1576: ultamque

b 1576: Firmicus] *L, P*, 1489, 1498, 1497: Firmius

c petitura] *P*: peritura

d *P*: a om.

e Cuius] 1576: Citius

550 Viz Proklos, *In Plat. Rep.* 617d–e.

551 Porphyrios, *Anebo*, 39; Iamblichos, *De myst. Aegypt.* IX,2.

vůči těmto daimónům. Astrologové se shodují s platoniky, že strážní daimóni každého člověka mohou být dvojí: jeden náleží zrození a druhý zaměstnání.⁵⁵⁰ Vždy, když zaměstnání odpovídá naší povaze, pak při nás z obou [zmiňovaných] druhů stojí daimóni stejní, nebo alespoň velmi podobní, a proto náš život bude harmoničtější a klidnější. Pokud se však zaměstnání neshoduje s naším nadáním, daimón získaný uměním je s vrozeným géniem v rozporu a život je obtížný a neklidný.

Pro ty, kdo chtějí zjistit, jaký daimón chrání toho kterého člověka od samého narození, objevil Porfyrios pravidlo vycházející z planety, která je vládcem horoskopu.⁵⁵¹ Julius Firmicus⁵⁵² praví, že vládcem zrození je buď ta planeta, jež má tou dobou nejvíce moci, anebo – podle jistějšího náhledu – spíše ta, do jejíhož domicilu vstoupí Luna poté, co opustí znamení, jež zaujímá v okamžiku narození. Domnívá se však, že stejné pravidlo neplatí pro hledání [vlastního] daimóna; toho je třeba podle názoru Chaldeců odvozovat spíše od Slunce nebo Luny, a sice od Slunce k Luně v denním horoskopu a od Luny ke Slunci v horoskopu nočním: spočítáš mezi nimi vzdálenost, stejnou vzdálenost pak vyměříš od stupně ascendentu směrem dolů a pozoruješ, v jaké oblasti ses zastavil. K jaké hvězdě pak náleží tato oblast, tam náleží také daimón. Zkrátka, na vládci [horoskopu] zrození a daimónu obvykle závisí běh tvého života i štěstěna. Dodal jsem „šťěstěna“, neboť někteří téměř stejným způsobem vypočítávají „díl štěstěny“.⁵⁵³

Staří si přáli, aby na ně jejich daimón sestoupil buď z nějakého kardinálního bodu, totiž z východního, západního, nebo z některého z obou středů nebes,⁵⁵⁴ anebo alespoň z jedenáctého nebo

⁵⁵² Firmicus Maternus, *Math.* IV,17–19.

⁵⁵³ Viz např. Haly Albohazen, *De iudiciis astrorum*, 4,3; srv. podobný výklad in: M. Ficino, *O Slunci*, 5, in: týž, *O Slunci. O světle*, str. 113 a pozn. 47; též G. Pico della Mirandola, *Disputationes* VI,18. – *Pars fortunae*, český obvyklejší „bod štěstí“, je nejznámější z fiktivních bodů horoskopu (*kléroí*, lat. *sortes*) hellénistické a arabské astrologie. Tato teorie, připisovaná Hermu Trismegistovi, se poji se jmény Marka Manilia (*Astronomica*, 1. stol.) a zvl. pak Pavla z Alexandrie (4. stol.) a jeho komentátora Olympiodóra (6. stol.), mezi arabskými astrology je třeba jmenovat al-Birúního (10.–11. stol.) a Albumasara (*Introductorium in astronomiam*). Viz Ch. Brennan, *The Theoretical Rationale Underlying the Seven Hermetic Lots*, in: *Tradition Journal*, 2, 2009, str. 16–27.

⁵⁵⁴ Ke kardinálním bodům viz M. Ficino, *O životě podle nebes*, 13, pozn. 414.

medio supra caput nostrum coelo succedit, ac bonus daemon cognominatur, et ascendentem ab oriente gradum aspicit ex sextili. Quinta vero coelo antipodum medio succedit, appellaturque bona fortuna, et ascendentem gradum contuetur ex trino. Optabant tertio loco daemone[m], si modo a cadenti plaga venerit saltem, vel a nona venisse vel a tertia, nona enim appellatur deus, tertia vero dea; et illa ascendentem^a gradum ex trino, haec aspicit ex sextili. Cadentes vero duodecimam atque sextam exhorrebant, illam^b sane malum daemone[m], hanc malam fortunam cognominantes.

Nos autem optare praeterita supervacuum arbitrati monemus easdem plagas, quas illi pro daemonibus fortunisque optabant, observari^c pro planetis et stellis ad opus efficiendum accommodandis, ut vel sint in angulis, aut in duabus quas diximus succedentibus, aut saltem in^d duabus duntaxat cadentibus quas antea nominavimus. Neque enim ab re Solem nona^e gaudere dicunt, Lunam tertia, Iovem undecima, Venerem vero quinta; hae namque gradum conspiciunt ascendentem.

Sed redeamus ad institutum. Sive igitur ab illa quam in superioribus narrabam experientia diligentiaque, sive ab hac arte quam modo recensui, primum investigemus naturae daemonisque instinctum, infortunatum esse censebimus, qui officium nullum profitetur honestum. Nam et duce[m] professionis re vera non habet, qui opus honestum non aggreditur; et duce[m] naturalem vix ullum habet, quoniam stellarum daemonumque sive angelorum ducum divinitus ad custodiam dispositorum officium est agere semper et excellenter atque latissime. Infortunatum insuper eum, ut supra diximus, qui^f professione naturae contraria diversum a genio subit daemone[m]. Memento vero pro dignitate professionum digniores gradatim accipi daemones, seu mavis angelos, atque in gubernatione publica etiam

a ascendentem] 1576: descendentem

b illam] *P*: illa

c observari] 1489: observati

d *P*: in om.

e nona] 1576: nova

f qui] 1498: quam

pátého pásma. Jedenácté pásmo následuje za vrcholem nebes nad našimi hlavami, nazývá se „dobrý daimón“ a nachází se v sextilu na ascendent na východě. Páté pásmo následuje po středu nebes pod našima nohama, nazývá se dobrým osudem a je v trigonu na ascendent. Na třetím místě si pak přáli, aby když už daimón přijde pouze z pásma v pádu, dělo se tak z pásma devátého nebo třetího, neboť deváté se nazývá bohem a třetí bohyní; první je v trigonu na ascendent, druhé pak v sextilu. Obávali se však dvanáctého a šestého pásma v pádu, jelikož první se nazývá „zlý daimón“ a druhé je nešťastný osud.

My pak považujeme za zbytečné přát si věci, které se už staly, a doporučujeme ona pásma, jež si staří přáli pro daimóny nebo osud spíše kvůli přizpůsobení planet a hvězd k vykonání nějakého díla, ať už se nacházejí ve vrcholech horoskopu, nebo ve zmíněných pásmech po nich následujících, anebo konečně v oněch dvou nakonec uvedených pásmech v pádu. Nikoli bez důvodu pak říkají, že Slunce se raduje v devátém, Luna ve třetím, Jupiter v jedenáctém a Venuše v pátém pásmu, poněvadž tato pásma mají aspekt na ascendent.

Vraťme se však k našemu tématu. V první řadě hledejme sklony své přirozenosti a daimónů, ať již pomocí zkušenosti a pozornosti, jak jsme uváděli výše, anebo pomocí právě zmíněného umění. Za nešťastného budeme považovat toho, kdo nevykonává žádné ušlechtilé povolání, neboť kdo takové povolání nevykonává, nemá ani [daimónského] strážce povolání a asi ani svého přirozeného strážce, protože povinností hvězd, daimónů či strážných andělů z božského určení nás střežících je jednat vždy co nejlépe a v co největší míře. Kromě toho – jak jsme uvedli – je nešťastný i ten, jehož povolání se přičí jeho přirozenosti a jeho daimón je odlišný od jeho génia. Pamatuj, že podle stupně důstojnosti povolání přijímáš postupně stále důstojnější daimóny či anděly, a při správě veřejných věcí pak ještě důstojnější; avšak i když postoupíš až na velmi

digniores; posse vero artem vitaeque tenorem accipi genio et ingenio non contrarium, neque longe diversum, etiam si ad excellentiora processeris.

376 Memento rursus familiaritatem eorum inire, quibus Gratiae coelestes^a afflant. Quod ex bonis animi, corporis, fortunae perpendes; sicut enim odor ex musco, sic ex bono boni nonnihil exhalat in proximum, ac saepe perseverat infusum. Mirificus autem foret coetus trium felicium vel duorum inter se mirabiliter^b redundantium. Memento denique effrenatos et impudentes et malignos ac infelices procul fugere. Hi namque malorum pleni daemonum vel radiorum malefici sunt, et tanquam leprosi pestilentesque non solum tactu nocent, sed propinquitate etiam et aspectu. Sane propinquitas ipsa corporum animatorum putatur esse contactus propter efficacem vaporum exhalationem foras a calore, spiritu, affectu manantem. Maxime vero pestilens erit flagitiosorum familiaritas atque crudelium, si verum fuerit post vegetalem vitam mense Iovis, id est secundo, nobis infusam, deinceps mense Martis, id est tertio, sensualem animam infundi [568] perturbationibus mancipatam. Sic enim qui^c perturbatione feruntur, Martis pleni Martiali contagione propinquos inficiunt. Contraria vero ratione consuetudo frequens contiguumque commercium cum felicibus excellentibusque, ut diximus, prodesse mirifice consuevit. Apollonium Theaneum ferunt Ephesi deprehendisse senem, sub cuius figura late-ret daemon, qui sola praesentia totam civitatem peste contaminabat. Quantum vero Socrates multis praesentia sola profuerit, Xenophon et Plato testantur.

a 1576: *coelestes* om.

b inter se mirabiliter] 1576: mirabiliter inter se

c 1576: *qui* om.

vysoké posty, nemůžeš od svého génia či nadání přijmout umění či běh života, který by jim byl protichůdný či alespoň příliš odlišný.

Ještě jednou tě upozorňuji, abys trávil čas ve společnosti těch, jimž nebeské Grácie projevují přízeň. Oceníš dobra duše, těla i osudu, neboť stejně jako z vůně pižma, tak i z dobrého člověka dýchá něco dobrého na jeho bližního, a bylo-li jednou do něj vlitó, často přetrvává. Shromáždění vzájemně se zázračně obohacujících tří či dvou šťastných lidí pak bude podivuhodné. Konečně, pamatuj na to, aby ses vyhýbal lidem bezuzdným, nestoudným, zlomyslným a nešťastným. Ti totiž jsou plni zlých daimónů či paprsků, a působí zlo, takže podobně jako lidé malomocní či nakažení morem škodí nejenom na dotek, ale i pouhou blízkou přítomností či pohledem. Bezpochyby již sama blízkost živých těl se považuje za dotyk kvůli působícím výparům vyzařujícím ven z tepla, ducha a citů. Nejvíce zhoubná pak bude blízkost lidí chlípných a krutých, pokud by byla pravda, že po vlití vegetativního života v Jupiterově (tedy ve druhém) měsíci poté (ve třetím) Martově měsíci dostáváme smyslovou duši, jež podléhá vzruchům. Ti, kteří jsou těmito vzruchy unášeni, jsou plni Marta a martickou nákazu přenesou i na lidi ve své blízkosti. A naopak, jak jsme uvedli, častý styk a blízký kontakt se šťastnými a ušlechtilými lidmi obvykle zázračným způsobem prospívá. Apollónios z Tyany prý dopadl starce z Efesu, v jehož postavě se skrýval daimón, jenž svou pouhou přítomností nakazil celé město morem.⁵⁵⁵ A Xenofón a Platón dosvědčují, nakolik mnoha lidem prospívala pouhá Sókratova přítomnost.⁵⁵⁶

⁵⁵⁵ Filostratos, *Vita Apoll.* IV,10.

⁵⁵⁶ Xenofón, *Memor.* I,2,3 a 24 n.; pseudo-Platón, *Theag.* 128b n.

Caput XXIV

*Qua ratione litterati cognoscant ingenium suum,
sequanturque victum spiritui consentaneum*

Quoniam vero litterarum studiosis loquor, recordari unumquemque volo litterarum amore captum imprimis se esse Mercurialem; praeterea Solarem, quatenus ipse Mercurius est Solaris. Atque haec communis his omnibus est conditio. Proprie vero praeter naturam Mercurialem quisquis eloquii gratia, lepore, dignitate, venustate pollet, Apollinem in se agnoscat^a et Venerem. Qui ad leges vel naturalem communemque philosophiam est propensior, non ignoret Iovem se habere patronum. Sed qui ad secretissima quaeque curiosius perscrutanda penitus instigatur, sciat se non Mercurialem solum^b esse, sed Saturnium, sub cuius etiam principatu sunt omnes in quovis studio usque ad finem seduli^c, praesertim in rebus aliis^d negligentes. Denique si verum est quod nonnulli tam physici quam astronomi tradunt, animam intellectu praeditam in conceptum humanum mense Solis, id est quarto, descendere, qui plurimum intellectu vivunt, et ab initio sunt praecipue et quotidie Solares evadunt. Horum itaque planetarum favor his hominibus auspicandus erit; sub eorum spiraculo medicinae conflandae; in eorum regionibus habitandum.

Verum ad Apollinem, Musarum ducem, imprimis vos, o litterati, Musarum cultores, advoco. Quicumque igitur inter vos, dilectissimi in Musarum amore fratres, ingenio multo magis longiusque quam corpore valent, ii^e profecto sciant in genitura quondam sua Phoebem quidem materiam suppeditasse perpauca, Phoebum vero spiritum infudisse quam plurimum; immo et quotidie humores alimenta^f in corpore in spiritum maxima quadam ex parte resolvere. Unusquisque

a agnoscat] *P*: cognoscat

b 1498: *solum* om.

c seduli] 1576: seculi

d aliis] 1576: diis

e ii] 1497: in

f alimenta^{que}] *P*: alimenta

Kapitola 24

Jakým způsobem učenci poznají své nadání a vedou život odpovídající jejich duchu

Protože se obracím k učencům, chci, aby si každý milovník vědění uvědomil, že je v první řadě merkurický a kromě toho i sluneční, nalikolík je sluneční i sám Merkur. Tato podmíněnost je společná všem. Kromě merkurické přirozenosti pak každý, kdo vyniká výmluvností, duchaplností, důstojností a půvabem, poznává v sobě Apollóna a Venuši. Člověk, který se kloní spíše k zákonům či k přírodní nebo obecné filosofii, shledává jako svého patrona Jupitera. Avšak ten, kdo je vnitřně puzen k horlivému zkoumání nejskrytějších věcí, by měl vědět, že není jen merkurický, ale i saturnský. Pod Saturnovu vládu spadají také všichni ti, kdo příčinlivě docházejí v každém snažení až na konec, a zvláště pak ti, kdo opomíjejí ostatní záležitosti. Konečně, pokud je pravda, co tvrdí někteří přírodní filosofové i astronomové, totiž že duše obdařená intelektem sestupuje na lidský plod ve čtvrtém měsíci,⁵⁵⁷ měsíci Slunce, pak lidé žijící především intelektem jsou od narození především sluneční a každým dnem se takovými ještě více stávají. Proto by tito lidé měli hledat také přízeň daných planet, pod jejichž vlivem by si měli připravovat léky a v jejichž oblastech by také měli přebývat.

Avšak v první řadě vás, učence a ctitele Múz, povolávám k Apollónovi, vůdci Múz. Proto, nejmilovanější bratři v lásce k Múzám, vězte, že těm z vás, kterým jejich nadání slouží více a déle než tělo, Foibos při narození přispěl jen velmi málo, pokud jde o látku, ale zato do vás vlil mnoho foibovského ducha; ano, každý den se v těle šťávy a strava mění v co největší míře v ducha. Každý z vás je tedy celý již téměř duchem – duchovním člověkem, pravím, zahaleným

⁵⁵⁷ Viz Aristotelés, *De gener. animal.* II,3,736b13–29.

igitur vestrum totus est ferme spiritus – spiritalis, inquam, homo quidam terreno hoc corpusculo personatus, spiritum ante alios perpetuo quodam labore fatigans, ut ipsi prae ceteris sit assidue spiritus recreandus, et in senectute praeterea, in qua communiter crassior, ad subtilitatem propriam revocandus. Scitis profecto crassum corpus crassis elementis quattuor ali. Scitote igitur spiritale corpus suis quibusdam tenuibus elementis quattuor enutrir. Huic enim vinum est pro terra, odor ipse vini vicem gerit aquae, cantus rursus^a et sonus agit aerem, lumen autem praefert igneum^b elementum. His ergo quattuor praecipue spiritus alitur: vino^c, inquam, eiusque odore et cantu similiter atque lumine.

Sed nescio quomodo ab Apolline primum exorsi incidimus mox in Bacchum. Et merito quidem a lumine pervenimus in^d calorem, ab ambrosia in nectar, a veritatis intuitu in ardentem veritatis amorem. Fratres certe sunt individuique comites Phoebus atque Bacchus. Ille quidem duo potissimum^e vobis affert: lumen videlicet atque lyram; hic item praecipue duo: vinum odoremque vini ad spiritum recreandum, quorum usu quotidiano spiritus ipse tandem Phoebus evadit et liber. Quamobrem ita vos ad excipiendum Solis lumen quotidie comparate, ut quatenus devitata destillatione quadam et exsiccatione fieri potest, frequentissime sub luce vivatis, saltem in conspectu lucis tum eminus, tum comminus, tum tecti, tum aperti, ad usum ubique vestrum vitalem Solis potentiam temperantes, atque igne referentes in nocte Solem, citharae cantusque interim non obliti. Spirate vero semper et vigilantes et dormientes aerem vivum, aerem luce viventem. Similiter habere vos oportet ad merum, Bacchi donum, Apollinis beneficio procreatum. Eadem igitur proportione qua lumen accipite vinum; abunde quidem quatenus nec^f destillatio, nec exsiccatio, qualem dixi, ebrietasve contingat. Atque praeter substantiam vini quoti-

a rursus] *L*: rursus

b igneum] 1576: ignem

c vino] 1576: uno

d in] 1576: ad

e potissimum] 1576: potentissimum

f 1576: nec om.

v tomto pozemském těle a mořícím svého ducha neustálou prací víc než ostatní, takže víc než u jiných musí být neustále obnovován. Kromě toho ve stáří pak, když duch obvykle houstne, musí být povolán k sobě vlastní jemnosti. Zajisté víte, že hrubé tělo je vyživováno čtyřmi hrubými živly. Vězte tedy, že i duchovní tělo je vyživováno čtyřmi vlastními jemnými živly. Pro toto tělo slouží víno místo země, vůně vína zaujímá místo vody, zpěv a zvuk pak působí jako vzduch a světlo představuje živel ohně. Duch se tedy živí hlavně těmito čtyřmi věcmi: vínem, jeho vůní, zpěvem a světlem.

Nevím, jak se stalo, že jsme začali u Apollóna a záhy skončili u Bakcha.⁵⁵⁸ A správně se od světla dostáváme k teplu, od ambrózie k nektaru, od sledování pravdy k horoucí lásce k pravdě. Vždyť Foibos a Bakchos jsou vskutku bratři a nerozluční druzi.⁵⁵⁹ Foibos vám přináší hlavně dvě věci: světlo a lyru, Bakchos zase hlavně víno a jeho vůni k občerstvení ducha: jejich denním užíváním se duch nakonec stane foibovským a svobodným.⁵⁶⁰ Proto se každý den připravujte na přijímání slunečního světla tak, abyste mohli pobývat ve světle tak často, jak jen to je možné, abyste se vyhnuli pocení a dehydrataci, nebo alespoň v dosahu světla, ať již blízkého nebo vzdáleného, pod střechem nebo pod širou oblohou, a abyste všude vyváženě používali životní sílu Slunce pro vlastní potřebu a v noci je zpřítomňovali ohněm za zvuků louten a zpěvů. Za bdění i ve spánku vždy dýchejte živý vzduch, vzduch žijící světlem. Je třeba, abyste se podobně měli i k vínu, Bakchovu daru, vytvořenému z Apollónovy milosti. Víno tedy pijte stejně, jako přijímáte světlo: hojně, ovšem jen – jak jsem řekl – dokud se nebudete potit, nebudete dehydratováni, anebo opilí. Kromě samotné substance vína přijímané dvakrát denně přijímejte co nejčastěji jeho vůni, částečně tak, že jím svlažíte ústa, když bude

⁵⁵⁸ Srv. výše předmluvu věnovanou Lorenzovi Medicejskému.

⁵⁵⁹ Srv. podobně M. Ficino, *Le divine lettere*, str. 1069; cit. česky in: Týž, *O Slunci. O světle*, str. 63 n.

⁵⁶⁰ Hříčka Bakchos/Liber – liber („svobodný“), srv. M. Ficino, *O dlouhém životě*, 14.

380 die bis acceptam odorem eius^a frequentius haurite, partim quidem os, ubi spiritus fuerit recreandus, colluentes mero, partim lavantes eodem manus, partim naribus et temporibus admoventes. Satis iam fratres collocuti sumus satisque combibimus. Ergo valete.

Caput XXV

Astronomica^b diligentia in liberis procreandis, in praeparandis epulis, in aedificiis et habitatione atque vestibus; et quantum curare talia liceat

[569] Sed iuvat etiam parumper alloqui severum religionis antistitem. Dic age quidnam in astrorum usu damnas, antistes^c? Quicquid, inquires, arbitrio nostro detrahit; quicquid unius Dei^d cultui derogat. Eadem ego tecum non damno solum, sed etiam valde detestor.

Exsecraris quinetiam scio, atque ego insuper^e perhorresco nonnullos qui, cum Deum exoratum^f volunt, ad Iovem in medio coelo vastum illud Draconis Caput subeuntem tam miseri quam stulti confugiunt; ab ipso videlicet Dracone, qui^g quondam a coelo corruit, tertiam stellarum partem secum trahens, denique devorandi. Verum concedesne contractibus, matrimoniis, colloquiis, itineribus, similibusque operibus peragendis horas opportunas eligere? Non facile te his assensurum video, nescio quid arbitrio metuentem. Ego igitur, etsi theologus ille magnus Albertus ista dabit et ratio quaedam forte dictabit, per electionem ipsam ad^h arbitrium pertinentem coelestia ita prudentiae nostrae usui subici, quemadmodum herbae medico

a eius] 1576: vero

b Astronomica] 1497, 1576: De astronomica

c antistes] *P*: antistites

d Dei] 1576: diei

e ego insuper] *L*: insuper ego

f exoratum] *L*: exortatum

g qui] *P*: per

h 1576: *ad om.*

potřeba obcerstvit ducha, částečně si jím omývejte ruce, a částečně si jím potírejte nos a spánky.

Porozprávěli jsme však spolu již dosti a dosti i společně popili. Proto buďte zdraví!

Kapitola 25

*Jakých astronomických okolností dbát při plození dětí,
přípravě jídel, u budov, přibytků a při oblékání,
a nakolik je dovoleno se o tyto věci starat*

Bude ku prospěchu, když si krátce popovídáme s přísným prelátem. Nuže pověz nám, preláte, co odsuzuješ na využívání hvězd? Odpovíš, že vše, co nás zbavuje svobodné vůle, vše, co nás omezuje v uctívání jediného Boha. Já nejenom odsuzuji tyto věci stejně jako ty, ale důrazně je zatracuji.

Vím dále, že zatracuješ některé – a já se takových lidí navíc děsím –, kteří jsou stejně ubozí jako pošetilí, že když si chtějí něco vyprosit na Bohu, podnikají to ve chvíli, kdy Jupiter ve středu nebes vchází do široké Hlavy draka.⁵⁶¹ Právě tímto drakem, jenž se kdysi zřítíl z nebes a stáhl s sebou třetinu hvězd, také budou nakonec pozřeni.⁵⁶² Připouštíš však, že lidé si mohou vybrat vhodnou dobu pro uzavírání smluv či manželství, pro rozmluvy, cesty a podobné činnosti? Vidím, že tomu nepřítakáš snadno, obáváš se snad, že by tím mohla nějak utrpět svobodná vůle. Třebaže velký teolog Albert s tím bude souhlasit⁵⁶³ – a určitý důvod nás povede k tomu, že skrze samotný výběr přínáležící ke svobodné vůli se nebeské mocnosti podřizují užívání naší moudrosti, stejně jako rostliny pomáhají

⁵⁶¹ „Hlava draka“ (*Caput draconis*) je severní lunární uzel; srv. M. Ficino, *O životě podle nebes*, 22 a pozn. 539. Viz např. Petr z Abana, *Conciliator differentiarum*, dif. 156.

⁵⁶² *Zj* 12,3–4.

⁵⁶³ Albert Veliký, *Speculum astronomiae*, 15.

subministrant, tibi tamen potius impraesentia credam. Et quam tu difficile nunc ea permittis, tam facile ipse dimittam. Observationes vero Lunae ideoque aliarum stellarum ad morbos curandos et idcirco ad remedia praeparanda iamdiu (ut arbitror) permisisti. Concessum quoque abs te et insuper approbatum, crescente Luna eademque aucta lumine, nec aliunde infortunata, seminibus agros spargere, vites oleasque^a serere.

382 Cur non igitur ad plantandum (ut cynice loquar) hominem utamur beneficio Lunae Iovisque et Phoebi? Nam Veneris quidem ad haec officio semper utimur – sed rectius modo dixissem: semper utuntur, nam ipsa mihi Venus est Diana.

Quid item de victu dicemus? Nonne licebit et proderit sub felici sidere tum autumnum vinum, tum indies panem epulasque conficere? Ac si nequeamus in his praeparandis aspectus siderum expectare, expediet saltem ascendentes accipere, vel aliter angulares Solem, Iovem, Venerem atque Lunam. Sic enim omnia, quibus utimur, feliciter affecta coelitus feliciter nos afficient. Hactenus te video absque controversia concessurum, nisi forte dicas ita vitam nostram nihil fore aliud quam perpetuam servitutem. Ad haec ego subiciam frustra mortales cumulandis pecuniis et honoribus servituros, quibus sunt perpetuo mancipati, nisi interim diligentia physica dies vitae sibi plures accumulent. Aut igitur soli Deo serviant, quod quidem est potissimum, aut si cui praeterea servituri sunt, vitae tum validae, tum longae potius quam pecuniis honoribusque vanis indulgeant. Concordes ergo sumus.

Sed numquid vel domos fundabunt temere, vel infaustas habitabunt? Ubi contagiosa quaedam calamitas aedificii ferme sic inficit habitantem, ut venenosus^b pestilentiae vapor etiam ad biennium in pariete servatus, qualis etiam ex epidemia latens in veste, diu postea utentem inficit incautum atque perdit. At postquam hic in vestium incidimus mentionem, prohibebisne^c, pie pater, in veste conficienda, vel primum induenda^d spiraculum Veneris diligenter aucupari, quo

a vites oleasque] 1576: vitesque

b venenosus] L: venenose

c prohibebisne] 1576: prohibebis me

d induenda] 1576: intuenda

lékaři – přesto budu prozatím věřit spíše tobě. A to, co ty nyní tak těžce připouštíš, já stejně snadno opustím. Domnívám se, že již dlouho jsi připouštěl pozorování Luny a následně i jiných hvězd za účelem léčby nemocí, a tedy i přípravy léků. Připustil jsi a možná také schválil, že semena se sejí a réva a olivy sázejí, když Luna dorůstá a její svit sílí a zároveň není jinak nešťastně aspektována.

Proč tedy nevyužít dobrodiní Luny, Jupitera a Foiba (řeceno spolu s kyniky⁵⁶⁴) při pěstování lidí? Vždyť za tím účelem vždy využíváme Venuše, i když správně bych měl právě říci využívají, neboť mně je i sama Venuše Dianou.⁵⁶⁵

Co pak máme říci o jídle? Nebude snad povoleno a nebude ku prospěchu na podzim připravovat víno a každý den péci chleba a připravovat jídlo pod šťastnou hvězdou? Pokud nechceme při jejich přípravě sledovat aspekty hvězd, bude ku prospěchu pozorovat, zda Slunce, Jupiter, Venuše a Luna vystupují, anebo jsou ve vrcholech nebes. Tak vše, s čím zacházíme a na co šťastně působila nebesa, bude také šťastně působit na nás. Vidím, že dosud řečené bez odporu připustíš, pokud bys snad neřekl, že takto bude náš život neustálým otroctvím. Na to odpovím, že smrtelným lidem bude k ničemu otročení penězům a poctám, jimž jsou neustále zaprodáni, pokud si díky lékařské péči nezajistí více dnů života. Buď tedy slouží pouze Bohu, což je nejlepší, nebo pokud kromě toho chtějí sloužit něčemu jinému, pak nechť se věnují spíše zdravému a dlouhému životu než penězům a marným poctám. V tom se tedy shodneme.

Ale budou snad své domy zakládat bez rozmyslu nebo žít v neblahých příbytcích? V příbytcích, kde nakažlivá epidemie působí na svého obyvatele tak, že jedovatý morový výpar, který dokáže setrávat ve stěnách ještě dva roky a i po epidemii se skrývá v oblečení, svého neopatrného uživatele nakazí a zahubí ještě i po letech? A když už jsme zmínili oblečení, zakážeš snad, zbožný otče, aby oděv při své výrobě či při prvním nošení zachytil vliv Venuše, jímž se stává jakoby

⁵⁶⁴ Viz Diogenés ze Sinopé, *Nachlaß*, vyd. Ch. M. Wieland, Karlsruhe 1815, kap. 3.

⁵⁶⁵ Diana byla panenskou bohyní, v tomto smyslu jde o poukaz k Ficinově pohlavní zdrženlivosti, jež souvisela i s jeho kněžstvím (byl vysvěcen r. 1473).

quasi Venerea facta vestis, similiter prospera quadam corpus et spiritum afficiat qualitate? Nonne medici vetant vulpium pelles, agninas probant? Non aliter forte sidus indies quasi nascentes vestes afficit quam semel ab initio natas. Vestes quidem^a et cetera artis opera certam a sidere qualitatem accipere, Thomas Aquinas in libro *De fato* confirmat. Tu igitur affirmabis. Infectas vero vestes utentem inficere etiam, testis est scabies atque lepra. Denique si populi vitae consulis (ut opinor), ista permittes; atque ego permissione^b tua consulam observanda. Sin autem eiusmodi moribundae vitae curam non improbas quidem, sed negligendam^c mones, ego quidem negligo melioris vitae fiducia fretus, ceterisque similiter consulo faciendum. Vale.

Caput XXVI

*Quomodo per inferiora superioribus exposita deducantur
superiora, et per mundanas materias mundana
potissimum dona*

384 [570] Sed ne longius digrediamur ab eo quod interpretantes Plotinum instituimus ab initio, breviter ita collige: mundus ab ipso bono (ut Plato una cum Timaeo Pythagorico docet) quam optimus effici poterat, est effectus. Est igitur non solum corporeus, sed vitae insuper et intelligentiae particeps. Quamobrem praeter corpus hoc mundi sensibus familiariter manifestum latet in eo spiritus corpus quoddam excedens caduci sensus capacitatem. In spiritu viget anima; in anima fulget intelligentia. Atque sicut sub Luna nec miscetur aer cum terra, nisi per aquam, nec ignis cum aqua, nisi per aerem, sic in universo esca quaedam sive^d fomes ad animam corpori copulandam est ille ipse quem spiritum appellamus. Anima quoque fomes quidam est in spiritu corporeque mundi ad intelligentiam divinitus consequendam, quemadmodum summa quaedam in ligno siccitas ad penetratum oleum est

a quidem] 1576: quidam

b permissione] P: promissione

c negligendam] P: negligenda

d sive] P: si

venuškým, a tuto příznivou kvalitu podobně předalo tělu a duchu? Nezakazují snad lékaři nošení liščí kožešiny a nedoporučí beráncí rouno? Hvězda možná působí každý den na oblečení, které nosíme, jako na ně působila v den, kdy vzniklo. Ostatně i Tomáš Akvinský v díle *O osudu* potvrzuje, že oděvy a jiné umělecké výrobky přijímají od hvězd určitou kvalitu.⁵⁶⁶ Proto s tím budeš souhlasit i ty. A to, že nakažené oblečení nakazí i toho, kdo je nosí, dokazuje také svrab a malomocenství. Konečně, pokud se staráš o život lidu (jak se domnívám), jistě tyto věci připustíš a s tvým svolením doporučím jejich zachování i já. Pokud však, byť nezavrhuješ péči o tento život směřující ke smrti, přesto doporučuješ o něj nedbat, nedbám o něj ani já a spoléhám na důvěru v lepší život a ostatním radím jednat podobně. Buď zdrav.

Kapitola 26

Jak se vystavením nižších věcí věcem vyšším přivádí to vyšší dolů, a především jak se s pomocí látek tohoto světa [přitahují] světové dary

Abychom se však dál nevzdalovali od toho, co jsme si při výkladu Plótina stanovili na začátku, podám krátké shrnutí. Podle učení Platóna a pythagorejce Timaia byl tento svět vytvořen samotným Dobrem jako ten nejlepší možný.⁵⁶⁷ Je tedy nejen tělesný, ale má podíl i na životě a inteligenci. Proto kromě světového těla, důvěrně známého našim smyslům, je v něm i duch, jakési tělo překračující schopnost vnímání našich pomíjivých smyslů. V duchu žije duše a v duši září inteligence. A stejně jako se v sublunárním světě nemísí vzduch se zemí jinak než pomocí vody, a oheň zase s vodou jinak než pomocí vzduchu, tak i v universu je jakási návnada či troud umožňující spojení duše s tělem, a právě to nazýváme duchem. Také duše je pak určitou návnadou v těle a duchu světa, aby mohly získat dar božské inteligence, stejně jako je dokonalá suchost dřeva připravena přijmout

⁵⁶⁶ Pseudo-Tomáš Akvinský, *De fato*, 4.

⁵⁶⁷ Viz Platón, *Tim.* 29d–30a.

parata. Oleum huic imbibitum pabulum est ad ignem; ad calorem dico proxime. Calor ipse luminis est vehiculum, ac si lignum hoc eiusmodi sit, ut igne praesente fulgeat, non uratur, qualia quandoque vidimus. Iam hoc exemplo videbimus, utrum vel homo vel aliud quiddam sub Luna certis quibusdam praeparamentis, partim quidem naturalibus, partim arte quaesitis, vitalia atque etiam forte intellectualia quaedam bona opportune quodammodo desuper accipere possit.

Verum quod hic ad religionem spectat discutiemus alibi, ubi^a Plotinus in medium haec adducet. Quod vero ad naturales spectat influxus, qualescunque sint, desuper venientes, scito^b eos in nobis materiisque nostris ita demum per artem^c comparari posse, quando fomenta nobis nostrisque ad illos natura suggererit, coelumque^d ad eosdem opportunius conspiraverit. Nonne in ipso fetu natura, fetus ipsius artifex, cum certo quodam pacto corpusculum affecerit figuraveritque hoc ipso statim praeparamento, velut esca quadam spiritum ab universo deducit? Perque hunc velut fomitem vitam haurit atque animam? Ac denique per certam animae speciem dispositionemque corpus ita vivens dignum est praesentia mentis tandem^e donatae divinitus.

Ubi^e igitur natura maga est, ut inquit Plotinus atque Synesius, videlicet certa quaedam pabulis ubique certis inescans, non aliter
386 quam centro terrae gravia trahens, Lunae concavo levia, calore folia, humore radices, ceteraque similiter. Quo quidem attractu secum ipso devinciri mundum testantur sapientes Indi, dicentes mundum esse animal passim masculum simul atque feminam, mutuoque membrorum suorum amore ubique coire secum, atque ita constare; vinculum vero^f membrorum inesse per insitam sibi mentem, quae totam infusa per artus agitat molem, et magno se corpore miscet. Hinc^g Orpheus naturam ipsam mundi Iovemque mundanum marem appellat et

a ubi] 1576: ut

b scito] 1576: scitu

c artem] 1576: aetatem

d coelumque] *P*: celum

e 1576: tandem iam

f vero] *L*: verum

g Hinc] *P*: Hic

olej. Takto vsáklý olej je zase potravou pro oheň, tedy pro nejbližší teplo. Teplo samo je nosičem světla, jako by šlo o takové dřevo, jež někdy vidíme, jak v ohni sice září, ale nespaluje se. Záhy na tomto příkladu uvidíme, zda člověk nebo cokoli jiného v sublunární oblasti může po určitých přípravách částečně přirozených a částečně zjednaných pomocí umění ve vhodnou dobu přijmout shůry určité životní, a dokonce snad i intelektivní dary.

Co z toho se týká náboženství, to probereme na jiném místě, kde to vykládá Plótinus. Pokud jde o přirozené vlivy přicházející shůry, ať již jsou jakékoli, věz, že je do sebe a do svých látek můžeme pomocí umění přijmout tehdy, pokud nám a našim látkám pro ně příroda poskytne vhodné prostředky a nebesa s nimi budou v patřičný čas v souladu. Není snad pravda, že když v případě samotného plodu příroda jako jeho tvůrce jistým způsobem vytvořila a zformovala drobné tělíčko, tak do něj právě touto přípravou v téže chvíli přivádí ducha z universa jako jakousi návnadu? A nečerpá snad plod prostřednictvím tohoto ducha (jako by šlo o jakýsi zápalný troud) život a duši? A konečně skrze určitý druh a uspořádání duše je takto oživené tělo hodno přítomnosti božsky darované mysli.

A tak všude tam, kde slovy Plótina a Synesia působí příroda jako čarodějka,⁵⁶⁸ vábí určité věci skrze určitou potravu, stejně jako přitahuje těžké věci zemským středem, věci lehké sférou Luny, listy vábí teplem, kořeny vlhkostí a podobně. Jak dosvědčují indiští mudrci, tímto přitahováním se svět provazuje sám se sebou; dále říkají, že svět je živočich, který je zároveň mužem i ženou a vzájemnou láskou svých částí se všude spojuje sám se sebou, a tak drží pohromadě.⁵⁶⁹ Toto pouto částí pak je možné díky světu vrozené mysli, jež vlita do všech údů hýbe celou hmotou a mísí se s mohutným tělem.⁵⁷⁰ Proto Orfeus nazývá samotnou přirozenost světa a světového Jupitera mužem a ženou.⁵⁷¹ Tak chtivý je svět vzájemného spojení svých částí.

⁵⁶⁸ Viz Plótinus, *Enn.* IV,4,40; Synesios, *De insomniis*, 132d10–13.

⁵⁶⁹ Filostratos, *Vita Apoll.* II,34.

⁵⁷⁰ Vergilius, *Aen.* VI,726 n.

⁵⁷¹ *Orph. fragm.* 168,3 (Kern 201); možná se zde Ficino odvolává na pasáž v Arisotelově spise *De mundo* 8 (viz Boenke 387, pozn. 468).

feminam. Usque adeo mutui partium suarum coniugii ubique mundus est avidus. Esse vero masculinum sexum feminino ubique commixtum, declarat illinc quidem ordo signorum, ubi praecedens perpetuo deinceps ordine masculinum est, subsequens femininum; hinc vero arbores atque herbae, quae etiam sicut animalia utrunque sexum habent. Mitto quod ignis ad aerem, aqua ad terram masculi vicem tenet ad feminam; ut non mirum sit membra inter se mundana et omnes eius articulos^a mutuuum coniugium concupiscere. Quod et planetae conciliant, partim quidem mares, partim vero feminae, praecipue vero Mercurius masculus atque femina, Hermaphroditus pater.

Quod sane animadvertens^b agricultura praeparat agrum seminamque ad coelestia dona, et insitionibus quibusdam vitam plantae propagat, et ad speciem alteram melioremque perducit. Similia quaedam efficit medicus et^c physicus et chirurgicus^d in corpore nostro tum ad nostram fovendam, tum ad universi naturam uberius comparandam. Idem quoque philosophus naturalium rerum astrorumque^e peritus, quem proprie Magum appellare solemus, certis quibusdam illecebris coelestia terrenis opportune quidem nec^f aliter inserens quam insitionis studiosus agricola veteri recentem stipiti surculum. Quod et Ptolemaeus valde probat, affirmans eiusmodi sapientem sic astrorum opus adiuvari posse, quemadmodum agricola terrae virtutem. Subicit Magus terrena coelestibus, immo inferiora passim superioribus, ut proprias ubique feminas suis maribus fecundandas^g, ut ferrum magneti trahendum, ut camphoram aeri ferventi sugendam, ut [571] crystallum Soli illuminandum, ut sulphur et sublimem liquorem accendendum flammae, ut ovi testam vacuum et impletam rore Soli elevandam, immo ut ovum ipsum gallinae fovendum.

a articulos] *L*, 1489^{ac}, 1498: articuli

b animadvertens] 1576: animadvertentes

c medicus et] 1576: et medicus

d chirurgicus] 1576: chirurgus

e astrorumque] 1498: astrorum

f nec] 1498: ne

g fecundandas] 1498: foecundas

To, že mužské pohlaví je všude spojeno s ženským, ukazuje uspořádání znaků, kdy v nekonečné řadě za sebou následujících znaků vždy předchází ten mužský a ženský jej následuje, a stejně tak to dokazují i stromy a rostliny, jež jsou tak jako živočichové dvojího pohlaví. Nechávám přitom stranou, že oheň ke vzduchu a voda k zemi se má jako muž k ženě, takže není divu, že části světa a všechny jeho údy velice touží po vzájemném spojení. To dokazují i planety, z nichž část je mužská a část ženská, hlavně pak Merkur, který je mužem i ženou a je otcem Hermafrodita.

Je to známo i v zemědělství, kde se připravují pole a semena pro přijetí nebeských darů a určitým štěpováním se prodlužuje život rostliny a dosahuje se nového a lepšího druhu. Podobně působí i lékař, přírodní filosof a chirurg na naše tělo: jednak aby podpořil naši přirozenost, jednak aby ji více přizpůsobil přirozenosti universa. Filosof znalý přirozených věcí a hvězd, jehož právem obvykle nazýváme mágem, činí totéž: v náležitou dobu vkládá pomocí jistých návnad nebeské dary do pozemských věcí, stejně jako rolník při štěpování vkládá mladou ratolest do starého kmene. Velmi důrazně to potvrzuje i Ptolemaios, když tvrdí, že takový mudrc dokáže pomoci dílu hvězd stejně jako rolník síle země.⁵⁷² Mág podřizuje pozemské věci nebeským a nižší všude podřizuje vyšším, tak jako se všude ženy podřizují svým mužům, aby mohly být oplodněny, jako se železo podrobuje magnetu, aby mohlo být zmagnetizováno, kafr horkému vzduchu, aby mohl sít, krystal slunci, aby mohl být prozářen, síra a sublimovaná tekutina plameni, aby se mohly vznítit, prázdná vaječná skořápka plná rosy slunci, aby se mohla pozdvihnout,⁵⁷³ ba jako se vejce podrobuje slepici, aby se zahřálo.

⁵⁷² Pseudo-Ptolemaios, *Centiloquium*, aphor. 8. K přirovnání magie k zemědělství viz též Plótinus, *Enn.* IV,4,40.

⁵⁷³ K Ficinovým zdrojům myšlenky levitace viz S. Toussaint, *Zoroaster and the Flying Egg: Psellos, Gerson and Ficino*, in: *Laus Platonici Philosophi*.

Praeterea sicut nonnulli foventes ova, etiam sine animalibus vitam illis ex universo conciliant, et saepe materias quasdam opportune parantes, absque ovis manifestisque seminibus animalia procreant, ut ex ocimo scorpionem, apes ex bove, ex salvia avem^a merulae similem, 388 vitam videlicet a mundo materiis certis opportunisque temporibus adhibentes; sic et ille sapiens ubi cognovit quae materiae sive quales partim incohatae natura, partim arte perfectae, etsi sparsae fuerint congregatae, qualem^b coelitus influxum suscipere possint, has eo regnante potissimum colligit, praeparat, adhibet sibique per eas coelestia vendicat. Ubicunque enim materia quaedam sic superis exposita est, sicut speculari vitrum vultui tuo pariesque oppositus voci, subito superne patitur ab agente videlicet potentissimo a potestate vitaque mirabili ubique praesente, virtutemque passione reportat, non aliter quam et speculum imaginem repraesentat ex vultu et ex voce paries echo.

His ferme exemplis ipse Plotinus utitur, ubi Mercurium imitatus ait, veteres sacerdotes sive Magos in statu sacrificiisque^c sensibilibus divinum aliquid et mirandum suscipere solitos. Vult autem^d una cum Trismegisto per materialia haec non proprie suscipi numina penitus a materia segregata, sed mundana tantum, ut ab initio dixi et Synesius approbat – mundana, inquam, id est, vitam quandam vel vitale aliquid ex anima mundi et sphaerarum animis atque stellarum, vel etiam motum quandam et vitalem quasi praesentiam ex daemonibus. Immo interdum ipsos daemones eiusmodi adesse materiis Mercurius ipse, quem Plotinus sequitur, inquit – daemones aërios, non coelestes, nedum sublimes – statuasque Mercurius ipse componit ex herbis, arboribus^e, lapidibus, aromatis naturalem vim divinitatis (ut ipse ait) in se habentibus. Adiungit^f cantus coelestibus similes, quibus ait eos delectari, statisque sic adesse diutius et prodesse hominibus vel obesse. Addit sapientes

a avem] 1576: autem

b qualem] 1498: qua

c 1576: sacrificiisque in

d 1498: autem om.

e P: arboribus om.

f Adiungit] 1498: Adiungunt

Kromě toho, stejně jako někteří lidé zahřívají vejce sami, a tak jim zjednáávají život z universa i bez živočichů, a často přípravou určitých látek ve vhodnou dobu vytvářejí živočichy i bez vajec či viditelných semen, jako štíra z bazalky, včely z býka, či ze šalvěje ptáka podobajícího se kosu,⁵⁷⁴ čili přivolávají život z universa do určitých látek v určitou dobu, tak i náš mudrc, když pozná, jaké druhy látek (částečně počatých přírodou, částečně zdokonalených uměním a shromážděných, pokud byly rozptýlené) mohou přijmout odpovídající nebeský vliv, shromáždí je, když je tento vliv nejsilnější, připraví, používá a získává skrze ně nebeské dary. Je-li látka takto vystavena vyšším vlivům, pak stejně, jako sklo zrcadla odráží tvou tvář a zeď zase tvůj hlas, ihned přijímá shůry vliv od nejmocnějšího působce, od všudypřítomné zázračné moci a života, a tímto zakoušením předává sílu, stejně jako zrcadlo předává obraz tváře a zeď ozvěnu hlasu.

Plótinus používá skoro stejné příklady, když v návaznosti na Herma Trismegista praví, že dávní kněží neboli mágové zachytávali do svých soch a hmotných obětin něco božského a zázračného.⁵⁷⁵ Dále spolu s Trismegistem tvrdí, že skrze tyto látky se nezachycovala božstva ve vlastním slova smyslu, tedy zcela oddělená od látky, ale – jak jsem již uvedl a Synesios to potvrzuje⁵⁷⁶ – božstvo z tohoto světa; tedy jakýsi život nebo cosi životodárného z duše světa a z duší sfér a hvězd, ba dokonce z pohybů, a jakási vitální přítomnost z daimónů. Dokonce sám Hermés, následován Plótinem, tvrdí, že v těchto látkách jsou přítomni podobní daimóni – ne ti nebeští, nýbrž vzdušní, ať nemluvíme o těch ještě vyšších – a že sám Hermés vytvářel sochy z rostlin, stromů, kamenů a vonných látek, jež v sobě měly (jak sám říká) přirozenou sílu božství. K tomu přidává zpěvy odpovídající nebeským silám, v nichž mají tato božstva zálibu, a proto v oněch sochách zůstávají déle a lidem buď pomáhají, nebo jim škodí. Dodává také, že když egyptští mudrci, kteří byli zároveň kněžími, nedokázali

⁵⁷⁴ Ke štíru viz Plinius, *Natur. hist.* XX,48,119, ke včelám viz Vergilius, *Georg.* IV,281–314; Varro, *Res rust.* III,16,4; Plinius, *Natur. hist.* I,23,70.

⁵⁷⁵ Viz Plótinus *Enn.* IV,3,11; *Asclepius*, 24a, 37–38.

⁵⁷⁶ Synesios, *De insomniis*, 133a6–c2.

quondam Aegyptios, qui et sacerdotes erant, cum non possent rationibus persuadere populo esse deos, id est, spiritus aliquos super homines^a, excogitasse magicum hoc illicium^b, quo daemones allicientes in statuas esse numina declararent. Sed Iamblichus damnat Aegyptios quod daemones non solum ut gradus quosdam ad superiores deos investigandos acceperint, sed plurimum adoraverint. Chaldaeos vero daemonibus non occupatos Aegyptiis anteponit – Chaldaeos, inquam, religionis antistites, nam astrologos tam Chaldaeorum quam Aegyptiorum quodammodo tentavisse daemones per harmoniam coelestem in statuas fictiles trahere suspicamur^c. Quod significare videtur astrologus Samuel Hebraeus auctoritate Davidis Bil astrologi fretus, antiquos videlicet fictores imaginum fecisse statuas futura pronuntiantes. Harmoniam vero coelestium his accommodatam esse tradit; metallum fundere ad^d hominis pulchri formam die Mercurii, hora tertia scilicet Saturni, quando Mercurius Saturnum^e in Aquario subit, in nona coeli plaga vaticinium designante^f; ascenditque^g Geminorum sidus, significans prophetas (ut aiunt), Mars a Sole comburitur, nec Mercurium intuetur; Sol tamen aspicit coniunctionis illius locum; Venus interea aliquem obtinet angulum, occidentalis est et potens; Luna ex trigono gradum aspicit ascendentem, similiterque Saturnus. Haec illi^h.

390

Ego autem primo quidem ex beati Thomae sententia puto, si modo statuas loquentes effecerint, non simplicem ipsum stellarum influxum ibi formavisse verba, sed daemones. Deinde si forte contigerit eos in eiusmodi statuas ingredi, non arbitror hos ibiⁱ per coelestem influxum fuisse devinctos, sed sponte potius suis cultoribus obsecutos, denique

-
- a homines] 1576: hominibus
b illicium] 1576: illicitum
c suspicamur] 1576: suspicemus
d ad] 1576: ab
e Saturnum] *L*: Saturno
f designante] 1576: designare
g ascenditque] *P*: ascendit
h illi] 1576: ille
i ibi] 1498: tibi

pomocí rozumových důvodů přesvědčit lid, že existují bohové, tj. jistí nadlidští duchové, vymysleli magickou návnadu, jejímž prostřednictvím přilákali daimóny do soch, a tak ukazovali, že existují. Iamblichos však Egyptány odsuzuje nejenom proto, že daimóny používali jako jakýsi stupeň k poznání vyšších bohů, ale že je často dokonce uctívali. Před Egyptány tak dává přednost Chaldecům, a tím myslím nejvyšší chaldejské kněze, neboť se domnívám, že i chaldejští stejně jako egyptští astrologové také lákali daimóny skrze nebeskou harmonii do hliněných soch.⁵⁷⁷ Možná právě to naznačuje astrolog Samuel Hebraeus, zaštiťující se autoritou astrologa Davida Bila,⁵⁷⁸ když říká, že dávní výrobci obrazů vytvářeli sochy předvídající budoucnost. Praví, že těmto sochám je dodávána harmonie nebeských věcí a že ve třetí, saturnskou, hodinu středy, Merkurova dne, odlévali z kovu sochu v podobě krásného muže, a to když se Merkur blíží Saturnovi ve Vodnáři, v devátém nebeském pásmu znamenajícím věštění, a stoupá k souhvězdí Blíženců (znamenajícímu údajně proroky), když je Mars spálen Sluncem a neaspektuje Merkura, avšak Slunce aspektuje místo jejich konjunkce [tj. Merkura se Saturnem]; zatímco Venuše je v jednom z vrcholů nebes, na západ od Slunce a při síle, Luna je v trigonu na ascendent, a stejně tak i Saturn. Tolik tedy tito astrologové.

Já si však v první řadě podle názoru blahoslaveného Tomáše myslím, že pokud vytvářeli mluvící sochy, pak to nebyl pouze hvězdný vliv, co v nich vytvářelo slova, ale daimóni. Dále, pokud se stalo, že skutečně vstoupili do podobných soch, nemyslím, že by k nim byli připoutáni nebeskými vlivy, ale spíše z vlastní vůle

⁵⁷⁷ Iamblichos, *De myst. Aegypt.* VI,7; Iamblichos ovšem neodsuzuje uctívání daimónů, nýbrž upozorňuje na hrozby vyplývající z proseb směřujících k vyšším bohům.

⁵⁷⁸ Snad jde o portugalského židovského filosofa Davida ben Jom Tov ibn Bilia žijícího ve 13.–14. století, jehož dílo se dochovalo pouze v citacích u jiných autorů.

decepturos. Nam et natura superior ab inferiore conciliatur quidem aliquando, sed cohiberi nequit. Et dispositio illa siderum paulo ante descripta concurrere forte non potest. Quamvis autem daemones astronomica ratione statuis non^a includantur, tamen ubi per cultum eis exhibitum praesentes extiterint, Porphyrius ait eos regulis astronomicis oracula reddidisse, atque ideo frequenter ambigua – et merito, quoniam Iamblichus probat prophetiam veram atque certam nec malis daemonibus convenire, nec humanis artibus vel natura, sed spiratione divina purgatis mentibus provenire.

Sed ad Mercurium, immo ad Plotinum iam revertamur. Mercurius sacerdotes ait accepisse virtutem a mundi natura convenientem, eamque miscuisse. Secutus hunc Plotinus putat totum id^b anima mundi conciliante^c confici posse, quatenus illa naturalium rerum formas per seminales [572] quasdam rationes sibi divinitus insitas generat atque movet. Quas quidem rationes appellat etiam deos, quoniam ab ideis supremae mentis nunquam destituuntur. Itaque per rationes eiusmodi animam^d mundi facile se applicare materiis, quas formavit ab initio per easdem, quando Magus vel sacerdos opportunis temporibus adhibuerit formas rerum rite collectas, quae rationem hanc aut illam proprie spectant, sicut magnes ferrum, reubarbarum choleram, crocus cor, eupatorium spodiumque iecur, spica muscusque cerebrum. Fieri vero^e posse quandoque, ut rationibus ad formas sic adhibitis sublimiora quoque dona descendant, quatenus rationes in anima mundi coniunctae sunt intellectualibus eiusdem animae formis, atque per illas divinae mentis ideis. Quod et Iamblichus approbat, ubi de sacrificiis agit. Qua de re alibi nos opportunius disputabimus, ubi etiam apparebit quam impura superstitio populi gentilis extiterit, contra vero quam pura pietas evangelica fuerit, quod magna ex parte in libro *De religione Christiana* iam fecimus.

Finis^f

a 1576: *non om.*

b id] 1576: *in*

c 1498, 1576: *conciliante facile*

d animam] *L*, 1489^{ac}, 1498: *anima*

e *P*: *vero om.*

f *P*: *Finis om.*; 1497: *Finis libri tertii et ultimi.*

poslouchali své uctívače, aby je nakonec oklamali. Neboť i když vyšší přirozenost může být někdy připoutána k nižší, nemůže v ní být držena.⁵⁷⁹ Navíc těžko může nastat ono výše zmíněné rozložení hvězd. A třebaže daimóni nemohou být uzavřeni do soch pomocí astronomie, přece tam, kde jsou skrze své uctívání přítomni, poskytovali podle Porfyria věštby podle astronomických pravidel, a proto byly často velmi neurčité. Neurčité byly právem, neboť Iamblichos ukazuje, že pravá a jistá proroctví nemohou vycházet ze zlých daimónů, ale nelze je získat ani lidským důvtipem ani z přírody, nýbrž pouze z myslí očištěných božským vanutím.⁵⁸⁰

Avšak vraťme se již k Hermovi, či spíše k Plótinovi. Hermés praví, že kněží přijímali odpovídající sílu z přirozenosti světa a mísili ji. Plótinus jej následuje a domnívá se, že toto vše je možné učinit s pomocí duše světa, neboť ta dává zrod a pohyb všem formám přírodních věcí skrze semenné příčiny, které jsou do ní vloženy z božství. Tyto příčiny také nazývá bohy, neboť jsou stále spojeny s idejemi nejvyšší mysli. Skrze tyto semenné příčiny se duše světa může snadno připojit k látkám, jež na počátku skrze tytéž příčiny sama vytvořila, když mág či kněz ve vhodnou dobu použije náležitě shromážděné formy věcí, jež se k té či oné [semenné] příčině vztahují jako magnet k železu, rebarbora k choleře, šafrán k srdci, řepík a živočišné uhlí k játrům, nard a pižmo k mozku. Někdy se může stát, že připojís-li tyto příčiny k formám, sestupují také vyšší dary, neboť tyto příčiny jsou v duši světa spojené s intelektuálními formami téže duše a skrze ně i s idejemi božské mysli.⁵⁸¹ To dokazuje i Iamblichos, když hovoří o obětínách.⁵⁸² To ovšem probereme na vhodnějším místě, kde se rovněž ukáže, jak nečistá je pověra našich krajanů a jak je proti ní čistá evangelijní zbožnost, což jsme do značné míry již učinili v knize *O křesťanském náboženství*.

579 Srv. Tomáš Akvinský, *Summa contra gent.* III,104–6.

580 Porfýrios, *Anebo 25*; Iamblichos, *De myst. Aegypt.* III,1; 4–5.

581 Plótinus, *Enn.* IV,3,11, 4,40.

582 Viz Iamblichos, *De myst. Aegypt.* V,1–26.